

Turmiolan Tommi.

Mietteitä alkoholi- ja huumetutkimuksesta

ALKOHOLI- JA HUUME-
TUTKIJAIN SEURA RY

< tommi 2002 >

Tommin kirjoittajat

Ahlström, Salme	tutkimusprofessori, Stakes
Apo, Satu	professori, Helsingin yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos
Hein, Ritva	VTM, kehittämisspäällikkö, Stakes
Heinonen, Jarmo	VTM, ylitarkastaja, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus
Karhu, Pentti	FM, osastopäällikkö, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus
Lindeman, Jukka	HuK, informaatikko, Kansanterveyslaitos
Niemelä, Jorma	YTT, toiminnanjohtaja, Sininauhaliitto
Päivärinta, Mikko	VTM, piiripäällikkö, Alko
Raitasalo, Kirsimarja	VTM, tutkija, Stakes
Roine, Risto	LKT, arviointiyli-lääkäri, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
Simpura, Jussi	VTT, tilastojohtaja, Tilastokeskus
Suojasalmi, Ilkka	OTK, ylijohtaja, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus
Wahlfors, Lennart	LuK, tietohallintopäällikkö, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus

< tommi 2002 > Turmiolan Tommi. Mietteitä alkoholi- ja huume tutkimuksista

Toimituskunta:	Jarmo Heinonen (STTV, päätoimittaja) Hannu Alho (KTL) Risto Roine (HUS) Kirsimarja Raitasalo (STAKES)
Julkaisija:	Alkoholi- ja huume tutkijain seura ry
Graafikko:	Mikko Reinikka, Albert Hall Finland Oy Ltd
Painopaikka:	Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2002

ISSN 1458-9982

Miksi Tommi?

Tommi Turmiola (ent. *Peter Perdition*) kuuluu siihen varhaiseen maahanmuuttajien joukkoon, joka juurtui tänne niin perusteellisesti, että hän elää kansallisessa muistissamme yhä edelleen.

Miksi Tommi on meille ikuinen?

Voimmeko ammentaa hänen muistostaan jotakin?

Miksi alkoholi- ja päihdekysymys puhuttelevat meitä suomalaisia niin syvästi?

Me suremme jokaista huumeisiin kuollutta erikseen, mutta olemme turtuneet tuhansiin vuosittaisiin alkoholikuolemiin. Kuitenkin jokainen alkoholiin liittyvä murhenäytelmä on todellista tragiikkaa.

Siksi Tommi.

Sisältö

Risto Roine & Kirsimarja Raitasalo: Alkoholi- ja huumeutkijain seura.....	5
Ilkka Suojaralmi: Alkoholipolitiikka osana sosiaali- ja terveyspolitiikkaa..	6
<i>Abstract: Alcohol politics as a part of social and health politics.....</i>	10
Jussi Simpura: Mitä melkoisimpia viinavuosia	11
Satu Apo: Miten Tommin naapurit selvisivät viinan vaaroista?.....	16
<i>Abstract: How Tommi's neighbours limited the risks of drinking?.....</i>	25
Pentti Karhu: Alkoholihallinnosta.....	26
<i>Abstract: About Alcohol Administration.....</i>	36
Jarmo Heinonen: Myrskyjä viinalasissa..	38
<i>Abstract: Storms in a liquor glass. ...</i>	47
Mikko Päivärinta: Alko, vastuullista alkoholikauppaa	50
<i>Abstract: Responsible liquor business by Alko, the state alcohol retail monopoly...</i>	52
Salme Ahlström: Perhe-elämä ja nuorten päihteiden käyttö: kirjallisuuskatsaus.....	53
<i>Abstract: Family practices and use of legal and illegal drugs</i>	
<i>among adolescents: a review ...</i>	62
Jorma Niemelä: Päihdeongelman, identiteetin vai syrjäytymisen hoitamista?.....	63
<i>Abstract: Are we treating addiction, lack of identity, or social exclusion?...</i>	73
Ritva Hein & Lennart Wahlfors: Tilastotietoa alkoholista ja huumeista	74
Jukka Lindeman: Alkoholi- ja huumeutkimus Suomessa 2001.....	79
<i>Abstract: Alcohol and drug studies in Finland: 2001...</i>	80
• Alkoholi- ja päihdepolitiikka • <i>Alcohol and drug policy</i>	81
• Alkoholismi • <i>Alcoholism</i>	82
• Biolääketieteellinen alkoholi- ja huumeutkimus • <i>Biomedical alcohol and drug research</i>	82
• Historia, päihdekulttuuri ja perinne • <i>History, drug culture and tradition</i>	85
• Liikenne • <i>Traffic</i>	86
• Päihdeongelmien ennaltaehkäisy ja hoito • <i>Prevention and treatment of substance abuse</i>	86
• Sukupuoli ja päihteet • <i>Substance abuse and gender</i>	87
• Nuoret ja päihteet • <i>Substance abuse and adolescence</i>	88
• Terveysongelmat, kuolleisuus • <i>Health problems and mortality</i>	91
• Opinnäytteet • <i>Theses</i>	92
Kirjoittajaluettelo..	93

Risto Roine & Kirsimarja Raitasalo

Alkoholi ja huume- tutkijain seura

Alkoholi- ja huume-
tutkijain seura on jo yli neljäkymmenen vuoden ajan pyrkinyt edistämään tieteellistä alkoholi- ja huume-
tutkimusta maassamme. Pääosin tätä työtä on tehty järjestämällä alkoholi- ja huume-
kysymystä koskevia seminaareja ja tiedotustilaisuuksia. Niissä on esitelty alkoholi- ja huume-
tutkimuksen viimeisimpiä tuloksia ja kes-
kusteltu alkoholi- ja huume-
politiikkaan liittyvistä ajankohtaisista kysy-
myksistä.

Vaikka seuran seminaarit ovatkin yleensä keränneet runsaan osallis-
tujajoukon, eivät ne aina tavoita koko jäsenistöä, saati sitten muita
asiasta mahdollisesti kiinnostuneita. Tiedon perille vientiin tarvitaan
myös muita keinoja. Ei siis ihme, että kun Alkoholi- ja huume-
tutkijain seuralle ehdotettiin, että se lähtisi mukaan toimittamaan suomalaisen
alkoholi- ja huume-
tutkimuksen vuosikirjaa, ei myönteisen osallistumis-
päätöksen tekeminen ollut vaikeaa. Päätöstä helpotti vielä kovasti Oy
Alko Ab:n hankkeelle myöntämä taloudellinen tuki, jota ilman vuosikir-
jan tuottaminen ja painatus ei olisi ollut mahdollista. Siitä suuri kiitos.

Olemme iloisia siitä, että tämän ensimmäisen vuosikirjan artikkelien
kirjoittajiksi lupautui arvovaltainen joukko suomalaisen alkoholi- ja huu-
mekysymyksen kärkinimiä. Uskomme heidän panoksensa varmistavan
sen, että katsaus kuluu lukijoiden käsissä. Artikkelien kirjoittajien lisäk-
si haluamme erityisesti kiittää suuren työn tehnyttä vuosikirjan päätoi-
mittajaa Jarmo Heinosta ja suunnitteluun merkittävästi vaikuttaneita
Hannu Alhoa ja Jussi Simpuraa.

Nykyäikää seuraten vuosikirja ilmestyy myös internetissä Alkoholi-
ja huume-
tutkijain seuran kotisivuilla (www.ahtseura.org). Sieltä löydät
hyödyllistä tietoa myös seuran seminaareista sekä ohjeet seuran jäse-
neksi pyrkimiseen. Pienellä, 10 euron vuosittaisella jäsenmaksulla voit
varmistaa, että ajankohtainen tieto tavoittaa sinut tulevaisuudessakin.

Alkoholipolitiikka osana sosiaali- ja terveystalitiikkaa

Sosiaali- ja terveystalitiikan strategisiin linjauksiin on jo useamman vuoden ajan kuulunut väestön terveyden ja toimintakyvyn edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Nämä ovat myös ne osastrategiat, joihin alkoholipolitiikan pitäisi liittyä, ja joita tämän talitiikan lohkon tulisi omilla tavoitteillaan ja keinoillaan tukea. Lainsäädännöllisen perusteensa mainitut hallinnonalamme hyvät strategiativistykset saavat alkoholilain ohella myös perusoikeuksien sosiaaliturvaa koskevista säännöksistä, joissa mm. julkisen vallan velvoitteeksi asetetaan väestön terveyden edistäminen. Ottamatta tässä yhteydessä enemmälti kantaa siihen, onko toteutettu alkoholipolitiikka ollut linjassa muun sosiaali- ja terveystalitiikan toteutuksen kanssa, olen seuraavaan koonnut eräitä mielestäni keskeisiä reittivalintoja ja toimenpiteitä, joilla pohjoismaista hyvinvointiyhteiskunta-mallia alkoholipolitiikan alueella voidaan edelleen ylläpitää ja joka nähdäkseni on meidän kaikkien tällä hallinnonalalla työskentelevien yhteisenä päämääränä.

Vähittäismyyntimonopolin säilyttäminen on edelleen perusteltua ennen kaikkea sen vuoksi, että tällä tavalla voidaan tehokkaimmin ehkäistä yksityistä voitontavoittelua alkoholikaupassa ja samalla myös ohjata melkoista osaa alkoholikaupasta sosiaali- ja terveystalitiittisista lähtökohdista käsin. Se, millä tavalla me sitten kykenemme ohjaamaan monopolin toimintaa nimenomaan sosiaali- ja terveystalitiikan strategialinjausten mukaisesti on oma kysymyksensä. Viime vuonna 2001 alkoholin tilastoitu kokonaiskulutus kasvoi ennätykselliset 4.5% laskettuna 100% alkoholina ja meillä yhdessä tilastoimattoman alkoholin kulutuksen kanssa juotiin ensimmäistä kertaa yli 9 litraa/100% alkoholia asukasta kohden. Suurimman kasvuluvun tästä kokonaiskasvusta kirjasi Alko Oy, jon-

ka myynti kokonaisuudessaan kasvoi 6.8 %. Muun vähittäismyyntin kasvu oli vain n.4 % ja anniskelun kohdalla määrällinen myynti jopa laski.

Kun vähittäismyyntimonopolin peruste on kuitenkin puhtaasti sosiaali- ja terveystaloudellinen, on mielestäni erittäin tärkeätä, että sosiaali- ja terveysministeriö; vähittäismyyntimonopolin strategialinjauksista vastuullisena; jatkossa arvio monopolimyyntin kasvun syyt ja seuraukset sekä tämän perusteella määrittelee kantansa keskeisimpään myyntiä kasvattavaan asiakokonaisuuteen eli Alkon myymälöiden lisäys- ja sijaintikysymykseen. Tarjonnan lisääminen kasvattaa myyntiä ja kun tarjonnan kasvu kohdennetaan suurempien asiakasvirtojen yhteyteen myyntin kasvu moninkertaistunee. Ministeriön arviointityölle antaa hyvän pohjan Tuotevalvontakeskuksen ministeriölle 5.2.2002 laatima raportti alkoholiyhtiön toiminnasta alkoholin kulutuksen aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi.

Toinen keskeinen ministeriön linjausta vaativa asiakokonaisuus monopolin kohdalla liittyy mielestäni vähittäismyyntimonopolin harjoittamaan tiedotukseen ja viestintään. Kun eduskunta hyväksyessään uuden alkoholilain vuonna 1994 edellytti alkoholimainonnan pitämistä terveystaloudellisten tavoitteiden kannalta riittävän suppeamuotoisena ja velvoitti hallituksen seuraamaan tilannetta ja ryhtymään tarvittaessa kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin, on mielestäni tämän eduskunnan lausuman valossa myös arvioitava alkoholiyhtiön harjoittamaa tiedotusta ja viestintää. Selvää on, että koko alkoholimainonnan laajuus ja jos mahdollista myös vaikuttavuus (so. merkitys kokonaiskulutuksen kasvuun) tulisi mahdollisimman pikaisesti arvioida. Kiistatta voidaan varmaan ilman syväällisempääkin tutkimusta todeta, että erittäin suuri merkitys esim. viinien kulutuksen kasvuun on niiden laaja mainonta ja niitä koskeva lehtikirjoittelu.

Keskustelu alkoholiveron alentamistarpeesta ja mahdollisen alennuksen suuruudesta käy edelleen vilkkaana. Erityisesti alkoholijuomateollisuus ja ravintolaelinkeino ovat vaatineet pikaista ja tuntuvaa alennusta alkoholiveroihin. Valtiovarainministeriö ei tiettävästi äskettäin käytyjen vuoden 2003 kehysneuvottelujen yhteydessä ”avannut” asiaa, eikä sitä tietääkseni myöskään eduskunnan linjakeskusteluissa käsitelty. Vähemmän tämän veronalennuskeskustelun yhteydessä on käsitelty vakavasti asian toista puolta, eli sitä, mitä seuraa, kun jo vahvassa kasvussa olevaa kokonaiskulutusta vielä tehostettaisiin veron- ja siitä seuraavin hinnanalennuksin.

Valtio sai viime vuonna verotuloina alkoholin myynnistä yhteensä noin 11 mrd. markkaa. Tämän vuoden kahden ensimmäisen kuukauden Alko

Oy:n myyntien perusteella vähittäismyynnin kasvuvauhti näyttää jatkuvan, joten valtion verotulojen ei tänä vuonna voitane olettaa ainakaan laskevan. Sosiaali- ja terveydenhuollolle alkoholista aiheutuu vuosittain noin 4 mrd.mk:n välittömät menot ja koko yhteiskunnalle jopa 20 mrd.mk:n suuruusluokkaa olevat menot, kun myös alkoholin aiheuttamat välilliset kustannukset lasketaan mukaan. Vaikka alkoholipoliittisissa ohjelmissa painotukset ovat siirtyneet kulutuksen rajoittamisesta haittojen ehkäisyyn, kokonaiskulutuksen ohjaus ja säätely ovat edelleen keskeisiä keinoja, joita ei voida haittojen ehkäisyn suunnittelussa ja toteutuksessa sivuuttaa.

Kun mahdollisen alkoholiveron ja sitä seuraavan hinnan alennuksen seurauksena alkoholijuomien kokonaiskulutus nousisi vielä enemmän kuin se jo nyt näyttää tekevän, ei ainakaan väestön ”terveyden edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen” kannalta liene muuta vaihtoehtoa kuin kaikin keinoin yrittää pitää verot ja hinnat korkealla ja näin ”ehkäistä” laajamittaista terveys- ja sosiaaliongelmien kasvua. Myös EU:n valmistelema alkoholiverojen yhtenäistämisesitys, jossa alhaisen veron maita odottaisi veron nosto, rohkaissee meitä ennakoimaan tilanne ja säilyttämään nykytasaisen verotuksemme tietenkin edellyttäen, että esim. Ruotsi toimii samoin.

Kun nykyistä alkoholilakia vuonna 1994 valmisteltiin, pidettiin lähes selvänä, että lain valvonnasta tulisivat lähinnä vastaamaan kunnat. Olihan kulunut vain neljä vuotta siitä, kun kunnallinen alkoholitarkastus siirrettiin valtiolle lääninhallituksiin, ja samalla valvontaresurssit olennaisesti vähenivät. Kuntien roolia valvontavastuun kantajana puolusti tuolloin myös se, että uuden lain myötä oli poistumassa paikallistasolta myös Alko:n suorittama valvonta. Suomen Kuntaliiton kanta vastaanottaa uudelleen alkoholilain valvontatehtävät oli kuitenkin ehdottoman kielteinen ja tämän vuoksi päädyttiin lakiehdotuksessa nykyiseen malliin, jossa lain valvonnasta lähinnä vastaa lääninhallitus ja Tuotevalvontakeskus ohjaa valvontaa.

Valtion viranomaisina lääninhallitukset ja Tuotevalvontakeskus vastaavat nyt täysin, ilman kuntien minkäänlaista osallistumista, kaikesta alkoholikaupan ja anniskelun lupa- ja valvontatyöstä. Kunnanvaltuusto voi tosin nyt kieltää anniskelun ja vähittäismyynnin kunnan alueella, jolloin kieltö tulee voimaan kahden vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaisuudesta, mutta tällä säännöksellä ei käytännön alkoholikaupan valvontaa ajatellen ole juurikaan merkitystä. Alkoholin myynti ja anniskelu ovat kuitenkin niin vahvasti paikallinen kysymys, että kuntien nykyistä osallistumattomuutta näihin toimintoihin ei mielestäni voi pitää perusteltuna.

Millä tavalla kunnan ”kanslian” ovi sitten avataan, on tietenkin erikseen ratkaistava. Käytännössä se voi tapahtua joko saranapuolelta voimaa käyttäen (so. säätämällä asiasta yksinkertaisesti lailla) tai neuvotellen ja sovitellen sekä käyttäen avaimena porkkanaa eli rahaa.

Itse suosittelisin viimeksi mainittua etenemistietä silloin, kun lain-säädäntöä mahdollisesti uudistetaan. Tietenkään tässä kuntien mukaan-otossa alkoholikysymyksen hoitoon nykyistä laajemmin ei tule tehdä sitä virhettä, joka vanhan alkoholilain voimassa ollessa oli käytäntönä lupa-asioissa, eli että lupa-asioita tarkasteltiin pelkästään elinkeinon kannalta eikä niinkään sosiaali- ja terveyspolitiikan kannalta. Olennaista siten tulisi olla so-siaali- ja terveyssektorin vahva osallistuminen ehkäisevän sosiaali- ja ter-veyspolitiikan nimissä alkoholivalvontaan yhdessä paikallisen elinkeinon ja lähiyhteisön kanssa. Vaikka malli näyttää vaikealta toteuttaa uskon, että yhteisellä ponnistelulla se on aikaansaatavissa. Sen verran rohkaisevia ovat olleet ne harjoitelmat, joissa paikallisia ”foorumeja” on käytetty hyväksi alkoholilain valvonnassa.

Ja kun uudistuksiin nykyisin tarvitaan aina taloudellisia kannustimia, niin kuntien mukaantuloa kannustettakoon lupa- ja valvontamaksutuloilla. Ravintolaelinkeinoa ei sen sijaan tulisi niinkään kannustaa alkoholin valmisteveron alennuksella, vaan ruoanmyynnin arvonlisäveron alennuksella vähintään samalle tasolle kuin mitä ruokatuotteista vähittäismyynnissä tällä hetkellä peritään.

Alcohol politics as a part of social and health politics

Ilkka Suojasalmi

Vital points in the strategies related to social and health issues of Finnish society are improving the health of the population, enhancing their functional capability and preventing individuals from dropping out of the social matrix. Alcohol politics should support these strategies.

It is important to preserve the state alcohol retail monopoly. However, its functions must be analysed carefully, especially just now when the consumption of alcohol is rapidly increasing and sales at the monopoly outlets are rising particularly fast. The retail monopoly has its justification in social and health principles. Opening new outlets and active marketing are not justified operations for the state retail monopoly in the present situation.

The revenue to the state from alcohol in 2001 was about 1,850,000,000 euros. The total costs of alcohol consumption are, however, estimated to exceed this amount by a wide margin. If the current intensions elsewhere in the EU to increase alcohol taxation are put into practice, it could help Finland preserve its present level of alcohol taxation and thus avoid the even greater increase in alcohol consumption that would occur if the Finnish taxation were to be lowered.

Local authorities in Finland are now excluded from the field of alcohol administration. There is a vital need to change this. Rather than the central control radiating from state and provincial levels found today, the local expertise in the social and health fields should be utilized as an integral part of alcohol administration.

Jussi Simpura

Mitä melkoisimpia viinavuosia

Pieni vuosikatsaus

”Mitä melkoisin heinävuosi”, luki eräs Kalle Päätalon sankareista sanomalehden otsikosta ja todisti näin epäilijöille lukutaitonsa. Nyky-Suomessa otsikkona voisi olla ”Mitä melkoisin viinavuosi”. Epäilijöiden epäily ei nyt kohdistuisi lukijan lukutaitoon vaan otsikon paikkansapitävyyteen: voiko nyt Suomi olla jo paljon juova maa? Sitkeässä istuu käsitys, että olemme edelleen raittiuteen taipuvainen, muihin maihin verrattuna vähän juova kansa, jonka juomatavoissa on vain joitakin erityispiirteitä kuten mieltymys humalajuomiseen.

Tämän päivän totuus on kuitenkin toisenlainen. Suomalaiset lähestyvät läntisen Euroopan maitten kulutuskärkeä ja ovat jo saattaneet ohittaa Italian alkoholinkulutustason. Nyky-Suomessa alkoholia kulutetaan henkeä kohden noin 9-10 litraa. Siitä on tilastoitua myyntiä lähes yli 7 litraa ja tilastoimatonta pari litraa. Todellista kulutusta ei tunneta tarkasti, joten on turvallisinta ilmoittaa kulutustaso noin litran epävarmuusvälillä. Etäisyys läntisen Euroopan kärkimaihin kuten Ranskaan, Portugaliin tai Saksaan on enää pari kolme litraa, kun se vielä runsaat kolmekymmentä vuotta sitten oli 10 litran luokkaa tai enemmänkin. Viimeistään nyt voisimme alkaa uskoa, että olemme mieluummin paljon juovien kuin vähän juovien maiden joukossa. Ja kaikki merkit viittaavat siihen, että alkoholin kulutus Suomessa kasvaa edelleen.

Tätä kirjoitettaessa kesäkuussa 2002 julkaistiin edellistä vuotta koskevat alkoholin kulutustilastot. Ne saivat paljon huomiota julkisuudessa, ja otsikoissa kerrottiin: ”Suomalaiset juovat enemmän kuin koskaan”. Siis todellakin mitä melkoisin viinavuosi, vaikka tuo lausuma pitää paikkansa vain noin runsaan sadan viimeksi kuluneen vuoden aikahaaru-

kassa. Pitää kuitenkin mennä jonnekin 1800-luvun puolivälin vaiheille taaksepäin, jos haluaa löytää nykyistä korkeampia arvioita alkoholin kulutusmääristä. Vuoden 2002 alkupuolelta saadut alkoholin tilastoitua myyntiä koskevat tiedot osoittavat kulutuksen jatkavan kasvua edelleen.

Monet polut

Toinen tätä kirjoitettaessa ajankohtainen tapahtuma oli Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmän mietinnön ”Kohti monen polun alkoholipolitiikkaa” valmistuminen. Mietintöä odotettiin mielenkiinnolla, olihan työryhmää asetettaessa lupailtu uutta ajattelua alkoholipolitiikkaan. Työryhmän työtä ympäröi melkoinen julkisuus, ja näytti siltä, että työ eteni hieman takkuisesti ja ennakko-odotusten vastaisesti. Kesäkuun puolivälissä ei vielä ollut kuvaa siitä, millaiseksi sen vastaanotto muodostuu. ”Monella polulla” näytettiin mietinnössä tarkoitettavan sitä, että erilaisille ja eri tavoin vaarallisesti alkoholia käyttäville olisi annettava erilaisia sääntöjä. Mietintö myös korostaa perheissä ja lähiyhteisössä vähitellen muotoutuvia epävirallisia alkoholin käyttöä koskevia normeja, jotka voimistuessaan voisivat tehdä virallisen sääntelyn vähitellen tarpeettomamaksi. Mietintö ei kerro, miten julkisen vallan toimilla voitaisiin näitä epävirallisia normeja vahvistaa ja miten monta vuotta tai vuosikymmentä tuo toivottu kehitys vaatisi.

”Monen polun” mietinnön vertailukohtana voisi olla runsaan vuoden aikaisemmin valmistunut kansallinen alkoholiohjelma (2000-luvun alkoholiohjelma), jossa Maailman terveysjärjestön Euroopan alkoholiohjelma sovitettiin Suomen oloihin. Sen lähtökohdat olivat ”monen polun” mietinnön kannalta niin sanotusti perinteiset: alkoholiohjelma saanut selkeästi irti edeltäjänsä 1990-luvun lopun ”Onk’s tietoo” -ohjelman lähiyhteisöpainotuksista, jotka nyt ovat saaneet renessanssissa ”monen polun” mietinnössä. Jos uskotaan, että julkisin toimin ei voida lähiyhteisöihin vaikuttaa, oli 2000-luvun alkoholiohjelman vastaus etsiä sellaisia alueita, joilla julkiset toimet ovat ainakin johonkin mittaan mahdollisia ja myös tuloksellisia. Tällaisia ovat ohjelman mukaan nimenomaan sosiaali- ja terveystalouteen ja niiden ehkäisevään rooliin liittyvät toimet. — Nähtäväksi jää, minkä mietinnön mukaan Suomi alkoholipoliittiset linjauksensa valitsee.

Juoppous ei vähene juomalla enemmän

2000-luvun alkoholiohjelman lähtökohta oli, että juoppous ei vähene juomalla enemmän: mitä enemmän juodaan, sitä enemmän syntyy alkoholihaittoja. Ja kun Suomessa alkoholin kulutus näyttää väistämättä kasvavan, on luvassa myös entistä enemmän alkoholiongelmia. Alkoholin kulutuksen kasvua pitävät näinä vuosina yllä vaurastuminen, tulossa olevat muutokset alkoholin matkustajatuonnin säätelyssä, odotettavissa olevat alkoholiverotuksen muutokset ja ilmeisesti myös erilaisten elämäntyyli-ilmiöiden hidas muuttuminen. Entisten aikojen mahdollisuudet hillitä alkoholin kulutuskasvua esimerkiksi hinnankorotuksilla eivät enää toimi eivätkä ole mahdollisia rajojen avauduttua EU-Euroopassa. Lisää kulutuksen kasvupaineita on odotettavissa Viron tultua EU:n jäseneksi; arviot jäsenyyden toteutumivuodesta ovat kuitenkin kovin venyviä ja uhkaavat maataloustukia koskevan kiistan takia venyä entistään.

Alkoholin kulutuksen kasvun uskotaan siis lisäävän alkoholiongelmia. Kaikki eivät tähän automaattiseen yhteyteen halua kuitenkaan uskoa, vaan panevat toivonsa siihen, että juomatavat voisivat muuttua niin, että voitaisiin juoda enemmän, mutta haitattomammin. Heidän toivoansa heikentävät kuitenkin kansainväliset tutkimustulokset. Vuonna 2002 loppuraporttinsa julkaiseva vertaileva eurooppalainen alkoholitutkimus selvitti muun muassa kulutustason vaihtelun ja alkoholihaittojen esiintymisen välistä yhteyttä 50 vuoden ajalta 14 EU-maassa ja Norjassa. Tulos oli yksiselitteinen: olivatpa juomatavat minkälaiset tahansa ja juotiinpa viiniä, olutta tai väkeviä, merkitsi kulutuksen kasvu aina alkoholihaittojen kasvua ja kulutuksen aleneminen (kuten on tapahtunut Välimeren viinimaissa) aina alkoholihaittojen vähenemistä. Juomatavoilla oli jonkin verran merkitystä siinä, millaisia alkoholihaittoja eri maissa kohdattiin. Haittojen kokonaismäärän erojen selittämisessä oli kuitenkin alkoholin kulutustaso ylivoimaisesti tärkein tekijä.

Haitat kasvavat

Siispä voimme varautua siihen, että lähivuosien Suomessa alkoholihaittojen määrä on kasvamassa. Konkreettisemmin tämä ilmentyy viinaan kuolleitten määrän nousussa. Tarkkoja lukumääräarvioita on vaikea esittää, mutta nyrkkisääntönä voi pitää sitä, että viinan tuottamien kuolonuhrien määrä nousee ainakin samassa suhteessa kuin kulutus kasvaa. Joka tapauksessa on silloin mahdollista, että viinaan kuolleita

on viiden vuoden kuluttua muutamia satoja enemmän kuin nykyisin. Vastaavasti lisääntyvät myös muut alkoholihaitat, kuten terveydenhuol-
lolle kertyvä rasitus tai järjestyksenpitoon liittyvät ongelmat. Viinaan
kuolleitten määrä säilyy edelleen jopa kymmenkertaisena huumeisiin
kuolleiden määrään verrattuna. Jos tätä näkymää vertaa muihin suu-
ren huomion kohteena oleviin ilmiöihin, vastaa odotettavissa oleva kuolon-
uhrien määrän kasvu yhtä suurta tapausten määrää kuin jos liikenne-
onnettomuuksissa menehtyneiden määrä kaksinkertaistuisi.

Näihin uhkakuvii on jo havahduttu: varsinkin nuorten juominen on
ollut paljon esillä, vaikka tutkimustulosten mukaan se ei olekaan paljon
lisääntynyt. Päävastuun juomisesta ja pääosan haitoista kantavat edel-
leen aikuiset, lähinnä 30 – 50 -vuotiaat miehet. Lisätukea huolestumisel-
le antoivat kesäkuun 2002 julkaistut suuren Terveys 2000 -tutkimuksen
tulokset. Ne osoittivat, että verrattuna edelliseen vastaavaan suurtutki-
mukseen 20 vuotta aikaisemmin olivat alkoholiongelmista kärsivien
määrät tuntuvasti kasvaneet. Samaa kertovat kahdeksan vuoden välein
tehtävät juomatapatutkimukset, joista viimeisin on vuodelta 2000. Itse
juomatapojen, siis juomisen laadullisten piirteiden kuten humalajuomisen,
muutokset ovat hitaampia kuin juomismäärien. Tämä kaikkialla maail-
massa toistuva tutkimustulos vie perusteita niiltä kuvitelmilta, joissa
suomalaisten uskotaan hallitsevan alkoholin kulutuksen kasvun tuomat
ongelmat, kunhan vain nopeasti oppivat juomaan hillitymmin.

Ei siis ihme, että keväällä 2002 julkistettu kansallinen terveysohjelma
nimesi alkoholin kulutuksen kasvun tuottamat tuhot yhdeksi tärkeim-
mistä terveysongelmista lähivuosien Suomessa. Ja keinoja ongelmien
torjumiseksi etsitään monella suunnalla. Keväällä 2002 valmistui laaja
tutkimus, joka arvioi paikallistoiminnan mahdollisuuksia alkoholiongelmien
ehkäisemiseksi. Tulokset viittasivat siihen, että näillä julkisten
toimijoiden ja kansalaisjärjestöjen yhteisillä toimilla voidaan saada kiin-
nitetyksi lisää huomiota alkoholiongelmiin, mutta juomisen muuttami-
nen on niilläkin vaikeaa.

Perinteisillä toimintakeinoilla alkoholin saatavuuden sääntelyllä ja
hintapolitiikalla on vain vähän liikkumavaraa. Alkoholimonopoli rajoit-
taa myyntipaikkojen määrää, mutta jokseenkin kaikkialla Suomessa on
halukkailla hyvät mahdollisuudet hankkia alkoholijuomia ilman suurta
ponnistusta. Edellä mainittu 2000-luvun alkoholiohjelma puolestaan ko-
rosta, että muitten keinojen pettäessä on vielä mahdollista tehostaa
sosiaali- ja terveystalvaeluita, joilla on myös alkoholihaittoja ehkäisevää
merkitystä. Kesäkuussa julkistettu Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmän

mietintö taas näkee mahdollisuuksia tiedotuksen ja valistuksen käytössä juomatapojen muuttamiseksi, vaikka tutkimustulokset eivät tällaista optimismia tuekaan.

Rahavirrat kiinnostavat

Alkoholin kulutuksen ja haittojen kasvusta tunnetun huolen vastapainona on kasvava kiinnostus alkoholikaupan rahavirtoihin. Tälläkin rintamalla on kesäkuussa 2002 ollut nähtävissä aktivoitumista. Vähittäiskaupan etujärjestöt nostavat taas esiin vaatimuksensa viinien saamisesta elintarvikeliikkeisiin ja nykyisen, kansanterveydellisin perustein toimivan alkoholimonopolin kaventamista. Eduskuntavaalien lähestyminen vain lisää erilaisten kaupallisten tahojen toimeliaisuutta julkisudessa ja politiikan foorumeilla.

Kaiken kaikkiaan: jos jo vuosi 2001 oli mitä melkoisin viinavuosi, on vuodesta 2002 tulossa vähintään samanveroinen. Ja odotettavissa on aina vain melkoisempia viinavuosia. Siinä on haastetta kansalle ja sen kellokaille, mutta myös asiantuntijoille ja tutkijoille.

Miten Tommin naapurit selvisivät viinan vaaroista?

Kun *Turmiolan Tommin* avulla alettiin vuonna 1858 valistaa suomalaisia kansanhmisiä alkoholin vaaroista, valistettavilla oli takanaan pitkä historia päihdyttävien juomien käyttämisessä. Oluen valmistus oli ollut mahdollista maanviljelyn vakiintumisesta lähtien eli ainakin kahden tuhannen vuoden ajan (Huurre 1995, 96-107, 187-188). Paloviinaa oli nautittu yleisesti yli 150 vuoden ajan, 1600-luvun lopulta lähtien (Mäntylä 1985, 15-16, 19-20). Olutta tai sahtia voitiin valmistaa *Turmiolan Tommin* kuvaamassa maalaiskulttuurissa vapaasti. Paloviinaa sai keittää kotonaan kylä- ja pitäjäyhteisön ylempi kerrostuma, talonpojat eli maanomistajat. Keskusvallalla (kruunulla, valtiolla) ei ollut vahvaa kontrolloivaa otetta maan pääväestön eli talonpoikien, vuokratilajien ja maatyöläisten alkoholinkäyttöön. Vuonna 1733 oli tosin annettu juopumusasetus, joka kielsi julkisen päihtymyksen sekä lähimmäisen houkuttelemisen viinaksien pariin (Peltonen 1997, 23-25).

Paikallishallintoa hoiti osaltaan myös kirkko. Pitäjän viinakurista vastasi 1600-luvulta 1800-luvun alkupuolelle pitkälti papisto. 1700-luvun loppupuolelta tunnetaan paikallisia viinankäyttöä rajoittavia sopimuksia, joita kirkkoherrat olivat solmineet laumansa kanssa (Peltonen 1997, 25-26.).

Oliko Tommi tyypillinen viinankäyttäjä?

Epäselvää on, miten voimakkaasti tämäntapainen viranomaissääntely vaikutti ruohonjuuritason juomiseen. Oletan, että viinan kiroja jouduttiin useimmissa kyläyhteisöissä, taloissa ja tölleissä pitämään kurissa omin keinoin ja voimin. Miten suomalaiset selvisivät paloviinan koti-

valmistuksen ja suurimmaksi osaksi omaehtoisen alkoholikontrollin kulttuurissa?

Yhteiskuntahistorian antama yleiskuva ei näytä erityisen ongelmalliselta: väestön valtaosa vaikuttaa selvinneen väkijuomiensa kanssa sukupolvesta toiseen vähintäänkin kohtalaisesti. Alkoholien kulutus ja haitat eivät näytä saavuttaneen hälyttäviä mittoja edes pahamaineisella ”paloviinan valtakaudella”, joka ulottui 1720-luvun loppupuolelta 1800-luvun puoleenväliin. Ilkka Mäntylä (1985, 197) arvioi vuotuisen viinan kulutuksen yltäneen vapaudenaikana (1720-1772) noin viiteen litraan absoluuttista alkoholia henkeä kohden. Lukuun eivät sisälly olut ja sahti; nämä eivät kuitenkaan olleet arkijuomia, vaan niitä valmistettiin lähinnä vain juhliin. Matti Peltonen (1997, 39) on arvioinut alkoholien kulutusta kotipolttokauden lopulla, 1830-luvulla. Hänen mukaansa keskimääräinen vuotuisenkulutus oli korkeintaan kolme litraa 100 prosenttista alkoholia henkeä kohden.

Alkoholinkulutus on toki vaihdellut ajallisesti ja alueellisesti. Hyvillä viljelysalueilla (”viljapitäjissä”) oli viinaa saatavilla runsaammin ja helpommin kuin takametsissä. Hyvät viljavuodet nostivat alkoholimyrkytykseen kuolleiden lukumäärää selvästi (Peltonen 1997, 43).

Alkoholismin yleisyydestä on vaikea saada luotettavia tietoja. Kruunun ja kirkon virkamiehillä oli tapana pitkin 1800-lukua moittia kansan-ihmisiä laiskoiksi, kevytmielisiksi, tietämättömiksi ja juopoiksi. Näitä kliseitä toisteli myös Elias Lönnrot, yksi *Turmiolan Tommin* tekijöistä; Lönnrot havainnoi kansanelämää kriittisesti toimiessaan Kajaanin piirilääkärinä vuodesta 1833 (Karkama 2001, 105-106). Väkijuomien kohtuukäytön yleisyyteen viittaa puolestaan Suomen Talousseuran 1810-luvun lopulla tekemä kysely yli 15 vuotiaiden miesten alkoholinkäytöstä. Suurin osa vastaajista oli kirkkoherroja. Vastauksissa arvioitiin 80-90 % miehistä käyttävän paloviinaa kohtuullisesti; ”rapajuoppojen” osuus vaihteli kahdesta kymmeneen prosenttiin. Täysin raittiiksi arvioitiin keskimäärin viisi prosenttia miehistä ja nuorukaisista (Peltonen 1997, 38). Kannattaa kuitenkin muistaa, että juomisen ’kohtuullisuus’ on kulttuurispesifi ilmiö. Kirkkoherrana uransa päättänyt talonpoikaissyntyinen Antero Warelius kertoo, että Tyrvään pitäjässä pidettiin vuonna 1853 miesten tavanomaisena ja ei-paheksuttavana päivittäiskäyttönä jopa yli puolen viinatuopin (0,65 l) juomista. Moitittavana julkijuoppoutena Warelius (1938, 80-81) esittää vasta Turmiolan Tommin tapaisen juomisen, ”jolla hävitetään talot ja tavarat, tuhlataan aika ja työvoima, taito ja toimi”.

Miksi Tommin naapurit säilyttivät talonsa?

Myös Turmiolan Tommin naapureille ja muille kylänmiehille maistui paloviina. Miksi valtaosalle heistä ei käynyt yhtä huonosti kuin Tommille? Kansankulttuurin kuvausten ja kansanperinnetallenteiden perusteella voidaan päätellä, että suomalaisissakin agraarikulttuureissa ja yhteisöissä oli sukupolvien kokemusten pohjalta kehittynyt ajattelutapoja ja käytänteitä, joilla pyrittiin vähentämään alkoholijuomiin väistämättä liittyviä haittatekijöitä. Kansanomainen sääntely (etnokontrolli) tunnetaan muistakin maista ja kulttuureista, joissa alkoholijuomia on käytetty sukupolvesta ja vuosisadasta toiseen (vrt. Ahlström 1998). Suomalaisen agraariyhteisöissä esiintynyt etnokontrolli on saanut menneinä vuosisatoina milloin enemmän milloin vähemmän tukea ylemmiltä säädyiltä ja virkamiehiltä. Jo *Turmiolan Tommia* edeltävinä vuosikymmeninä valistus oli viritetty ja ”järki hyvä herätetty” myös alkoholiasioissa, esimerkiksi useimpien herätysliikkeiden piirissä. Otaksun kuitenkin folkloristina ja kansanomaisen ajattelun tuntijana, että holtittomalle viinan ja oluen viljelylle on osattu panna suitsia myös pelkän talonpoikaisjärjen avulla.

Protestanttista uskontoa ja valistusajan papistoa on tuskin tarvittu opettamaan maanviljelijöille, ettei kaikkea viljaa pidä keittää alkoholijuomiksi tai ettei kylvö- ja sadonkorjuuaikana kannata viettää monipäiväisiä ryyppyjuhlia.

Oletankin, että Tommin naapurustossa haluttiin tai osattiin noudattaa perinteisiä keinoja alkoholiin liittyvien riskien ja haittojen käsitteilyssä. Se ettei Tommi näitä perinteitä kunnioittanut, tuskin johtui viinan vaaroja koskevan tiedon puutteesta. Olemme ikuisen kysymyksen äärellä: miksi Tommi ja Jeppe juovat mutta Taneli ja Pelle eivät?

Paloviinan kotivalmistuskauden kansanelämään avautuu näkymiä 1800-luvulla kirjoitetuista etnografisista kuvauksista. Näitä ovat laatineet esimerkiksi itäsuomalaiset Eljas Raussi (1800-1866) ja Johannes Häyhä (1839-1913) sekä länsisuomalainen Antero Warelius (1821-1904). Aleksis Kiven (1834-1872) realistiset kansankuvaukset ovat fiktioita, mutta niiden esitykset eteläisen Hämeen kansanelämästä vastaavat pitkälti tutkimuksen tuottamaa tietoa 1800-luvun puolenvälin kyläkulttuurista. Kotipolttokautta koskevaa muistitietoa on nähtävissä Samuli Paulaharjun (1875-1944) perinnekeräelmissä ja näiden pohjalta kirjoitetuissa kirjoissa, esimerkiksi teoksessa *Härmän aukeilta* (1932). Paloviinaa ja olutta käyttävien kansanihmisten käsityksiä ja mielikuvia voidaan tavoittaa myös laajoista, 1800-luvulla tallennetuista kansanperinnekokoelmista.

Esitellyn aineiston perusteella olen päättellyt (Apo 2001, 90-193, 338-356, 381-387), että suomalaisissa agraariyhteisöissä esiintyi kotipolttokaudella ja pitkään sen jälkeenkin seuraavantapaisia sosio-ekonomisia järjestelmiä, kollektiivisia käsityksiä ja toimintatapoja (mm. diskursseja), jotka vaikuttivat tai joiden toivottiin vaikuttavan rajoittavasti alkoholin käytön haittapuoliin:

- Pääelinkeinot (maanviljelys ja karjanhoito) asettivat tiettyjä reunaehdoja sekä tilanomistajille, vuokraviljelijöille että maatyöläisille; elinkeinorationaliteetteihin punoutui juomisen itse- ja perhekontrolli
- Sosiaaliset säännöt ja konventiot määrittivät juomisoikeuksia ja juomakäyttäytymistä
  - ketkä saavat juoda, missä tilanteissa, miten paljon?
  - kuka valvoo järjestystä?
  - mitä humalassa saa tehdä?

- Kyläyhteisön ja naapuruston kontrolli
  - ongelmakäyttäjien yksilöinti ja stigmatisointi
  - parinmuodostukseen vaikuttaminen
- Alkoholista varoitettiin suullisen folkloren avulla
  - tosikertomukset juomareista
  - kansanuskkoa ilmentävät uskomus- ja syntytarinat
  - laulut
  - sananparret
- Alkoholin haittoja käsiteltiin myös magian ja kansanlääkinnän keinoin

Kaikki listan sisältämät asiat ovat olleet tuttuja Turmiolan talon isännälle ja hänen vaimolleen. Ennalta ehkäisevä tekijä, parinmuodostukseen vaikuttaminen juoruamalla sulhasehdokkaan viinaanmenevyydestä, ei auttanut Tommin vaimoa. Valistuskirjasen mukaan Tommi oli karttanut miesten juomaseuroja nuorukaisena ja nuorena perheenisänä.

Suu säkkiä myöten

Alkoholinkäyttöä rajoittavien tekijöiden ensimmäiseksi ryhmäksi nousivat pääelinkeinon, viljanviljelyn ja sitä tukevan karjanhoidon (lannantuotannon) ekologiset ja ekonomiset reunaehdot. Suomi edustaa viljanviljelyn rajavyöhykettä. Harvan jos yhdenkään maan pääväestö on joutunut näin pohjoisessa elämään maatalouselinkeinojen varassa. Selviytyminen satokaudesta toiseen on pakottanut isännät laskemaan, miten paljon viljasadosta voidaan keittää viinaksi ja arvioimaan pitemmällä tähtäimellä, "miten paljon juomista talo kestää". Myös katovuodet jouduttiin ottamaan huomioon. Turmiolan talon isännältä näyttää puuttuneen kyky tällaiseen kalkylointiin. — Tilallisten varallisuuserot ovat luonnollisesti vaihdelleet alueittain sekä ajallisesti. Kuva siitä, miten suuri on ollut niiden talouksien määrä, joissa on voitu kotivalmistuskautena käyttää olutta ja /tai paloviinaa päivittäin, on epäselvä.

Viljanviljelyn vuotuissyklissä oli pakko ottaa huomioon kasvukauden lyhyys (4-6 kk). Monipäiväiset suurjuhlat ja niihin kuuluva aikuisten miesten juominen sijoitettiin ajallisesti niin, etteivät ne häirinneet kriittisiä kylvö- ja sadonkorjuuprosesseja.

Siinä missä tilalliset joutuivat arvioimaan, miten paljon juomista talo kestää, tilattomat käsityöläiset (mm. Kiven Nummisuutarit) ja maa-

työläisperheet kantoivat huolta isän työkunnosta. Ahkerankaan äidin työpanos ei riittänyt, mikäli elätettäviä oli runsaasti. Tällöin ei perheenisällä ollut varaa kovin moniin juopottelu- tai krapulapäiviin.

Agraaristen elinkeinojen ehdot ja perhekontrolli kietoutuivat yhteen, koska perhe oli samalla työyhteisö. Perhekontrolli näyttää olleen hieman erilainen tilanomistajaluokassa verrattuna tilattomiin. Kulttuuristen ihanteiden tasolla taloa johti isäntä eli maiden omistaja. Isännän puuttuessa tai ollessa toimintakyvytön emäntä saattoi ottaa 'varaisännän' roolin. Emännän näkyvä asettuminen isännän juomisen säätelijäksi kyseenalaisti patriarkaalisen perhehierarkian. Turmiolankin talossa jylläsi miesvalta.

Tilattomien perheessä puoliset olivat tasa-arvoisempia, koska kumpikaan ei omistanut maata eikä usein paljon muutakaan. Mökkiläisten, sittemmin pienviljelijöiden perheideologiaan kuuluivat käsitykset tarmokkaasta vaimosta, joka puuttui tehokkain ottein miehensä juomiseen. Kiven Nummisuutarien mukaan tämä asetelma sopi myös käsityöläisperheisiin.

Mahdollisuutta ja oikeutta paloviinan nauttimiseen rajoitti kaksi päätekijää: varallisuus ja ikä. Perinteisten sääntöjen mukaan jokaisen oli ansaittava viinansa tekemällä riittävästi työtä tai rahoitettava juomisensa omalla omaisuudellaan. Vanha agraarikulttuuri oli monille niukkuuden ja suoranaisten köyhyyden kulttuuri. Viina ja olut olivat ylellisyyttä, joita voitiin käyttää jokapäiväisesti harvassa taloudessa. Tämän lantin kääntöpuoli oli se, että alhainen elintaso rajoitti alkoholin väärinkäyttöä ja esti tai ainakin hidasti juoppoutumista.

Koska viinaoikeudet oli sidottu itsensä elättämiseen, varhaisnuorison juominen ei tullut kyseeseen. Vaikka naiset saivat nauttia olutta ja paloviinaa ainakin juhlatilanteissa, heidän edellytettiin käyttävän alkoholi-juomia niukasti. Naisalkoholisti, "juomariakka", oli harvinaisuus maalaiskylässä (vrt. Raussi 1966, 422).

Talossa tapahtuvaa viinan ja oluen käyttöä valvoi patriarkaalisen ja hierarkkisen perherakenteen mukaisesti ennen kaikkea isäntä. Käytännössä vastuu jakautui laajemmalle. Suurjuhlissakin, joissa aikuisilla miehillä oli lupa juoda runsaasti, suuri osa juhlijoista oli selviä tai vain lievästi humaltuneita. Naimattomien miesten suosimaan, kylän ja pitäjän erityyppisissä "lystipaikoissa" (kievarissa, salakapakassa, "piikamurjussa", luonnonhelmassa) tapahtuvaan juomiseen ei isäntien patriarkaalinen kontrolli ulottunut.

Suomalaisen etnokontrollin heikoin kohta näyttävät jo kotipolton kautena olleen sanattomat sopimukset siitä, miten syvään humalaan juomaseurueen jäsen sai hankkiutua ja mitä humalassa saa tehdä. Vanhojen hääkuvausten mukaan miesjuhlijat saivat sammua, lukea ruokarukouksia “hölkköjukkerissa” ja tapella keskenään verissäpäin (ks. Häyhä 1983, 238–313; Raussi 1966, 302, 308). En ole törmännyt aineistoissani sosiaaliin jarruihin, joilla olisi estetty aggressiivista humalakäyttäytymistä. Keskiäikana näitä ennaltaehkäiseviä pelisääntöjä voitiin kirjata lakeihin. Ruotsin maanlaeissa esiintyy juomarauhan käsite. “Ölfrid” rinnastui kirkko- ja käräjärauhaan. Jos joku tappoi tai pahoinpiteli lähimmäisensä istuttaessa juomaseurueessa (“ölstämma”, “ölbänk”, “ölgille”), hän sai maksaa kaksinkertaiset sakot verrattuna muissa tilanteissa tehtyyn vastaavaan rikokseen (Thunaeus 1968, 52).

Naapurin valvova silmä

Alkoholinkäyttöön vaikutti myös naapuruston ja kyläyhteisön harjoittama kontrolli. Pieniyhteisöt pitivät tarkkaa kirjaa jokaisesta yksilöstä, perheestä, suvusta ja talosta. Todennäköisesti Turmiolan talon emäntä sai kuulla naapurinvaimoilta isännän viihtymisestä viinan äärellä jo ennen kuin se oli saavuttanut hälyttävät mitat.

Nykytilanteen lisäksi kylissä oltiin selvillä myös edellisten sukupolvien edesottamuksista. Juopot leimattiin lähtemättömästi; negatiivinen luokitus vaikutti esimerkiksi parinvalintaan. Juopottelevalla tai “huonosta” perheestä lähtöisin olevalle nuorukaiselle ei haluttu antaa “hyvän” perheen tytärtä — paheen ei haluttu saastuttavan yhteisön puhtaita jäseniä. Karjalan kannakselta tunnetaan institutionaalistunut tiedottaminen (“kontinkanto”), joka kohdistui sulhaseen ja morsiameen — tai näihin rooleihin haluaviin. Varallisuuden, luonteen, työkunnon ja -taidon lisäksi oli tapana arvioida myös nuoren miehen viinan- ja tupakankäyttöä.

Juomarien ja heidän perheenjäsentensä stigmatisointi suoritettiin juoruamalla ja panettelemalla. Tällä kohdin voidaan puhua suullisesta alkoholivalistuksesta. Tehokkainta kansanomaista alkoholivalistusta ovatkin saattaneet olla tosikertomukset, kuvaukset kyläyhteisön tunteista juopoista. Sain näitä ylenpalttisesti tehdessäni vuonna 1989 alkoholinkäyttöä koskevan kyselyn Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston vastaajaverkolle. Kiven *Seitsemässä veljeksessä* on esitetty varoittavia tosikertomuksia viinaan sortuneista pitäjäläisistä.

Vaikka nämä kertomukset ovat fiktioita, ne kertovat sen, että lähimmäisten taitamatonta alkoholinkäyttöä on osattu hyödyntää opetustarkoituksissa jo kotipolttoajan kansankulttuurissa.

Olutta, viinaa ja juomista käsiteltiin myös suosituissa kansankertomuksissa, etenkin tarinoissa. Uskomustarinoissa piru tyrkyttää ryyppyä pellolla työskentelevälle miehelle eli houkuttelee viljelijää työmaajuopotteluun (Simonsuuri 1975, 250-251); tarinoiden pirut saattavat myös uhata ojaan tai joulukirkkoon sammunutta miestä.

Karjalassa naiset lauloivat kalevalamittaisia valituslauluja miestä, joka “tulee viinassa kotihin, / jopa kaljuu kartanolla, / ajaa pellolle perehen”. Tallenne on peräisin vuodelta 1854, neljä vuotta ennen Turmiolan Tommin ilmestymistä. (Apo 2001, 142-144.) Häissä naiset esittivät morsiamelle ja sulhaselle varoitus- ja pilkkarunoja “viinavillistä” ja “humalahurjasta” ja siitä, mitä kärsimyksiä juomari tuotti vaimolleen.

Suomalaisten sananparsien enemmistö on yli kolmen vuosisadan ajan varoittanut viinan villitsevyydestä ja humalaisten hulluudesta; dionyyysiset, “ilo ilman viinaa on teeskentelyä” -tyyppiset kannanotot jäävät selvään vähemmistöön vanhimmassa, kotipolttokaudella tallennetussa sananparsistossa (Apo 2001, 342-356).

Alkoholinkäyttöön liittyvät magia ja kansanlääkintä muodostavat eksoottisimman osan niistä perinteistä, joilla yritettiin estää, vähentää tai parantaa juomisen aiheuttamia haittoja: miesten riitaa ja tappelemista, oksentamista, alkoholimyrkytystä, juoppohulluutta ja juoppoutta. Nummisuutareissa on esitetty herbalistinen, riisiksi kutsuttuun kasviin perustuva antabus-tyyppinen hoitotapa, jolla Martta sai Topiaksensa pidetyksi raittiina ainakin parin kuukauden ajan (ks. Apo 2001, 151-152).

Opettaako historia mitään?

Katsaus niihin kansanomaisiin keinoihin, joilla viinapirua on pidetty kurissa kotipolttoajan maalaisyhteisöissä osoittaa ainakin sen, että *Turmiolan Tommi* opetti valistettaville asioita, jotka olivat heille jo tuttuja. Valistuslehtisen suosiota selittäneekin sen edustaman viestintälajin uutuus: kuvat olivat harvinaista herkkua 1800-luvun puolivälin maalaiskylissä ja -kodeissa, saati sitten sarjakuvat. Väkevästi visualisoidun Tommin lumoa oli vaikea vastustaa.

Tommin kotikylässä siis tiedettiin, miten viinaa tuli viljellä ja miten ei. Kansanperinneaineistojen avulla ei kuitenkaan voida arvioida, miten tehokasta on juomista sääntelevä etnokontrolli ollut käytännössä. Tar-

kan vastauksen saaminen edellyttää yhteiskuntahistoriallisia selvityksiä.

Voivatko eurosuomalaiset oppia mitään esi-isiensä alkoholiajattelusta ja -käytännöistä? Ehkä sen, että kansan syvimmissä riveissäkin osattiin jo kotipolttokaudella suositella järjenkäytön yhdistämistä viinankäyttöön. Toimeentulon vaarantuminen oli varottavista asioista ykkönen. Tärkeänä pidettiin vastuun ottamista sekä omasta työkunnosta että perheenjäsenten ja työyhteisöön kuuluvien alkoholinkäytöstä. Perheen ja talon ulkopuolellekaan rajautuvien lähimmäisten juomista ei katsottu läpi sormien, vaan siihen reagoitiin ainakin tarkkailemalla ja virheistä tiedottamalla, parhaissa tapauksissa myös niistä oppimalla.

KIRJALLISUUS

Ahlström, Salme 1998: Sosiokulttuurinen tausta ja juomatavat. Teoksessa Mikko Salaspuro & Kalervo Kiianmaa & Kaija Seppä (toim.), Päihdelääketiede. Helsinki: Duodecim.

Apo, Satu 2001: Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Huurre, Matti 1995: 9000 vuotta Suomen esihistoriaa. Viides, uudistettu painos. Helsinki: Otava.

Häyhä, Johannes 1983: Perhe ja kylä. Kuvaelmia itäsuomalaisten vanhoista tavoista: Maahanpanaiset, Kylänluvat, Naimistavat. (1893-1900). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Karkama, Pertti 2001: Kansakunnan asialla. Elias Lönnrot ja ajan aatteet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kivi, Aleksis 1926: Seitsemän veljestä. (1870). Kootut teokset I. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kivi, Aleksis 1928: Nummisuutarit. (1864). Kootut teokset II. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mäntylä, Ilkka 1985: Suomalaisen juoppouden juuret. Viinanpoltto vapaudenajalla. Historiallisia Tutkimuksia 192. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Paulaharju, Samuli 1932: Härmän aukeilta. Porvoo: WSOY.

Peltonen, Matti 1997: Kerta kiellon päälle. Suomalainen kieltolakimentaliteetti vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltoihin kumoamiseen 1932. Helsinki: Hanki ja Jää.

Raussi, Eljas 1966: Virolahden kansanelämää 1840-luvulla. (1866). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Simonsuuri, Lauri (toim.) 1975: Myyttisiä tarinoita. (1947). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Thunaeus, Harald 1968: Ölets historia i Sverige. I. Från äldsta tider till 1600-talets slut. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Warelius, Antero 1938: Kertomus Tyrvään pitäjältä 1853. (1854). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

How Tommi's neighbours limited the risks of drinking?

Satu Apo

The stereotypical ideas of Finnish drinking habits have not included the concept of folk regulation (ethnocontrol). Since the 1850s the typical drinker, the peasant, was in many cases seen as *Turmiolan Tommi* ('*Dick Destruction*' or '*Peter Perdition*'). Tommi was the hero of an enlightening pamphlet that was published in 1858. The story about Tommi and spirits is a sad one. In the end, the drinker sits in jail after having lost his farm and killed his wife. The great majority of the rural population in the 1850's did not, however, share the fate of Turmiolan Tommi and his family. It is possible to infer from folklore and ethnographic descriptions of agrarian culture that Finnish peasants, crofters, and rural workers had developed forms of control by which they could regulate the use of strong liquor and limit the negative effects of excessive drinking.

Ways of restraining the use of alcohol included at least 1) an economic rationale and the self-control of the master of the farm (or the father of the landless family); this was complemented by family and household control, 2) rules governing drinking occasions (who was allowed to drink, how much, who supervised order, what kind of behavior was allowed and what not when the person was drunk), 3) the control exerted by the village community and the neighbours (stigmatisation by gossiping, foiling the establishment of a pair relationship), 4) oral discourse about drinking (true stories about drinkers, belief legends, songs, proverbs), and 5) magic and folk medicine (the prevention and cure of alcohol-related harm).

Pentti Karhu

Alkoholihallinnosta

Alkoholihallinnolla tarkoitetaan yleisesti sitä toimintaa, jolla julkinen valta ohjaa ja valvoo yhteiskuntaa alkoholipoliittisen päätöksenteon tavoitteiden toteuttamiseksi. Selkeimmillään alkoholihallinto on elinkeinoelämään kohdistuvaa alkoholilain noudattamisen valvontaa, erityisesti lupahallintoa ja lupaehtojen valvontaa. Hieman laajempaan siihen voi sisällyttää moninaisen joukon toimenpiteitä, joilla pyritään vaikuttamaan kansalaisten alkoholin kulutukseen ja kulutuksesta aiheutuvien haittojen ehkäisemiseen ja korjaamiseen.

Vanhan Alkon aikaa

Alkoholihallinnon käsitettä osana julkishallintoa on aikanaan erityisesti hämärtänyt alkoholimonopolin keskeinen asema Suomen alkoholijärjestelmässä. Yhtiöllähän oli lakisääteinen yksinoikeus vähittäismyynnin ohella muun muassa sekä anniskeluun että valmistukseen, vaikka järjestelmä sinänsä sallikin myös yksityisen elinkeinonharjoittajan toiminnan näillä sektoreilla. Tällainen monopolitoiminnan harjoittaminen yksityisesti tapahtui kuitenkin erikoisen menettelyn kautta, toimimalla Alkon lukuun. Alkoholijuomatehdas sen enempää kuin ravintoloitsija eivät omistaneet alkoholijuomiaan missään vaiheessa vaan saivat toiminnastaan Alkolta erikseen sovitun korvauksen. Yritysten toimiluvat eivät olleet varsinaisia julkishallinnollisia lupia vaan Alkon kanssa tehtyjä sopimuksia. Sopimusehdoista toki neuvoteltiin, mutta näissä olosuhteissa toisella sopimusosapuolella oli kyllä kohtuuttoman vahva asema.

Alkon sopimusmenettelyyn liittyi monia yksityiskohtia, joita tämän päivän hallintoviranomainen voi vain huokaisten ihmetellä. Anniskeluravintolat jaettiin tason perusteella muutamaan eri luokkaan ja anniskelukorvauksen määrä riippui tästä luokittelusta. Samalla määräytyi myös

korkein hinta, jonka ravintola sai juomasta periä. Tämä korkein hinta laskettiin yhtiössä jokaiselle Alkon hinnaston alkoholijuomalle erikseen kutakin ravintolaluokkaa varten. Valmistuspuolella oli yksityiskohtaisia määräyksiä sekä sallituista raaka-aineista että valmistettavista tuotteista. Alkoholan toimi myös itse kaikkein suurimpana valmistajana ja huolehti tarkoin siitä, että yksityiset valmistajat eivät kilpailleet yhtiön omien keskeisten tuotteiden kanssa. Jossakin määrin samoja ongelmia oli myös anniskelupuolella. Vaikka Alkon osuus koko anniskelusta oli suhteellisen vähäinen, oli Alkon tytäryhtiöllä Arctialla ravintoloita monilla parhaimmilla liikepaikoilla ja yksityiset ravintoloitsijat usein kokivat koko kilpailuasetelman kannaltaan hankalaksi.

Alkoholielinkeinojen valvojana Alkon asema oli — ainakin muodollisesti — hieman etäisempi. Vuoden 1968 alkoholilain uudistukseen saakka kaikki alkoholijuomien myynti tapahtui kuitenkin vain Alkon myymälöistä ja sen ajan viinakorttien ja tiskimyymälöiden ilmapiirissä ei tarvittukaan muuta kuin yhtiön omavalvontaa. Anniskelun valvonta oli monivahteisempaa ja toimijoina olivat Alkon lisäksi myös kunnalliset alkoholitarkastajat. Kuvaavaa näiden tarkastajien asemalle oli kuitenkin, että heidän palkkansa maksoi Alko.

Sen sijaan alkoholin valmistusta ja alkoholivalmisteita koskeva valvonta tapahtui suoraan sosiaaliministeriön alaisuudessa. Nämä valvonnan alueet olivatkin yhteiskunnan erityisen kiinnostuksen kohteita. Parhaimpina aikoina väkiviinan suuria valmistuspaikkoja valvoivat päätoimiset tarkastajat ja alkoholivalmisteiden väärinkäyttöä ehkäistiin aktiivisen denaturointipolitiikan keinoin.

”Uusi” alkoholilaki vain vahvisti Alkoa

Vuoden 1968 alkoholilain muutoksen yhteydessä tehtiin alkoholipoliittisesti merkittävä muutos keskioluen myynnin vapautuessa, mutta alkoholihallintoon tehtiin vain vähäisiä muutoksia. Alkon julkishallinnollinen asema itse asiassa vain vahvistui. Kunnalliset alkoholitarkastajat tosin irtaantuivat Alkon yhteydestä kun heidän palkkansa maksu siirtyi valtiolle, mutta tässäkin yhteydessä rikkomusten sanktiointi jäi Alkon tehtäväksi. Kun kunnalliset tarkastajat olivat lisäksi pääosin sivutoimisia ja heidän vaihtuvuutensa oli runsasta, oli sinänsä kattavan ja tehokkaan valvontajärjestelmän käytännön vaikuttavuus hyvin vähäinen. Keskioluen vapautuminen ei myöskään irrottanut tätä juomaa muutoin Alkon hallinnollisesta otteesta. Sekä keskioluen vähittäismyyntiin että sen an-

niskeluun tarvittiin alkoholiyhtiön lupa ja yhtiö säilytti myös oikeuden määrätä keskioluen myynti- ja anniskeluhinnoista. Toki muutos oli hallinnollisesti siinä suhteessa merkittävä, että keskioluen myynnissä ei enää toimittu Alkon lukuun eikä solmittu varsinaisia sopimuksia, mutta nimenomaan hintojen määräämisoikeuden johdosta toiminnan taloudelliset lähtökohdat olivat Alkosta riippuvaisia.

Alkon asemaa osana käytännön julkishallintoa kuvaa kuitenkin parhaiten se, että vuoden 1968 lainmuutoksen yhteydessä siirrettiin myös teollisuuden toimintojen valvonta sosiaali- ja terveysministeriöltä Alkon hoidettavaksi. Ratkaisua vastaan oli monia tekijöitä. Alko oli itse merkittävin alkoholijuomien valmistaja ja siirto korosti yhtiön toimintaa itse itsensä valvojana. Alkoholin tekniset käyttökohteet puolestaan olivat mitä erilaisimpia yrityksiä ja elinkeinonharjoittajia, joihin Alkolla ei oikeastaan ollut muuta yhteyttä kuin yhtiön yksinoikeus myydä heille väkiviinaa. Osa näistä oli kuitenkin samalla Alkon kilpailijoita avoimilla markkinoilla, sillä Alko valmisti itsekin teknokemiallisia tuotteita. Moni yritys koki joutuvansa luovuttamaan tällaisessa asetelmassa kilpailijalleen myös liikesalaisuuksia.

Ministeriön valvontaresurssit olivat kuitenkin käytännössä olleet pitkään niin vähäiset, että tehtävien siirtämistä Alkoon pidettiin toiminnan tehostamiseksi välttämättömänä. Lakitekhninen lopputulos oli siinä mielessä erikoinen, että liikesalaisuusongelma ratkaistiin leipomalla Alkon virkamiesten asemaan viranomaispiirteitä. Sosiaali- ja terveysministeriön tuli hyväksyä yhtiön tarkastajat ja lain mukaan he tehtävässään toimivat virkamiehen vastuulla – mitä tällä sitten ikinä mahdettiinkaan tarkoittaa. Tämä virkamiehen vastuu rakenne oli siinäkin mielessä hie-man ontuva, että ministeriö loppujen lopuksi hyväksyi ainoastaan Alkon valvontaosaston tarkastajat, mutta varsinaisesta valvonnasta vastasivat Alkon paikallisjohtajat. Virkamiehen vastuulla hyväksytyt tarkastajat sen sijaan valvoivat alkoholijuomien valmistusta, johon tätä hyväksyntää ei lain mukaan tarvittu.

Alkon viranomaistoiminnot hallintomenettelynä

Alkon toiminnot sopimusosapuolena yksityisen sektorin kanssa sekä toimintojen valvojana olivat joka tapauksessa siinä määrin julkishallinnollista toimintaa, että Alkon sisälläkin anniskeluhallintoa sekä alkoholin valmistuksen ja käytön valvontaa kutsuttiin viranomaistoiminnoiksi. Viranomaistoimintoja ne eivät kuitenkaan erityisemmin muistuttaneet hal-

lintomenettelylain tarkoittamassa mielessä. Toimintojen avoimuus oli melko sattumanvaraista ja toisen osapuolen oikeusturva kyseenalainen. Eri-tyisesti tämä kärjistyi anniskelusopimusten käsittelyssä. Päätökset tehtiin hallintoneuvoston ravintolajaostossa, mutta edes pääsy tähän käsittelyvaiheeseen oli riippuvainen yhtiön sisäisestä valmistelutyöstä. Hallintoneuvoston päätöksistä oli valitusoikeus sosiaali- ja terveysministeriöön, mutta valitusoikeus koski ainoastaan käsittelyprosessia. Koska valitusta taas ei voinut tehdä ennen hallintoneuvoston päätöstä niin varsinaisesti ainoa käsittelyn valitusmahdollisuus oli valittaa hallintoneuvoston päätöksen jälkeen siitä, oliko hakemusta käsitelty hallintoneuvostossa. Ymmärrettävästi ministeriö ei valitusruuhkaan tukehtunut.

Lakisääteinen peruste anniskelutoiminnan rajoittamiseen oli alkoholi- lain tarveharkintasäännös, jonka mukaan alkoholijuomien anniskelua sai harjoittaa ainoastaan ”väestö- tai liikekeskuksessa, milloin hallintoneuvosto katsoo anniskelun paikkakunnan asukasluvun, lähimmän anniskelupaikan etäisyyden ja muut olosuhteet huomioon ottaen tarpeelliseksi”. Tätä tarvetta arvioitiin hyvin paljon yritysten liiketaloudellisten menestymismahdollisuuksien mukaan – ei ainoastaan uuden yrittäjän mahdollisuuksien vaan myös kuinka toiminta vaikuttaa paikkakunnalla jo toimiviin yrityksiin. Järjestelmän voidaankin katsoa pyrkineen jossakin määrin turvaamaan alan kannattavuuden, jolloin vastaavasti anniskelusopimus oli siinä määrin arvokas omaisuus, että sitä ei ollut syytä vaarantaa toimimalla säännösten vastaisesti. Kun samanaikaisesti keskiolutlaissa ei ollut tätä tarveharkintapykälää katsoi Alko, että oikeus keskioluen anniskeluun voitiin antaa kaikille, joilla oli tarvittava luotettavuus ja jotka muutoin täyttivät tietyt hallintoneuvoston asettamat edellytykset. Keskiolutravintolan perustaminen olikin useille yrittäjille ainoa tie aloittaa alalla ja keskiolutravintoloiden määrä oli vastaavasti tuntuvasti A-oikeuksilla varustettuja ravintoloita suurempi.

EU-integraatio muutti paljon

Alkoholihallinnollisen lintukodon särki pahasti EU-integraation maihin- nousu. Komission kanssa käydyissä keskusteluissa tuli nopeasti selvä- si, että alkoholimonopolin asemaan tulee tehdä merkittäviä muutoksia, jos sen ylipäättään mieli saada säilytettyä. Keskeisiä perusvaatimuksia olivat viranomaistehtävien siirto pois yhtiöstä sekä vähittäismyynnin ra- kenteellinen erottaminen tukkumyynnistä ja valmistuksesta. Monopolilta vaadittiin myös tasapuolisuutta ja avoimuutta, joiden seuraamiseksi edel-

lytettiin viranomaisvalvontaa ja säännöllistä raportointia tilanteesta komissiolle. Erityistä avoimuutta ja tasapuolisuutta edellytettiin tuotteiden valikoimaan otolta sekä tuotteiden hinnoittelulta. Yhtiön aikaisempaa oikeutta säännellä muiden toimijoiden hinnoittelua ei todennäköisesti kukaan Suomen neuvottelijoista edes kehdannut ottaa esille.

Viranomaistehtävien siirto valtionhallintoon toteutettiin välittömästi jäsenyyden alkaessa. Pääosa tehtävistä siirrettiin uudelle virastolle, sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukselle, vaikkakin myös lääninhallitusten asemaa tässä yhteydessä vahvistettiin keskioluttoimintojen lupaviranomaisena ja koko anniskelun valvojana.

Uutta alkoholilakia valmisteltaessa keskusteltiin erityisesti anniskeluhallinnon järjestämisestä. Lupahallinnon siirtymisen normaaliksi viranomaistoiminnoiksi voitiin ennakkoon arvioida aiheuttavan anniskelukapasiteetin kasvupaineita, ja lakiin sisällytettiin edelleen anniskelulupia koskeva tarveharkintasäännös. Lain valmisteluvaiheessa säännöksen tarkoitus oli selvä – tavoitteena oli ehkäistä lupien hallitsematon kasvu ja pitää alalta poissa kielteisiä toimintamuotoja. Lain perusteluosassa tarjonnan hillitsemistavoite kuvattiin kuitenkin kovin lyhyesti, ja kielteisiä toimintamuotojakin kuvattiin vain toiminnoiksi, jotka ovat ”ristiriidassa yleisesti hyväksyttävien hyvien tapojen kanssa”, kun erotiikka- ja prostituutiosanojen käyttö kuivassa lakitekstissä ei tuntunut tyyliin sopivalta. Myöhemmin ajatellen yksityiskohtaisempi ja selkokielineen kirjoittamistapa olisi ollut järkevämpää. Viranomaishallinnossa ei nimittäin asioita ratkaista vain lupakäsittelyssä vaan päätöksistä on valitusoikeus – anniskeluasioissa Korkeimpaan Hallinto-oikeuteen.

Runsaan vuoden päästä Tuotevalvontakeskuksen perustamisesta KHO kumosi muutamia viraston päätöksiä, joissa lupahakemukset oli hylätty siksi, että alueella ei katsottu olevan tarvetta uusien ravintoloiden perustamiseen. Samanaikaisesti kumottiin myös viraston hylkäävä ratkaisu erotiikkaravintolan lupahakemukseen. KHO:n päätösten perusteluista kävi ilmi, että alkoholilain tarvepykälää tulkittiin tuomioistuimessa ratkaisevasti eri tavoin kuin lain valmistelijat olivat asiaa ajatelleet. Myös elinkeinon harjoittamisen vapauteen liittyvät näkökannat painoivat KHO:n ratkaisukäytännössä selkeästi alkoholipoliittisia tarkoituksiperiä enemmän.

Harmaa talous vai alkoholipolitiikka?

Alkoholihallinnolle ja anniskeluelinkeinolle KHO:n ratkaisukäytäntö merkitsi suurta muutosta. Viranomaisen mahdollisuudet hylätä anniskelulupia rajoittuivatkin käytännössä vain hakijoiden luotettavuuden ja ammatin harjoittamisen edellytysten arvioimiseen. Näidenkään tekijöiden merkitys ei toki ole vähäinen. Anniskeluluvan saamisen helpottuessa on erityisesti A-oikeuksia hakevien määrä nopeasti kasvanut ja A-lupien määrä tällä hetkellä jo ylittää keskiolutlupien määrän. Yhä useammin alalle pyrkii henkilöitä, joiden kokemus ravintolayrittämisestä on vähäistä ja alkoholilain säännösten tuntemus heikkoa. Toisaalta kilpailun kiristyminen saa osan yrittäjistä yrittämään menestystä lainvastaisin keinoin. Lupaviranomaisen rooli onkin muuttunut ravintolan tason ja toiminta-ajatuksen arvioijasta yrittäjän taustojen selvittäjäksi ja ammatillisten edellytysten arvioijaksi. Ennaltaehkäisevänä keinona järjestelmällä ei ole samaa tehoa kuin entisaikojen tarveharkinnalla, mutta edelleenkin vilpillisten yrittäjien ura loppuu helposti luvan peruuttamiseen.

Alkoholihallinnossa muutoksenhakuoikeus viranomaisen päätökseen merkitsi itse asiassa uuden hallintoviranomaisen mukaantuloa. Koska valitusmenettelyn kustannukset ovat vähäiset, valitetaan hylätyistä päätöksistä tai rikkomuksista annetuista seuraamuksista lähes säännönmukaisesti KHO:een. Valitusprosessi merkitsee yleensä lutasanktion täytäntöönpanokieltoa valituksen käsittelyn ajaksi. Tämä sinänsä elinkeinonharjoittajan kannalta tärkeä oikeusturva antaa vilpillisin keinoin toimiville yrittäjille huomattavasti lisää aikaa asioiden järjestelyihin. Lupaviranomaisen päätökset sen sijaan ovat alkuaikojen suunnan hakemisen jälkeen vain harvoin kumoutuneet. Erilaisiin harmaan talouden ilmenemismuotoihin, kuten julkisten maksujen laiminlyönteihin tai verovelkoihin, pimeään työvoiman käyttöön sekä bulvaanijärjestelyihin liittyvät näytöt vaativat kuitenkin lupaviranomaisilta huomattavasti aikaa selvittelyihin ja lopputulos voi silti olla KHO:n kannalta tulkinnanvarainen.

Alkoholihallinnon harmaan talouden vastainen toiminta on saanut laajaa tukea ja ymmärrystä niin elinkeinon itsensä taholta kuin julkisissa tiedotusvälineissä. Alkoholijärjestelmämme rakenne on kuitenkin alkoholipoliittinen, ja valvonnan keskeinen tavoite on myynnin toteuttaminen alkoholilain edellyttämältä pohjalta, erityisesti estämällä myynti alaikäisille ja päihtyneille sekä huolehtimalla muutoinkin anniskelupaikkoja koskevista erityismääräyksistä. Tässä suhteessa alkoholihallinnon vaikutavuus on ollut heikko. Suoritetuissa ostokokeiluissa on voitu todeta alaikäisten pystyvän varsin vaivatta itse ostamaan alkoholijuomia, erityises-

ti keskiolutta. Anniskelupaikoissa päihtymys harvemmin on juomisen esteenä. Myynti kuittia antamatta, tuplien tarjoilu tai alkoholijuomien kuljettaminen anniskelualueen ulkopuolelle – kaikki kiellettyjä asioita, joita rikotaan lähes säännönmukaisesti.

Yhteiskunnan viestittämä tuki alkoholipoliittisille painotuksille on riskitietoinen ja kaksinaismoralistinen. Tiedotusvälineiden asenne alkoholivalvontaan on sävyiltään kielteinen, vaikka alaikäisten ostoja näennäisesti kauhistellaankin. Valvonnalle puolestaan on osoitettu vain muodolliset resurssit, joiden ennaltaehkäisevä vaikutus on lähes merkityksetön. Voidaan myös kysyä missä määrin tämän päivän yhteiskunta on todella valmis hyväksymään selkeät ja tuntuvat rangaistukset esimerkiksi päihdyneille myynnistä, kun viikon anniskelu- tai myyntikielto myynnistä alaikäisellekin on tuntunut olevan hyväksyttävyyden rajoilla.

Anniskeluhallinnon rinnalla Tuotevalvontakeskukseen siirtyi myös muita alkoholihallinnon alueita, muun muassa alkoholin valmistuksen ja tukkumyynnin hallinto. Valmistajien määrä oli tätä aikaisemmin jatkuvasti pienentynyt ja tukkumyynti oli käytännössä Alkon monopoli. Valvonnan luonne oli sosiaaliministeriön tehdastarkastajien ajoista muuttunut lähinnä tehdasraporttien selailuksi, vaikka järjestelmään sisältyikin myös säännöllisiä tarkastuksia ja katselmuksia. Nyt valvojan muuttuessa purkautuivat myös Alkon valmistus- ja tukkumyyntimonopolit ja samaan aikaan eduskunta loi pohjan tilaviinijärjestelmälle sallieessaan yritysten oman vähittäismyynnin valmistuspaikoilla. Seurauksena oli yleinen innostus, jota erityisesti lisäsi tiedotusvälineiden aktiivisuus asiassa. Myös Tuotevalvontakeskuksessa riitti asiaan ymmärrystä ja alkoholihallinnon rooli muuttuikin valvojasta lähinnä toiminnan innoittajaksi ja neuvojaksi. Hallinnollistakin otetta kuitenkin riittää, sillä valmistajien ja tukkumyyjien raportointi on edelleenkin vilkasta, mitä kuvaa vaikkapa Tuotevalvontakeskuksen kuukausittain myyntiraportteina vastaanottamat 9,6 miljoonaa tietoriviä.

Hallinnoijasta hallinnoitavaksi

Eräs alkoholihallinnon ja koko alkoholijärjestelmien kiinnostavimpia piirteitä liittyy kuitenkin entisten aikojen keskeiseen hallinnolliseen toimintaan ja alkoholijärjestelmän tukipilariin – alkoholimonopoliin. Yhtiöhän joutui välittömästi EU:n tulilinjalle, ja Suomessakin eri tahoilla elätellyt toiveet yhtiön koossapitämisestä laajana konsernina osoittautuivat katteettomiksi. Asteittain yhtiö pilkkoutui ja lopuksi jopa tukkumyynnin säi-

lyttäminen monopolin tytäryhtiönä joutui komission hampaisiin. Monopolista jäi jäljelle puhdas vähittäismyyntiyhtiö.

Alkoholihallinnolle monopolin pilkkoutuminen ja komission kiinnostus sen valvontaan merkitsivät uusia velvoitteita. Entisestä hallintotoimijasta tuli tärkeä hallintotoimien kohde. Yhtiöstä irtautuneet ja kilpailluille sektoreille siirtyneet osat olivat luonnollisesti lupahallinnon ja valvonnan kohteita kuten muutkin toimijat. Erityisesti valmistusyhtiö Primalco tuotteineen oli kuitenkin Suomen oloissa suuruudeltaan omaa luokkaansa ja sen keskeinen tuote lähes kansallisomaisuutta, kuten yhtiön myöhemässä yksityistämisyhtymässä tultiin huomaamaan. Primalcon tuotteet olivat ennen kaikkea väkeviä alkoholijuomia ja erityisesti mainonnan valvonnalla oli ensi alkuun melkoinen määrä kiinnostavia tapauksia yrittäjämainonnan ja muun informaatiotulvan keskellä.

Varsinaiseksi valvonnan ydinkohteeksi muodostui kuitenkin itse monopolitoiminta. Valvonnan käynnistäjä ja jatkuva ylläpitäjä löytyi komissiosta, joka kasvottomien pääosastojensa nimissä edellytti tehokasta viranomaisvalvontaa erityisesti toiminnan syrjimättömyyden ja avoimuuden osalta. Valvontajärjestelmään liitettiin vuosittainen raportointivelvollisuus komission kilpailuosastolle. Näiden raporttien valmistelun yhteydessä Tuotevalvontakeskus on käynyt lukuisia keskusteluja yhtiön hinnoittelujärjestelmistä, tuotteiden ottamisesta vähittäismyyntiin ja sieltä poistamisesta, palvelutuotteista ja tavallisista tuotteista, vakiovalikoimista ja toimitusvalikoimasta, kotimaisista ja ulkomaisista tuotteista, logistisista palveluista sekä luonnollisesti ennen Alko-konsernin pilkkoutumista yhtiön hallintorakenteista ja eri toimintojen yhteyksistä.

Komission into kuitenkin jossakin määrin hiipui näihin yksinomaan syrjimättömyyttä ja avoimuutta koskeviin kysymyksiin, kun viimeinenkin jatkuvan moitteen kohde, tukkumyynti, hyvässä järjestyksessä irrotettiin vähittäismyyntimonopolista. Loppuponnistuksenaan komissio kuitenkin edellytti, että yhtiön toimintojen hallintomenettelyt on kirjattava lainsäädäntöön. Tämä vaatimus synnytti asetuksen alkoholiyhtiön toiminnasta, jossa säädettiin perusteellisesti Alkon päätöksentekomenettelyistä erityisesti alkoholijuomien valikoimaanottomenettelyissä.

Samalla Alko-asetukseen lisättiin komission vaatimuksesta kuitenkin myös säädös, jossa määrättiin monopolin toiminnan alkoholipoliittiset velvoitteet. Komissio aivan oikein muistutti, että Franzén-tapausta koskevassa EY:n tuomioistuimen päätöksessä korostettiin monopolin olemassaolon ainoaksi oikeudelliseksi perusteeksi sen toimiminen kansan-

terveyden edistämiseksi. Tämän toiminnan tulee olla myös säädöstasolla ilmaistu. Asetuksen 1 §:ään kirjattiin näin se sinänsä itsestään selvyys, että ”alkoholiyhtiön tehtävänä on harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä siten, että tavoitteena on alkoholin kulutuksen aiheuttamien haittojen ehkäiseminen”. Asetus tuli voimaan vuonna 2000, ja Tuotevalvontakeskus säädettiin valvomaan asetuksen noudattamista.

Strateginen suunnittelu alkoholipoliitiikan varmistamiseksi

Sosiaali- ja terveysministeriö edellytti vuotta 2001 koskevassa tulossopimuksessaan Tuotevalvontakeskuksen kanssa, että virasto laatii erillisen raportin Alko-asetuksen 1 §:n toimeenpanosta. Raportti valmistui vuoden 2002 alussa ja Tuotevalvontakeskus valitsi raporttia valmistellessaan linjan, jonka mukaan se selvittää aluksi ne alkoholiyhtiön strategiat ja toimintasuunnitelmat, jotka yhtiö on laatinut asetuksen 1 § tavoitteen saavuttamiseksi. Samalla virasto käy läpi niitä osastrategioita, joilla on välitön yhteys alkoholipoliittisesti keskeisiin kysymyksiin. Viraston tarkoitus oli arvioida strategisia tavoitteita ja selvittää kuinka strategiat on siirretty operatiiviselle tasolle. Sen sijaan viraston tarkoitus ei ollut varsinaisesti analysoida operatiivisen toiminnan vaikuttavuutta eikä myöskään yhtiön hallintoneuvoston alkoholipoliittista toimintasuunnitelmaa ja tämän toteutumista, koska yhtiö raportoi tästä toiminnastaan erikseen sosiaali- ja terveysministeriölle.

Tuotevalvontakeskuksen selvityksessä tuli ilmi eräitä monopolin tavoitteiden asetteluun liittyviä ongelmia. Alkon oma strateginen suunnittelu nojasi ensisijaisesti sosiaali- ja terveysministeriön alkuvuodesta 2001 laatimaan omistajastrategiaan. Alkoholihallinnollisesti oli arvokasta, että ministeriö oli tällaisen strategian laatinut tukemaan alkoholilain ja Alko-asetuksen asettamia velvoitteita, mutta käytännössä omistajastrategiassa oli useita heikkouksia. Omistajastrategia ei millään tavoin eritellyt alkoholipoliittisia ja liiketaloudellisia tavoitteita saati pyrkinyt priorisoimaan näitä tavoitteita. Kun omistajastrategiassa tällaista eroa Alkon oikeudellisten velvoitteiden ja toisaalta muiden omistajan tärkeiksi katsomien asioiden välillä ei kyetty tarkastelemaan, antoi se yhtiölle mahdollisuuden poimia omistajastrategiasta vain tiettyjä osatavoitteita ja painottaa näiden saavuttamiseksi tarvittavia toimenpiteitä. Käytännössä yhtiön oman strategian keskeisin tavoite oli asiakastyytyvyyden varmistaminen, jota erityisesti tuettiin liikepaikkastrategian ja asiakkuuden hallinnan keinoin. Nämä keinot toimivat myös strategiassa asetetun markki-

naosuuden saavuttamisessa. Yhtiö oli tehnyt määrätietoista työtä näiden strategia-alueiden kehittämiseksi ja siirtämiseksi operatiiviselle tasolle, mutta strategioita kehiteltäessä oli täysin sivuutettu väistämätön riskiiriita lain tavoitteiden ja asiakkaiden ja kansalaisten tyytyväisyyden välillä.

Omistajastrategian ja yhtiön oman strategian keskinäisestä suhteesta on kuvaava esimerkki omistajastrategian sinänsä oikea havainto, jonka mukaan: ”Valtion täysin omistamaa alkoholiyhtiötä voidaan käyttää kulutuksen säätelyn ja myynnin valvonnan välineenä. Vaikuttavia tekijöitä ovat myyntiverkoston laajuus ja myymälöiden sijainti, aukioloajat, myymälöiden luonne, tuotteiden esillepano, myyntitapahtuma sekä tuotteisiin ja haittoihin liittyvä informaatio”. Kun omistaja ei kuitenkaan aseta tämän havainnon jälkeen ainoatakaan konkreettista operatiivista tavoitetta niin yhtiö puolestaan on toteuttanut näihin tekijöihin liittyviä toimenpiteitä ainoastaan tavalla, jolla kulutusta on säädelty aivan toisen suuntaan kuin ministeriö lienee toteamuksellaan tarkoittanut.

Alkoholipoliittisesti Alkon toimintaan liittyy tällä hetkellä useitakin kysymyksiä, jotka vaatisivat syvällistä arviointia suhteessa monopolin oikeudelliseen perustaan ja toisaalta alkoholijärjestelmän palveluvaateisiin. Ehkä voidaan sanoa, että monopoli on toiminnallaan kaikin keinoin pyrkinyt varmistamaan kansalaisten tuen sellaiselle järjestelmälle, jota voidaan käyttää osana alkoholin haittojen ehkäisytyötä, mutta sekä ministeriö että Alko ovat kaikin tavoin välttäneet sen asian pohtimista, kuinka tätä järjestelmää tässä ehkäisytyössä tulisi käyttää. Vaikka nämä kysymykset ovatkin mitä suurimmassa määrin alkoholipoliittisia, joutuu alkoholihallintokin niihin väistämättä ottamaan kantaa omaa perustehävänsä toteuttaessaan ja valvoessaan kuinka alkoholiyhtiö todella toteuttaa sen yksiselitteisesti ainoata oikeudellista perustaansa, kansanterveyden edistämistä.

About Alcohol Administration

Pentti Karhu

Since the first Alcohol Act in 1932, the alcohol administration was understood to mean the monopoly's right to set rules and limits for the private actors in the alcohol sector. Private companies were entitled to produce or sell alcoholic beverages only with the consent of the monopoly. The consent was confirmed by making a contract where monopoly not only set compensation prices for production and selling but also imposed detailed restrictions on a wide range of different things, such as the raw-materials used in production, the product categories, product qualities, the serving conditions at licensed premises, etc.

Finland joined the EU in 1995 and was obliged to abolish all other alcohol monopolies except the retail sale. It was the end of the monopoly's role as an authority. However, the alcohol sector still had to be kept under strict control, and so a new state authority was established for granting licenses and monitoring the actors.

The remaining part of monopoly system – the retail monopoly, Alko Ltd, - not only lost its role as an authority but turned around to become one of the most controlled actors in the field. During the first few years after the start of EU-membership, authorities and also the EU-commission focused especially on the neutrality and transparency of the monopoly. A new governmental decree was enacted in 2000 where these issues were regulated in a detailed way. However, the decree also emphasized the responsibility of the monopoly to strive to prevent the adverse effects caused by alcoholic beverages by controlling the consumption of alcohol. The National Product Control Authority for Welfare and Health was ordered to supervise the monopoly in this respect. In the beginning of 2002, it submitted its first report on this matter. The report states that the Ministry of Social Affairs and Health and Alko Ltd should both substantially deepen

their strategies on these issues and analyse more deeply the inconsistencies between the aims and goals of the alcohol policy and the commercial interests.

However, the deepest contradiction about alcohol administration remains to be in people's minds. In spite of wide awareness about all problems caused by alcohol, the popular support for restrictions on the sale of alcohol is weak and even in its best, having a double standard. Most typically one can hear serious claims that restrictive rules and control measures have merely increased the problems and that only in absolute permissiveness are people not obliged to resist the nanny society by excessive drinking.

Jarmo Heinonen

Myrskyjä viinalasissa

Euroopan Unioniin liittyminen on ravistellut Suomen alkoholioloja ja tulee jatkossakin ravistelemaan. Kysymys ei kuitenkaan ole poikkeuksellisesta ilmiöstä. Alkoholiolomme ovat aina olleet tiiviissä yhteyksissä meitä ympäröivään maailmaan. Mitä Alkolle oikeastaan tapahtui? Miten nykyiseen alkoholipolitiikkaan päädyttiin. Miten tästä eteenpäin.

Yhteiskunnallisen alkoholikysymyksen mutkikkaat polut

Jos yhteiskunnallista alkoholikysymystämme vertaisi näytelmään, siinä esiintyisivät parhaat kotimaiset luonnanäyttelijät, mutta käsikirjoituksen olisi laatinut jokin ulkomainen mestari. Kaikki mitä Suomessa on näissä alkoholiasioissa tapahtunut, on tietysti suomalaisittain koettu. Kuitenkin tapahtumat ovat olleet paljon enemmän sidoksissa kansainvälisiin virtauksiin kuin on yleensä tiedostettu.

1800-luvun Suomi kuului maihin, jotka on luokiteltu raittiuskulttuuriksi. Tällaisia maita olivat: Australia, Kanada, Uusi Seelanti, Yhdistyneet Kuningaskunnat ja Yhdysvallat. Tähän joukkoon kuuluivat myös Pohjoismaat: Islanti, Norja, Ruotsi ja Suomi. Kaikille näille oli tyypillistä alkoholijuomien kulutuksen keskittyminen väkeviin juomiin ja protestanttisuus vallitsevana uskontona (Sulkunen et al., 2000,18).

Raittiusaate levisi Norjaan, Ruotsiin ja Suomeen 1800-luvulla. Kotipoltto kiellettiin Norjassa vuonna 1845. Ruotsissa se kiellettiin kymmenen vuotta myöhemmin ja Suomessa vuonna 1866. Tästä lähtien nämä maat elivät hyvin samanrytmisesti alkoholiasioden suhteen. Kieltolaki toteutui Norjassa (1916-26) ja Suomessa (1919-32). Ruotsissa päädyttiin

tiukkaan kontrollijärjestelmään sen jälkeen, kun kieltolain vastustajat olivat voittaneet niukasti (51%) vuonna 1920 järjestetyn kansanäänestyksen. Kieltolakijakson jälkeen Norja ja Suomi liittyivät Ruotsin rinnalle tiukan kontrollipolitiikan harjoittajiksi.

Norja, Ruotsi ja Suomi eroavat muista raittiuskulttuurin maista siinä, että ne jatkoivat tiukkaa linjaansa kieltolakiharrastuksensa jälkeen. Muissa raittiuskulttuurin maissa omaksuttiin jatkossa vaihtelevampia linjauksia.

Kieltolaki — 1900-luvun suuri aate

Kieltolaissa ei ollut kysymys vain joissain harvoissa maissa keksitystä erikoisuudesta. Tämä tulee esille David Sinclairin laatimasta kartasta, joka koskee niitä maailman maita, joissa oli suppeita tai laajamittaisia kieltolakikokeiluja viime vuosisadan alussa (Sinclair, 1989). Yhdysvaltojen ja Keisarikunnan Venäjän kuulumisen kieltolakimaihin hallitsee karttaa. Afrikka tulee mukaan sillä perusteella, että siirtomaaherrat julistivat sinne alkuperäisväestöä koskevia kieltolakeja. Paljon maapallon pintaa peittää myös se, että Grönlanti ja Kanadan Koillisterritoriot, ja suuret osat Australiaa kuuluivat myöskin niihin alueisiin, joissa oli voimassa alkuperäisväestöä koskevia kieltolakeja.

David Sinclairin kartta osoittaa, että kieltolakiharrastus ei koskenut ainoastaan muutamia harvoja yksittäisiä maita, vaan se oli maailmanlaajuista. Kyseessä on selvästikin ollut yksi viime vuosisadan suurista projekteista, jota lain epäonnistumisen jälkeen eivät ole halunneet muistella asiaa kannattaneet eivätkä sitä vastustaneetkaan.

Suomalaisten, norjalaisten ja myös ruotsalaisten kiinnostus kieltolakiin ei siis ollut mitään poikkeavaa käyttäytymistä, vaan kysymys oli ajankohtaan liittyneestä yleisestä pyrkimyksestä ratkaista yksi yhteiskunnallinen ongelma yksinkertaisin lainsäädännöllisin toimin. Kieltolaki-liike vetosi aikansa intellektuelleihin, joita oli liikkeessä runsaasti mukana eri maissa.

Kieltolain epäonnistuminen oli isku rationaliteettia vastaan, ja kirvelsi kannattajiensa mielissä siinä missä rauhanliikkeen vastoinikäymiset ja sosialististen kokeilujen romahtaminen ovat myöhemmin kirveltäneet rationalismin ja humanismin nimiin vannoneiden kannattajiensa mieliä.

Pandoran laatikko

Suomessa alkoholiolot määrittyivät kieltolain jälkeen väkijuomalain ehdoilla. Lain tarkoituksena oli lopettaa laiton liike ja pitää alkoholijuomien kulutus mahdollisimman alhaisena. Näissä tavoitteissaan laki onnistui erinomaisesti. Laiton liike loppui ja kulutuskin oli vielä lain viimeisenä voimassaolovuotena ainoastaan 2.88 litraa absoluuttista alkoholia asukasta kohden. Väkijuomalaki oli kiistämättä alkoholipoliittinen menestys. Sitä pidettiin kuitenkin ahtaana ja vanhanaikaisena. Niinpä vuonna 1968 koottiin kaikki viisaus yhteen ja laadittiin uusi alkoholilaki.

Vuoden 1968 alkoholilailla tuli kuitenkin avatuksi eräänlainen Pandoran laatikko. Kehitys muuttui arvaamattomasti. Kulutus nousi vuodessa 46% ja jatkoi nousuaan vuoteen 1974 asti, jolloin se oli yli kaksinkertainen (6.45 litraa) vuoteen 1968 verrattuna.

Näin rajujen seuraamuksien olisivat pitäneet johtaa alkoholipoliittikan perusteiden vilkkaaseen pohdintaan ja myös perustavaa laatua olevaan uudelleen suuntautumiseen. Näin ei kuitenkaan käynyt. Hinnankorotuksilla padottiin kulutuksen kasvua, mutta muuten jatkettiin entisistä lähtökohdista.

Vaihtoehtoina olisi voinut olla keskioluen vetäminen takaisin Alkoon Ruotsin mallin mukaisesti tai sitten alkoholipoliittisen päätöksenteon siirtäminen paikallistasolle esim. K.J. Ståhlbergin vuonna 1932 esittämän mallin mukaisesti. 1970-luvun alussa tapahtunut liikehdintä kunnallisten keskiolutkieltojen puolesta olisi antanut runsaasti lähtökohtia paikallisen tahdonilmaisun hyödyntämiseen alkoholihallinnossa laajemminkin.

Ståhlbergin mielestä alkoholipoliittinen päätöksenteko kuuluu nimenomaan paikallistasolle. Samansuuntaisen linjauksen teki raittiusliikkeen johtohahmo A.A. Granfelt jo vuonna 1912 (Kuusi, 1936). Hänen mukaansa kansalaisten tuli toimia alkoholiolojen ohjaajina. Minkään tietoisien etujoukon ei tulisi tehdä politiikkaa kansalaisten puolesta, olivatpa nämä sitten raittiusseuralaisia tai hallinnon viranomaisia. Myös J.K. Paasikivi moittii päiväkirjamerkinnässään 7.7.1930 Suomessa vallitsevaa ”yliuskoa lainsäädännön kaikkivoipaisuuteen” ja viittaa tässä kieltolakiin (Rumpunen, 2001).

Väkijuomalaki oli kieltolain jatke ja vuoden 1968 alkoholilaki puolestaan väkijuomalain jatke. Yhteinen punainen lanka näissä laeissa on, että niiden voimalla oli tarkoitus hoitaa alkoholiongelma pois päiväjärjestyksestä viranomaistoimin. Kansalaisen rooliksi jäi lakien noudattaminen ja ylhäältä päin annettujen viisauksien sisäistäminen.

Eduskunnan talousvaliokunta torjui vuonna 1932 paikallistason päättävällän alkoholiasioissa toteamalla, että niiden käsittely ”olisi omiaan herättämään erimielisyyksiä ja kiihtymystä”. Jotakin asioiden pitkäjänteisyydestä kertoo, että tänäkin päivänä alkoholiasioden käsitte-lyä paikallistasolla lienee torjuttu samoin perustein.

Granfelt, Ståhlberg ja Paasikivi viitoittivat tietämme suuntaan, jossa kansaamme ei niinkään yritetä suojella omalta yksinkertaisuudeltaan, vaan sitä ohjataan itsenäiseen vastuunkantamiseen. Vuoden 1994 alkoholilakia laadittaessa pidettiin tärkeänä painopisteen siirtämistä paikallistasolle alkoholiasioista päätettäessä. Tähän linjaukseen myös Alko yhtyi. Lopulliseen lakitekstiin tämä ei kuitenkaan tullut mukaan vielä.

Miten tällaisella tiellä tulisi sitten edetä. Satu Apo antaa tällaiselle pohdinnalle erinomaisia lähtökohtia artikkelissaan tässä vuosikirjassa sekä myös tuoreessa kirjassaan ”Viinan voima”. Apo osoittaa, että asioista kannettiin vastuuta jo silloin, kun lainsäädäntö oli varsin kehittymätöntä.

Syväkulttuurinen elämänkenttä

Alkoholiasioissa on kysymys elämänkentästä, jota voidaan luonnehtia syväkulttuuriseksi. Kun me suomalaiset haluamme asua omakotitalossa järven rannalla keskellä kaupunkia, niin me haluamme elää näin siitä riippumatta, että se on mahdotonta. Vastaavasti me suhtaudumme alkoholiin omalla erityisellä tavallamme siitä riippumatta, miten ulkopuolinen sitä arvioi.

Tällaisissa asioissa voi tapahtua muutoksia, mutta ne ovat hidasliikkeisiä. Vaitelias voi periaatteessa muuttua puheliaaksi, mutta käytännössä sellaista sattuu harvoin. Erämaahan kaipaava suomalainen voi kuitenkin kehittää metodejaan elää kaupungissa. Vaitelias voi kehittää metodejaan tulla toimeen nykyaikaisissa vuorovaikutussuhteissa ja viinaa halajava suomalainen voi kehittää metodeja selvitä elämässä aivan samoin kuin Turmiolan Tommin naapurit tällaisia keinoja etsivät ja myös löysivät aikanaan.

Satu Apo tuo esille, että me olemme todennäköisesti maailman pohjoisimman maanviljelyskulttuurin edustajia, joille köyhyys ja alituinen puute olivat ankaraa todellisuutta vuosisadasta toiseen. Maaorjuutta ei tähän maahan tullut yksinkertaisesti siitäkään syystä, ettei maaorja olisi näissä ilmastollisissa olosuhteissa pystynyt tuottamaan paljon enempää kuin itse välttämättä tarvitsi elääkseen eikä aina sitäkään (kts. esim. Yli-

kangas, 1977). Maaorjalla ei voi olla herraa ellei hän pysty tätä elättämään.

Tällaisissa oloissa alkoholinkäytölle kehittyi merkityksiä, joita sille ei muissa oloissa ole kehittynyt. Humala oli toinen todellisuus, jonka tavoittamisen tiellä oli monia esteitä. Apo puhuu jopa humalan aarteesta. Humala kuului vain niille itsellisille, joilla sattui olemaan siihen varaa. Suuret yhteiskuntaryhmät oli kerrassaan suljettu pois alkoholinkäytön piiristä.

Näissä oloissa humala oli hyvin tavoiteltavaa ja sen kätkeminen oman yhteiskunnallisen aseman piilottamista. Apo viittaa sananlaskuun: ”Hukkaan meni hyvä humala, kun kukaan ei nähnyt”. Toinen sananlasku kuvaa samaa asiaa hieman eri näkökulmasta: ”Olis edes sen verran viinaa, että henki haisis, loput sitten jo teeskentelis” (Apo, 2001, s.373). Niukallakin taloudellisella panostuksella oli siis tavoitettavissa samoja etuja jos vain oli näyttelemisen taitoja. Tähän todellisuuteen istuu hyvin humalassa rehvastelu, mikä edelleen jatkuu, vaikka sen taustana olevat perusteet ovat jo pääosiltaan kadonneet vuosikymmeniä sitten.

Viro ei kuulunut 1800-luvun raittiuskulttuurisiin maihin, vaikka se oli protestanttinen ja väkeviä alkoholijuomia käyttävä maa (Sulkunen et al., 2000, 19). Syväkulttuurisesti Viro kuuluukin Keski-Euroopan maihin. Jokainen, joka on matkustanut Baltian maissa kohti pohjoista, törmää siihen todellisuuteen, että historiallinen Eurooppa jää Suomenlahden etelärannalle.

Baltiassa matkustaja näkee koko ajan 500 vuotta ja sitä vanhempia rakennuksia, mutta Helsingissä vanhin rakennus on 1700-luvulta. Viro eroaa meistä hyvässä ja pahassa jo historiansakin vuoksi. Asiat, jotka toimivat Virossa eivät välttämättä toimi Suomessa ja päinvastoin. Me emme voi kopioida käytäntöjämme naapuristamme. Meidän on itse kehitettävä käytäntömme ja elämäntavan metodimme.

Foorumi elämäntavan metodina

Hämeenlinnassa on toiminut vuodesta 1997 päihdeasiain foorumi, joka muuttui seudulliseksi vuonna 2001. Siinä ovat nyt mukana Hämeenlinnan lisäksi Hattula, Hauho, Janakkala, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos. Foorumi on kokoontunut keskimäärin neljä kertaa vuodessa Hämeenlinnan kaupungin raatihuoneella kaupunginvaltuuston salissa. Kokoukset ovat olleet kaikille avoimia. Niistä on tiedotettu tehokkaasti sekä ennen

että jälkeen kokouksien. Avoimuus ja jatkuvuus ovat kehittäneet foorumista kuudessa vuodessa jo eräänlaisen instituution.

Foorumin vahvuuksiin kuuluu, että se on kyennyt kokoamaan kuhunkin kokoukseensa riittävän joukon monipuolista asiantuntemusta edustavia paikallisia toimijoita. Foorumin vakituisiksi jäseniksi on kutsuttu edustajat 37:ltä eri toimijataholta.

Tunnelma foorumin kokouksissa on usein kehittynyt intensiiviseksi ja keskittyneeksi. Epäselväksi ei ole jäänyt, etteivätkö käsitellyt asiat olisi olleet osallistujille tärkeitä. Kokouksissa on muodostettu yhteistä näkemystä käsiteltyihin asioihin ja etsitty yhteisiä intressejä. Myös satumanvaraisten osallistujien puheenvuorot ovat olleet merkittäviä ja ne ovat rikastuttaneet asioiden käsittelyä.

Lasten vanhemmille ahdistavin kysymys on näyttänyt olevan pelko lasten ajautumisesta huumeiden pariin. Yhteisissä keskusteluissa on toistuvasti noussut esille se näkemys, että jos lapsi saadaan pysymään erossa tupakasta ja alkoholista, on todennäköistä, ettei hän ajaudu muihinakaan ongelmiin. Keskustelut ovat selkiyttäneet asioiden tärkeysjärjestyksiä ja tuoneet esille asioita, joihin voidaan puuttua.

Politiikasta on sanottu, että se on mahdollisen taitamista. Tämä pätee myös paikalliseen päihdepolitiikkaan. Tärkeäksi asiaksi foorumissa on noussut myös alkoholin ja tupakan välittämisen estäminen alaikäisille. Konkreettisia tuloksia saadaan aikaan, kun paikallinen reaaliaikainen asiantuntemus saadaan kytkettyä lupahallinnon asiantuntemukseen. Yhteistyö lupahallinnon ja valvonnan viranomaisten kanssa on foorumin toiminta-aikana kehittynyt itsestään selväksi osaksi foorumin toimintaa. Foorumi on myös ollut valmis osallistumaan aktiivisesti vireillä olevaan seutuyhteistyökokeiluun.

Foorumin voimaksi on noussut sen monimuotoisuus. Eri näkökulmien samanaikainen esille tuleminen luo tilaisuuksiin jännitteen. Keskustelusta saattaa näin syntyä prosessi, joka johtaa uutta luovaan lopputulokseen ja ongelman ratkaisumalliin (Heinonen, 2001). Hallinnollisen toiminnan tulee olla aidosti hajutonta, mautonta ja väritöntä, kuten Jorma Niemelä sanoo artikkelissaan tässä vuosikirjassa. Hyvässä foorumissa on sen sijaan läsnäolon lämpöä ja jännitteitä. Siinä on virtaa. Paikallisuus on voimavara ja foorumi näyttää olevan keino sen tavoittamiseen.

Aikuisten esimerkki

Vanhempien antamaa esimerkkiä pidetään tärkeänä. Jos lapsi havaitsee, että hänen vanhempansa näyttävät hyväntuulisilta ja rentoutuneilta ainoastaan ollessaan päissään, on tämä sellainen viesti lapselle, jota on toisenlaisilla puheilla vaikea muuksi muuttaa. Jos vanhemmat sen sijaan pitävät huolta siitä, että heillä on aidosti hauskaa ja mukavaa myös selvin päin, tilanne korjaantuu oleellisesti.

Alkoholikysymyksessä on Suomessa eletty pitkä jakso sellaista aikaa, että ongelmaa on yritetty hoitaa viranomaistoimin ja raskain asein pois päiväjärjestyksestä. Tämän tuloksena kansakunnan iho on edelleen ikään kuin vereslihalla. Julkisuus reagoi viranomaisten vähäisiinkin rajoitus-suunnitelmiin voimakkaasti. Aiemmin kansalaisen tuli suomalaisessa yhteiskunnassa yrittää profiloitua raittiiksi tai ainakin käytännöllisesti katsoen raittiiksi käydäkseen kelpo kansalaisesta. Näin siitä huolimatta, vaikkei itse olisi kokenut asiaa mitenkään omakseen.

Nyt on tuuli kääntynyt ja kaikki muuttunut. Ihminen, joka ilman vankkaa perustetta muuten vain olisi alkoholia käyttämättä, selviää mukavimmin ja ilman selittämisvelvoitteita ryhtymällä alkoholin kuluttajaksi itsekin. Alkoholia käyttämätön aikuinen, joka ennen oli yleinen ilmiö, on nyt muuttunut perin harvinaiseksi. Tästä on se hankala seuraus, että aikuisuutta ilman alkoholia ei nykyajan lapselle oikeastaan ole olemassa.

Stakes:in tuoreen tutkimusraportin mukaan nuorten näkökulmasta ”päihteet ovat lähes kaikkialla läsnä olevia. Heidän kokemusmaailmansa mukaan päihteet lävistävät koko yhteiskunnan, eikä niistä voi pysyä erossa” (kts. Jaatinen, 2002, 96). Aikuinen, joka mieluiten olisi kokonaan käyttämättä alkoholijuomia, antaa sopeutumalla enemmistön käytökseen nuorisolle väärän viestin vaihtoehdottomasta tulevaisuudesta. Kaikkien eduissa olisi, että on vähemmistö, joka ei käytä alkoholia.

Kuka tahansa voi tehdä yksinkertaisen kokeen mainitsemalla vakavalla naamalla tuttavapiirissään, että on lopettanut alkoholinkäytön (siitä riippumatta onko tehnyt sitä todella). Vertailevan kokeen voi tehdä ilmoittamalla, että on lopettanut suolan käyttämisen (jälleen siitä riippumatta onko sitä todella tehnyt). Kukaan tuskin järkyttyy yllättävästä suolan käytön lopettamisesta. Yllättävä alkoholin käyttämättömyys sen sijaan ravistaa aivan toisella tavalla yksilön koko sosiaalista kenttää. Sen takia tällainen päätös onkin tavallista mielenkiintoisempi.

Jokainen voi myös tehdä asteen verran vaikeamman kokeen ja olla esim. kolme kuukautta käyttämättä alkoholijuomia. Tämän jälkeen voi itse omakohtaisesti arvioida, mitä alkoholi vaikuttaa arkielämään.

Aiempi ankara viranomaiskontrolli vähensi vanhempien tarvetta suojella lapsiaan alkoholinkäytöltä. Nyt kun viranomaiskontrolli on vähentynyt murto-osaan aiemmasta, vanhempien tulee välttämättä omaksua tässä asiassa sellaista roolia lasten suojelemissa kuin Keski-Euroopan maissa vallitsee. Vanhempien tulee pitää kiinni auktoriteettiasemastaan lasten suojelemissa siitä riippumatta käyttävätkö he itse alkoholijuomia vai eivät aivan kuten Keski-Euroopassakin vanhemmat tekevät.

Satu Apo toteaa: ”Kulttuuristen tunteiden tasolla vaarallisin seuraus ankarasta ja nöyryyttäviäkin piirteitä sisältävästä säätelystä on kontrolliaversio. Tämä voi ilmetä välinpitämättömyytenä tai ylisallivuutena. Melkoinen osa niistä suomalaisista, jotka ovat eläneet tiukassa alkoholikulttuurissa, ovat saattaneet kokea kaikkinaiset rajoitukset vastenmielisinä. Kontrollivihamielisyys on voinut siirtyä perhetraditiona seuraavalle sukupolvelle, ja se voi ilmetä vanhempien haluttomuutena tai kyvyttömyytenä puuttua lasten ja nuorten juomiseen. Mikäli kulttuurissa elää laajalti kannatettuna käsitys, että toisen ihmisen viinanjuontiin puuttuminen on epäsuotava asia, jää informaali, tapakulttuurinen alkoholikulttuuri kehittämättömäksi” (Apo, 2001, 389-390).

Tässä vuosikirjassa julkaistu Salme Ahlströmin kirjallisuuskatsaus perhe-elämästä ja nuorten päihteiden käytöstä antaa runsaasti tutkimuspohjaisia virikkeitä näiden kysymysten tarkempaan pohdintaan (kts. myös Holmila & Raitasalo, 2002).

Ehdonalainen elinkeino

Kun Hotelli- ja ravintolaneuvosto julkaisi historiikkinsa vuonna 1996, sen nimenä oli ”Ehdonalaisen elinkeinon viisi vuosikymmentä”. Täsmällisen kuvan tästä ehdonalaisesta vapaudesta antaa Merja Sillanpään tuore väitöskirja ”Säännöstelty huvi”. Ravintolaelinkeino ei ollut kehittynyt ennen kieltolakia eikä sen aikana merkittäväksi tekijäksi Suomen kansantaloudessa. Kieltolain jälkeen sota ja sen jälkeinen pulakausi jättivät vielä elinkeinoon syvät jälkensä. Ravintolalaitoksesta tuli yksi merkittävä väylä mustan pörssin elintarvikkeille. Ravintoloissa tapahtunut yleinen lain kiertäminen ei ollut omiaan nostamaan alan arvostusta.

Sittemmin ehdonalaisessa vapaudessa toimimisen vaikutelmaa korosti myös anniskeluravintoloihin suuntautunut tiukka valvonta. Valvonnan kentältä on kuitenkin vuonna 1990 poistunut yli 400 kunnallista alkoholitarkastajaa ja vuoden 1994 lopussa 177 Alkon myymäläpäällikköä. Vuonna 1990 anniskeluravintoloita oli 5688 ja vuonna 2001 niitä oli 9008. An-

niskelutoimintaan liittyvässä lupahallinnossa ja valvonnassa tehdään nyt arviolta viitisenkymmentä työvuotta. Olosuhteet ovat näin ollen dramaattisesti muuttuneet noin kymmenessä vuodessa.

Tällä hetkellä ravintola-alalla kehitellään omavalvontahankkeita ja ravintoloitsijoita kutsutaan alkoholialan toimijoiksi. Se ammattitaito ja osaaminen, joka alalla on, pyritään nyt viranomaisten tukemana kytke-mään systemaattisesti myös haittojen vähentämiseen. Vastaavanlainen kehitys on tapahtunut alkoholijuomien vähittäismyynnin puolella myös siltä osin kuin se koskee muuta kuin Alkon myymälöissä tapahtuvaa vähittäismyyntiä. Roolien muutokset ovat niin suuria, että niiden sisäistäminen vie oman aikansa.

Selvitettäessä ravintolaelinkeinon suhtautumista alkoholipoliittisiin toimenpiteisiin, tuli esille, että naiset suhtautuivat miehiä herkkäväis-toisemmin alkoholiongelmiin. Selvityksessä todetaankin, että ”perustel-taessa vastuullisen anniskelun merkitystä henkilökunnalle eräs hyvä läh-tökohta olisikin ravintoloissa työskentelevien naisten suhtautuminen al-koholiongelmiin” (Niilola, 2002, 52).

Alko vallan kahvassa

Kun eduskunnan talousvaliokunta torjui Ståhlbergin ehdotuksen kes-keisten alkoholihallinnollisten asioiden siirtämisestä paikallistasolle, se totesi, että asiat hoituvat parhaiten valtion alkoholiyhtiön hallintoneu-voston asiantuntevissa käsissä. Alko tuli siis olemaan se paikka, jossa parhaiten tiedettäisiin, kuinka alkoholijuomia olisi nautittava.

Eduskunnan talousvaliokunnan linjoittamana meille syntyi maailman täydellisin alkoholimonopoli. Alkoholijuomien valmistus ja kauppa oli kai-kilta osiltaan Alkon käsissä. Tämän lisäksi Alko toimi myös alkoholi-hallinnon viranomaisena. Alkon puitteissa toimi useita tutkimusyksiköitä ja myös kansainvälisesti arvioituna korkeatasoinen tieteellinen kirjasto. Lisäksi Alko harjoitti laajamittaista valistustoimintaa.

Alkon tutkimustoiminnan piiristä valikoituivat Alkon johtoon Pekka Kuusi ja Heikki Suomalainen. Edellinen edusti Alkon yhteiskuntatieteel-listä tutkimusta ja jälkimmäinen luonnontieteellistä. Kuusi päätyi pää-johtajaksi ja Suomalainen varapääjohtajaksi. He molemmat siirtyivät eläkkeelle vuonna 1982. Luonnontieteellisistä tutkijoista Kalervo Eriks-son raivasi tiensä Alkon johtokuntaan Suomalaisen luoman uran jatka-jaksi.

Kalervo Eriksson kirjoitti vuoden 1987 Alkoholipolitiikka-lehden ensimmäiseen numeroon pääkirjoituksen, jossa hän totesi, että ”Alko kantaa sosiaalista vastuutaan hoitamalla alkoholipolitiikkaa. Harjoittamalla tutkimukseen tukeutuvaa alkoholipolitiikkaa Alko on itse asiassa yhteiskunnallisen vastuun edelläkävijä Suomessa”. Saman lehden viimeisen artikkelin kirjoitti Alkon silloinen pääjohtaja Heikki Koski. Se oli Kalervo Erikssonin elämäntyötä arvioiva ja arvostava nekrologi. Pääkirjoituksesta tuli siten eräänlainen Kalervo Erikssonin henkinen testamentti Alkolle. Eräs aikakausi päättyi tällöin. Alkon omien tutkimusyksiköiden piiristä ei enää noussut yhtiön operatiiviseen johtoon henkilöitä.*

Alko muutoksen kourissa

Kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin, joutui Alko viimeiseen rankkasateeseen, jota Bertil Roslin on kuvannut kirjassaan: ”När slagregnet föll”. Historian arvoituksellista logiikkaa oli se, että tällöin aika oli jättänyt Kalervo Erikssonin lisäksi myös sellaisista Alkon käsikirjoituksen tekijöistä kuin Kettil Bruun, Pekka Kuusi ja Heikki Suomalainen.

Rankkasade hajotti entisen Alkon useaan osaan, mutta alkoholipoliittisesti keskeisin elementti eli vähittäismyyntimonopoli säilyi ja säilytti myös alkuperäisen nimensä. Alko muuttui tässä prosessissa hallinnoijasta hallinnoitavaksi, kuten Pentti Karhu tämän vuosikirjan artikkelissaan osuvasti kuvaa.

Vähittäismyyntimonopolin olemassaolo perustuu kansanterveydellisiin näkökohtiin. Yhtiöllä oli vuonna 2000 lähes 54 miljoonaa asiakaskohtaamista (Uotila, 2001). Tätä kautta yhtiöllä on ainutlaatuinen ja inttiimikin tuntuma suureen kansanterveysongelmaamme. Tällaista kontaktipintaa ei ole millään muulla kansanterveystyön toimijalla. Voisiko tätä pintaa hyödyntää nykyistä paremmin sillä, että yhtiö etsisi yhteyksiä paikallistasollakin sosiaali- ja terveysalan toimijoihin. Tapaamisilla voitaisiin edistää yhteisten näkemysten ja yhteisten intressien löytymistä. Lisäksi yhteyksien kehittäminen ympäröivään yhteiskuntaan ja kansanterveyden toimijoihin olisi omiaan vahvistamaan yhtiön toiminnan jatkuvuutta. Vähäisetkin edistysaskeleet saavat merkityksensä siitä, että kysymys on tavattoman suuresta määrästä asiakaskohtaamisia.

*) Vuoden 2002 keväällä Alkon hallituksen jäseneksi valittiin johtaja Jussi Simpura Tilastokeskuksesta. Hän on toiminut aiemmin Alkon yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen johdossa.

Kirjallisuus:

Apo, Satu. Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2001. 441 s.

Eriksson, Kalervo. Alkoholitutkimus on vastuuta alkoholipolitiikasta. Alkoholipolitiikka 52 (1987):1,1.

Ehdonalaisen elinkeinon viisi vuosikymmentä. Hotelli- ja ravintolaneuvosto ry 1946-1996. Helsinki: Hotelli ja Ravintolaneuvosto, 1996. 73 s.

Heinonen, Jarmo (toim.). Luovaan tasapainoon. Helsinki: Kirjapaja, 2001. 283 s.

Holmila, Marja (toim.). Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. STAKES, tutkimuksia 122. Helsinki: STAKES, 2002. 280 s.

Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja. Vanhempien näkemykset nuorten päihteiden käytöstä ja sen ohjaamisesta. S. 79-90. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.). Asuinalue ja päihdehaitat. Helsinki: STAKES, 2002.

Jaatinen, Jaana. Päihteiden käyttö nuorten näkökulmasta. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.). Asuinalue ja päihdehaitat. Helsinki: STAKES, 2002, s. 91-101.

Koski, Heikki. Kalervo Eriksson in memoriam. Alkoholipolitiikka 52(1987):1, 47-48.

Nilola, Kari. Ravintolaelinkeinon suhtautuminen alkoholipoliittisiin toimenpiteisiin. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2002. 61 s.

Roslin, Bertil. När slagregnet föll. Helsingfors: Schildts, 1990. 160 s.

Rumpunen, Kauko (toim.). "Olen tullut jo kovin kiukkuseksi". J.K. Paasikiven päiväkirjoja 1914-1934. Helsinki: Kansallisarkiston ystävät ry, 2000, 339 s.

Sillanpää, Merja. Säännöstelty huvi. Suomalainen ravintola 1900-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002. 262 s.

Sinclair, David. The Peculiar Finnish Love – Hate Relationship with Alcohol. Suomi USA – Finland USA, 1989, no 1, p.8-10.

Sulkunen, Pekka & Sutton, Caroline & Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina. Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control. NAD Publication no 39. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research, 2000. 295 p..

Uotila, Jaakko. Onneksi on Alko. Korkki 2/2001.

Ylikangas, Heikki. Nuijasota. Helsinki: Otava, 1977. 336 s.

Storms in a liquor glass.

Jarmo Heinonen

From the 19th century, the development of alcohol policy has been very similar in Finland, Norway, and Sweden. Finland had prohibition between 1919 and 1932. Norway had it between 1916 and 1926. Sweden avoided it with a minimal majority of 51% in national referendum in 1920. In those times, prohibition was a global issue, not only in developed countries like the US, but also widely enforced in many colonized areas for native populations.

The winding paths of Finnish alcohol policy.

Sweden adopted a very restrictive alcohol policy after its referendum. Finland and Norway joined in with similar restrictive alcohol policies after their prohibitions were terminated. Contrary to general expectations, the retail monopolies of Finland and Sweden have continued despite joining the EU in the 1990s. Perhaps partly because of the expectations, the nature of the monopoly and alcohol policy in Finland has changed dramatically. A great problem in Finland has been that from the beginning of prohibition in 1919 state authorities have taken full responsibility for solving the alcohol question. This approach was adopted also in the very restrictive liquor law after prohibition, which was modernized in 1968. However, the basic approach was the same up to 1994. There were many authorities, including state alcohol monopoly, with abundant resources and personnel working on alcohol policy. The result was an aversion to such control on the part of the citizens. People stopped guessing and criticizing their neighbour's alcohol use. The worst problem may be the loss of the ability by the parents in many families to save their children from alcohol abuse.

Alko, vastuullista alkoholikauppaa

Keväällä 2002 tuli kuluneeksi 70 vuotta siitä, kun Alko perustettiin ja Suomessa avattiin ensimmäiset alkoholimyymälät. Huhtikuun 5. päivänä 1932 klo 10.00 avattiin kaikissa kaupungeissa ja Rovaniemen maalaiskunnassa yhteensä 58 alkoholimyymälää.

Vuonna 1931 joulukuun lopussa pidetyn neuvoa-antavan kansanäänestuksen perusteella kieltolaki kumottiin tammikuussa 1932 ja tilalle säädettiin saman vuoden helmikuussa väkijuomalaki. Kieltolaki oli ollut Suomessa voimassa kesäkuusta 1919 lähtien. Väkijuomalain mukaan alkoholijuomien myynti annettiin laissa säädetyn yhtiön tehtäväksi. Tällaiseksi yhtiöksi perustettiin Oy Alkoholiliike Ab. Sen yhtiöjärjestys hyväksyttiin 11.2.1932. Osake-enemmistön omisti valtio siten, että yksi osake tuli silloiselle pääministeri T.M. Kivimäelle ja yksi valtionvarainministeri Kyösti Järviselle, koska osakeyhtiölaki edellytti vähintään kolmea omistajaa. Alkoholiyhtiölle annettiin täydellinen yksinoikeus tuoda, viedä, valmistaa ja myydä alkoholijuomia. Yhtiön tehtäviin kuului myös alkoholihallinto ja käytännön alkoholipolitiikan hoitaminen. Lain mukaan alkoholijuomien vähittäismyynti oli sellainen yksinoikeus, jota ei saanut luovuttaa ulkopuolisille. Sen sijaan muut liiketoimet, kuten alkoholin valmistus ja anniskelu, voitiin yhtiön luvalla luovuttaa ulkopuolisille. Tämän nojalla anniskelura-vintolat, viini- ja likööritehtaat sekä panimot olivat alusta alkaen yksityisessä omistuksessa.

Aina 1990-luvun puoliväliin saakka Alko oli hallitseva tekijä suomalaisessa yhteiskunnassa alkoholiolojen ohjaajana. Suomen liittyttyä Euroopan unioniin Alkon monopolioikeudet poistuivat vuonna 1995 ja jäljelle jäi vain yli 4,7 % prosenttia alkoholia sisältävien alkoholijuomien vähittäismyyntin yksinoikeus. Alkon tehtävien pilkkominen ja siirtyminen muualle synnytti osittaisen valtatyhjiön, jonka täyttämistä esim. paikallistasolla

on kehitettävä. Alko-yhtiöt konsernin jakautuminen toteutettiin vuonna 1999 siten, että Alko Oy jäi sosiaali- ja terveysministeriön alaiseksi itsenäiseksi, kokonaan valtion omistamaksi yhtiöksi.

Voimassa olevan alkoholilain ja alkoholiyhtiöstä annetun asetuksen mukaan Alkon tulee harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä siten, että tavoitteena on alkoholin kulutuksen aiheuttamien haittojen ehkäiseminen. Asetuksessa määrätään, että hallintoneuvosto vahvistaa tavoitetta koskevan toimintasuunnitelman kalenterivuodeksi kerrallaan. Alkon tehtävänä on omalta osaltaan toteuttaa sosiaali- ja terveysministeriön päihdehaittoja ehkäisevää sosiaali- ja terveystalouden strategiaa. Vuodeksi 2002 onkin Alkossa tehty asetuksen mukainen toimintasuunnitelma. Asetukseen perustuva suunnitelma ja alkoholilain mukainen kertomusmenettely muodostavat vuosittain toistuvan alkoholipoliittisen suunnittelu- ja seurantajärjestelmän, joka on Alkon vastuulla.

Suomen alkoholipoliittikka on perustunut vuodesta 1992 lähtien Maa-Ilman terveysjärjestön (WHO) laatimiin kansallisiin alkoholiohjelmiin. Ohjelmat on hyväksytty kaikissa WHO:n Euroopan alueen maissa. Euroopan toinen alkoholiohjelma hyväksyttiin syksyllä 1999. Suomessa on laadittu tämän ohjelman mukainen kansallinen ohjelma, jonka nimi on *”2000-luvun alkoholiohjelma; Yhteistyötä ja vastuuta”*. Ohjelma käynnistettiin vuonna 2001. Alko on vahvasti mukana ohjelman toteuttamisessa.

Alkon perustehtävä on alkoholijuomien vähittäismyynti. Alko on vastuullisesti, tasapuolisesti ja tehokkaasti toimiva vähittäismyyntiketju, jolla on kattava palveluverkosto sekä laaja ja korkeatasoinen tuotevalikoima. Alko pyrkii myös siihen, että sen toiminta alkoholikulttuurin kehittäjänä sekä sosiaali- ja terveystaloudellisten haittojen ehkäisijänä ymmärretään ja hyväksytään. Alkon vähittäismyyntimonopoli on valtiovallan tehokas keino säädellä osaltaan alkoholin myyntiä ja myynninvalvontaa. Vapaassa kilpailutaloudessa pyrittäisiin muuten kasvattamaan alkoholi-markkinoita liiketaloudellista kannattavuutta tavoiteltaessa.

Kansallisen alkoholiohjelman toimeenpano edellyttää monipuolista keskustelua ohjelman tavoitteista, sisällöstä, toimintaperiaatteista, ratkaisumalleista ja alkoholihaittojen painoarvoista sekä kehitysnäkymistä. Alko on mukana sellaisessa alkoholikeskustelussa, joka tukee haittojen ehkäisyä ja muutoinkin edistää ohjelman toimeenpanemista. Alkoholikeskustelua käytäessä on otettava huomioon, että Alko omalla toimivuu-dellaan voi vaikuttaa vain siihen osaan yhteiskuntapolitiikkaa, mihin sillä tehtävänsä mukaisesti on mahdollisuus.

Monimuotoisessa ja nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä Alko on edelleenkin merkittävä yhteistyökumppani neuvoteltaessa keinoista, joilla yhteiskunnassa esiintyviä häiriöitä ja ongelmia voidaan ehkäistä ja lieventää. Alko osallistuu alansa asiantuntijana alkoholiasioita käsitteleviin keskustelu- ja koulutustilaisuuksiin sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla. Alkon edustajat tuovat esille yhtiön alkoholipoliittisia tavoitteita ja niiden merkitystä alkoholiohjelman toteuttamisessa. Alko käynnisti keväällä 2002 yhtiön sisällä yhteiskunnallista alkoholikysymystä käsittelevän koulutusohjelman. Koulutuksen tavoitteena on luoda valmiuksia Alkon henkilöstön keskuudessa osallistua oman toimensa ohella paikalliseen alkoholikeskusteluun ja alkoholiolojen kehittämiseen.

Responsible liquor business by Alko, the state alcohol retail monopoly

Mikko Päivärinta

When Finland joined the EU in 1995, it had to relinquish all other alcohol monopolies except that for the retail sale. The retail monopoly, Alko Ltd, is obliged by the alcohol law to minimize the social and health damage caused by the use of alcohol. Every year the Administrative Council of Alko makes an action plan for this purpose. Alko's task is thus to support the general strategies of the Ministry for Social Affairs and Health of Finland. Alko gives also a yearly report concerning its functions in this field.

In 2002 Alko has started a schooling program for its personnel on the social and health problems caused by alcohol. It also supports and motivates contacts between its personnel and people at the local level working on social and health issues.

Salme Ahlström

Perhe-elämä ja nuorten päihteiden käyttö : kirjallisuuskatsaus

Nuorten tupakan, alkoholin ja huumeiden käyttö on yhteydessä moniin tekijöihin, niin perinnöllisiin, psykologisiin, sosiaalisiin kuin ympäristötekijöihin. Lapsen elämä alkaa perheessä, ja hyvin suuri osa hänen myöhemmistäkin toiminnoistaan tapahtuu perheen piirissä. Lasten ja nuorten ongelmakäyttäytymistä koskeva tutkimus ja teoriakehittelyt ovatkin suuressa määrin keskittyneet selvittämään, mikä on perheen rooli epäsosiaalisen käyttäytymisen syntymisessä (Jessor & Jessor, 1977; Steinberg, 1987).

Perhe-elämä on nuoren käyttäytymistä säätelevistä alueista tärkeimpiä. Perhe-elämän tutkiminen on sen vuoksi tärkeää myös silloin, kun haluamme selvittää, mitkä tekijät ovat yhteydessä nuorten laillisten ja laittomien päihteiden käyttöön. Tässä artikkelissa tarkastellaan, kuinka perherakenne, nuorten käsitykset vanhempien päihteiden käytön hyväksymisestä, lasten ja vanhempien väliset suhteet, kasvatuskäytännöt, sukupuolirooli-odotukset, käytettävissä olevat rahat sekä kaverit ja sisarukset vaikuttavat nuorten päihteiden käyttöön.

Perherakenne

Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvitetty perherakenteen vaikutuksia. Perheen käsite ei kuitenkaan ole yhtenäinen, vaan vaihtelee kulttuurista toiseen. Joissakin kulttuureissa perheellä tarkoitetaan ydinperhettä (äiti, isä, lapset), toisissa perheen käsite on laajempi sisältäen ydinperheen lisäksi mm. isovanhemmat, sedät ja tädit.

Tutkimusten mukaan yksinhuoltajaperheiden lapsilla on keskimääräistä useammin käyttäytymisongelmia, ja he myös käyttävät muita useammin päihteitä (DuRant & Simmons, 1999). Suomalaisen tutkimuksen mukaan yksinhuoltajaperheiden lisäksi myös uusperheiden lapset käyttivät enemmän kaikenlaisia huumeita ja olivat juoneet alkoholia humaltuakseen useammin kuin perinteisten perheiden lapset (Ahlström et al., 2001). Toistaiseksi ei ole voitu selkeästi osoittaa tekijöitä, jotka ovat tulosten taustalla. Vaikka ei tiedetäkään niitä syitä, joiden vuoksi yksinhuoltajaperheiden lapsilla on muita nuoria useammin käyttäytymisongelmia, on ainakin seuraavien tekijöiden arveltu olevan yhteydessä käyttäytymisongelmien yleisyyteen.

1. Yksinhuoltajaperheen taloudellinen asema on keskimääräistä huonompi, ja perhe elää yleensä sosiaalisesti eristäytyneempää elämää, eikä sillä ole samassa määrin selviytymiskeinoja arkielämän tilanteissa kuin perinteisellä kahden vanhemman perheellä.

2. Yksinhuoltajaperheiden lapset näyttävät olevan keskimääräistä herkempiä vertaisryhmän painostukselle (Steinberg et al., 1994) ja valmiimpia tekemään päätöksiä neuvottelematta vanhempansa kanssa (Dornbusch et al., 1985).

3. Tutkimus on osoittanut, että inhimillinen kasvu, kehitys ja oppiminen ovat yhteydessä enemmän inhimillisen vuorovaikutuksen määrään ja laatuun pienryhmässä, jossa lasta kasvatetaan, kuin siihen, onko kasvattaja sukua lapselle ja millä tavoin. Niinpä esimerkiksi erot ydinperheessä ja laajennetussa perheessä kasvaneiden lasten välillä saattavat selittyä sillä, että laajennetussa perheessä lapsella on paremmat mahdollisuudet oppia vuorovaikutustaitoja kuin ydinperheessä kasvavalla lapsella (Sanchez-Sosa & Poldrugo, 2001). Toistaiseksi meillä ei kuitenkaan ole vertailevia tutkimuksia juomatapojen omaksumisesta. Tiedämme kuitenkin, että molempien vanhempien työskennellessä (myös kotona) isovanhempien ja muiden sukulaisten tai hoitajien läsnäolo kotona todennäköisesti tehokkaasti ja onnistuneesti täydentää lastenhoitoa (Hernandez-Guzman & Lopez-Morales, 1999).

Nuorten käsitykset vanhempien sallivasta suhtautumisesta päihteiden käyttöön

Tutkimusten mukaan nuorten käsitykset vanhempien hyväksynnästä ovat yhteydessä vähäisempään alkoholin käyttöön, mutta eivät marihuanan käyttöön (DuRant et al., 1999). Toisaalta vanhempien sallivuuden on osoi-

tettu merkitsevästi ennustavan laittomien huumeiden käyttöä (Brook et al., 1992; Villatoro & Medina-Mora, 1998).

Baumrind ja Moselle (1985) ovat osoittaneet, että lapset usein tulkitsevat vanhempien passiivisuuden äänettömäksi hyväksymiseksi tai äänettömäksi paheksumisen puutteeksi. Sen vuoksi lapset, joiden vanhemmat eivät aseta selkeitä sääntöjä alkoholin käytölle tai eivät seuraa lastensa alkoholin käyttöä, saattavat ajatella, että vanhempien suhtautuminen heidän alkoholin käyttöönsä on sallivampi kuin se itse asiassa onkaan.

Vanhempien sallivuuden on osoitettu vaikuttavan 5-luokkalaisten alkoholin käyttöön (Jackson et al., 1999). Koululaiset, joiden vanhemmat sallivat lapsensa juoda alkoholia kotona, käyttivät kaksi kertaa useammin alkoholia viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana ollessaan seitsemännellä luokalla. Yhteys osoittautui yllättävän vahvaksi. Kotona juomisen kokemus ennusti koululaisen alkoholin käyttöä huomattavasti paremmin kuin vanhempien kanssakäyminen lasten kanssa tai vanhempien asettamat säännöt.

Kokemus saada itse juoda alkoholia kotiloissa sisältää vahvan käyttäytymisaineksen (lapsi harjoittelee alkoholin käyttöä) ja vahvan normatiivisen aineksen (vanhemmat sallivat käyttäytymisen). Sen vuoksi ei ole lainkaan hämmästyttävää, että tämantapainen käyttäytyminen ennustaa hyvin lapsen myöhempää alkoholin käyttöä.

Vanhempien ja lasten väliset suhteet

Tyytymättömyys vanhemmilta saatuun tukeen ennustaa paremmin nuoren päihteiden käyttöä kuin runsas tuki ystäviltä (Aseltine, 1995; Piko, 2000; Kwakman et al., 1988). Vanhempien tuen myönteinen vaikutus päihteiden käytön välttämisessä verrattuna ystäviltä saatuun tukeen koski niin tupakoinnin, alkoholin käytön kuin huumeiden käytön aloittamistakin. Blum ja Rinehart (Newman, 2001) osoittivat tutkimuksessaan, joka käsitti noin 90 000 oppilasta ja 80 yhdysvaltalaista koulua, että alkoholin käyttö on yhteydessä vanhempien ja lasten välisten suhteiden läheisyyteen. Läheisyys ei välttämättä tarkoita, että vanhemmat ovat tai eivät ole fyysisesti kotona läsnä, vaan sitä, että nuorella on tunne, että hänestä huolehditaan ja välitetään, sekä siitä, että suhteet vanhempiin ovat hyvät. Nuorella on siis tunne, että muut perheenjäsenet, jotka ehkä eivät ole paikalla, haluavat hänen olevan osa perhepiiriä ja huolehtivat hänestä.

Isältä saatu tuki oli vahvemmin yhteydessä päihteiden käytön aloittamisen viivästymiseen kuin äidiltä saatu tuki (Piko, 2000). Tämä tulos on päinvastainen kuin Aseltinen (1995) tulos. Hänen tutkimuksessaan isän tuella ei ollut juuri lainkaan yhteyttä marihuanan polttoon eikä muuhun ongelmalliseen käyttäytymiseen. On mahdollista, että kasvattamisessa on kulttuurieroja, jotka ovat yhteydessä erityisesti kasvattajan sukupuoleen tavalla, joka tuottaa erilaisia yhteyksiä kulttuurista riippuen. On osoitettu, että läheinen suhde isään vahvistaa minäkuvaa ja henkilökohtaista identiteettiä, on sitten kyse tytöistä tai pojista (Rice & Mulkeen, 1995).

Joukko tutkimuksia on osoittanut, että lasten ja vanhempien huonot välit sekä vanhempien riittämätön tuki ovat usein yhteydessä nuorten keskimääräistä runsaampaan päihteiden käyttöön (Anderson & Henry, 1994; Selnow, 1987; Wills & Cleary, 1996). Vähäisen vuorovaikutuksen on esimerkiksi todettu olevan yhteydessä sekä runsaaseen tupakointiin että alkoholin käyttöön (Cohen et al., 1994). Hyvä vuorovaikutus taas saa nuoret omaksumaan vanhempiensa sovinnaisia asenteita ja käyttäytymistä. Toisaalta vähemmistökansallisuuksien nuorista tehdyssä tutkimuksessa vuorovaikutuksella ei ollut tällaista suojaavaa vaikutusta (Forehand et al., 1997).

Kasvatuskäytännöt

Huolimatta mahdollisista ongelmista moni nuori selviytyy menestyksellisesti nuoruusvuosien karikoista. Tämä koskee myös ns. ongelmanuoria. Onnistunut selviytyminen on hyvin usein yhteydessä hyvään kasvatuskäytäntöön. Tämä taas edellyttää, että vanhemmat seuraavat läheltä nuoren elämää, ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa nuoren kanssa päätettäessä hänen elämänsä tärkeistä asioista ja päivittäin tekemisissä nuoren kanssa (Cohen et al., 1994; Jackson et al., 1994; Chilcoat et al., 1995). On todennäköistä, että juuri hyvät kasvatuskäytännöt toimivat eräänlaisena suojaverkkona nuorille, joilla on suuri riski ajautua ongelmakäyttäjiksi.

On osoitettu, että vanhemmat, jotka sanoivat valvovansa nuortensa juhlia kodissaan, ilmoittivat harvemmin, että heidän lapsensa oli tullut joskus kotiin juhlista humalassa, kuin ne vanhemmat, jotka eivät olleet valvoneet lastensa juhlia (Beck et al., 1997). Mielenkiintoista on, että eroa ei ollut niiden vanhempien välillä, jotka rankaisivat nuoriaan alkoholin käytöstä, ja niiden välillä, jotka eivät käyttäneet rankaisukeinoja.

Toisin sanoen aktiivinen valvonta näyttää olevan tehokkaampi keino ehkäistä alaikäisten humaltumista kuin rangaistusten käyttö. Useimmat vanhemmat käyttivät passiivista valvontastrategiaa eli kysyivät lapsiltaan, kuinka nämä viettivät vapaa-aikaansa (Haynie et al., 1999). Vain harvat vanhemmat sanoivat soveltavansa aktiivista strategiaa esimerkiksi ottamalla yhteyttä muihin vanhempiin tietojen saamiseksi tai menemällä paikkaan, jossa nuoren piti olla. Nuoren todennäköisyys juoda alkoholia oli merkitsevästi alhaisempi, mikäli vanhemmat kertoivat aina tarkistavansa, olivatko nuorten juhlapaikalla vanhemmat läsnä (Beck et al., 1999).

Vanhempien valvontaa voidaan siis tarkastella ulottuvuudella aktiivinen–passiivinen (Beck et al., 1999). Soittaminen toisille vanhemmille, joita kyseisen lapsen vanhemmat eivät edes tunne, edustaa aktiivista ja rohkeaa valvontaa. Pelkkä kotiintuloaikojen asettaminen ja niiden valvominen taas edustavat passiivista valvontaa. Ei olekaan ihme, että juuri aktiivinen valvonta ehkäisi ennalta nuorten juomista paremmin kuin passiivinen valvonta.

Vastaavasti kehnot kasvatuskäytännöt ovat yhteydessä erilaisiin nuorten käyttäytymishäiriöihin. Näyttää siltä, että ne ovat yhteydessä erityisesti eri päihteiden käytön varhaiseen aloittamiseen (Chilcoat & Anthony, 1996; Steinberg et al., 1994).

On tutkittu, missä määrin sukupuoli selittää kasvatuskäytäntöjen ja alkoholin käytön välistä yhteyttä (Griffin et al., 2000). Tutkimus osoitti, että hyvä kasvatuskäytäntö näytti suojaavan erityisesti poikia runsaalta alkoholin käytöltä.

Vaikka kasvatuskäytäntöjen on osoitettu olevan merkittävällä tavalla yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön, ei ole kuitenkaan tutkittu erikseen äidin ja isän kasvatuskäytännön yhteyksiä nuoren käyttäytymiseen. Olisi esimerkiksi mielenkiintoista tietää, ovatko nuoret, joiden vanhemmat kiistelevät perheen kasvatuskäytännöistä, helpommin kokeilemassa päihteitä kuin nuoret, joiden vanhemmilla on keskenään harmoninen kasvatuskäytäntö.

Joskin perhe on yksi tärkeimmistä tekijöistä, joka on yhteydessä nuoren alkoholin käyttöön, vain harvassa tutkimuksessa on tutkittu yhtä aikaa sekä perherakennetta että kasvatuskäytäntöjä. Näiden suhteiden ymmärtäminen olisi kuitenkin lisääntyvässä määrin tärkeää, koska yksinhuoltajaperheiden ja uusperheiden määrä on jatkuvasti lisääntynyt. Lisäksi monet yksinhuoltajaperheet asuvat kaupunkien köyhissä lähiöissä. Tämä yhdistelmä on nuorelle aivan eri tavoin haastava kuin perhe,

jonka taloudellinen ja sosiaalinen pääoma on keskimääräistä parempi.

Mielenkiintoista on, että perheaterioiden syömisen yhdessä on todettu olevan yksinhuoltajaperheiden nuorilla yhteydessä vähäisempään rikollisuuteen. Yhdessä ateriointi saattaa siis toimia välineenä luoda perhe-elämään vakautta ja rutiineja, jotka vuorostaan antavat vanhemmalle mahdollisuuden olla säännöllisessä päivittäisessä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Se takaa mahdollisuuden keskustella lapselle tärkeistä asioista, neuvoa ja valvoa jatkuvasti, eikä vain viikonloppuisin, kun on juhlien aika.

Kasvatuskäytännöt voivat olla vaikutuksiltaan myös huonoja. Esimerkiksi yksinhuoltajaperheiden nuoret, joiden läksyjä vanhemmat valvoivat, käyttivät alkoholia yleisemmin kuin ne nuoret, joiden vanhemmat eivät läksyjen tekoon puuttuneet. Tämä voi olla osoitus vastarinnasta, jota syntyy, kun vanhemmat liian tarkasti valvovat lapsiaan. Vastarinnan syntyminen voi myös selittää, miksi ylenpalttinen lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus on yhteydessä käyttäytymisongelmiin (Griffin et al., 2000).

Sukupuolirooliodotukset

Osa hyvien kasvatuskäytäntöjen suojaavista vaikutuksista rajoittui vain tyttöihin (Griffin et al., 2000). Esimerkiksi säännöllinen ateriointi perheen kanssa oli yhteydessä vähäiseen rikollisuuteen vain tytöillä. Vastaavasti kotiläksyjen tarkastaminen ei lisännyt tyttöjen vastarintaa. Tulokset ovat samansuuntaisia niiden tulosten kanssa, joiden mukaan tytöt ovat herkempiä perheen vaikutuksille kuin pojat (Conger et al., 1993).

Edellä mainitussa tutkimuksessa tytöt, jotka viettivät yksin vapaa-aikaansa kotona, tupakoivat keskimääräistä useammin. Tulos osoittaa, että tupakoinnilla on tytöille teollistuneissa länsimaissa muukin kuin sosiaalinen merkitys. On mahdollista, että tytöt esimerkiksi tupakoivat, koska uskovat siten voivansa säädellä painoaan tai jopa laihduttaa (Grigg et al., 1996).

Käytettävissä olevat rahat

Nuoren käytettävissä oleva rahamäärä on yhteydessä alkoholin käyttöön. Mitä enemmän rahaa on käytössä, sitä yleisempää alkoholin käyttö on (Ahlström et al., 1989). Suomalaisten nuorten alkoholin käytön lisääntymisen onkin todettu olevan yhteydessä juuri lisääntyneisiin käyttövaroihin (Lintonen et al., 2000).

Meksikossa oppilaat, jotka olivat päättäneet kokeilla huumeita tai olivat säännöllisiä huumeiden käyttäjiä tai sekakäyttäjiä, olivat muita oppilaita todennäköisemmin olleet töissä edellisenä vuonna (Villatoro & Medina-Mora, 1998). On erittäin todennäköistä, että työssäkäynti on yhteydessä käytettävissä oleviin varoihin. Sen vuoksi olisi tärkeää tutkia yksityiskohtaisemmin nuorten käyttövarojen ja päihteiden käytön välisiä yhteyksiä.

Kaverit ja sisarukset vaikuttajina

Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että vertaisryhmillä on suuri merkitys nuorten alkoholin käytölle. Koska vertaisryhmä on viiteryhmä, se muovaa nuoren persoonallisuutta samalla tavoin kuin perhe muovaa lapsen persoonallisuutta. Viiteryhmän kielteinen suhtautuminen alkoholin ja marihuanan käyttöön vähentää näiden aineiden käyttöä nuorilla (DuRant & Simmons, 1999). Vertaisryhmän kanssa vietettävä aika, erityisesti pelkkä yhdessäolo ilman muuta sosiaalista aktiviteettia, on yhteydessä tupakointiin ja alkoholin käyttöön (Aseltine, 1995; Ahlström et al., 1996; Svensson, 2000).

Useiden tutkimusten perusteella tiedämme, että nuorten marihuanan käyttö muistuttaa hyvin paljon heidän ystäviensä marihuanan käyttöä (Jessor & Jessor, 1977; Kandel, 1974). Nuoret saattavat kuitenkin yliarvioida ystäviensä päihteiden käytön samanlaisuutta. Sekä marihuanan käyttäjät että entiset käyttäjät yliarvioivat ystäviensä marihuanan käyttöä, kun taas ne, jotka eivät olleet edes kokeilleet, osasivat arvioida sitä täsmällisemmin kuin muut.

Vertaisryhmän paine ei välttämättä ole kielteistä. On osoitettu, että myönteisensuuntaiset paineet vaikuttavat nuoriin enemmän kuin kielteisensuuntaiset (Brown et al., 1986). Pikon (2000) tutkimuksessa nuoren erittäin suuri tyytyväisyys vanhemmilta saatuun tukeen ehkäisi nuorten kokemaa kavereiden painostusta aloittaa tupakointi, alkoholin tai huumeiden käyttö. Toisaalta on kuitenkin tuloksia, joiden mukaan vertaisryhmän poikkeava käyttäytyminen on yhteydessä huumeiden käyttöön (Svensson, 2000). Lisäksi eri tekijät vaikuttavat eri tavoin eri päihteiden käyttöön (ks. esim. Dishion & Loeber, 1985).

Sisarukset ovat ystävien ohella tärkeä vertaisryhmä, joka vaikuttaa nuoren päihteiden käyttöön. Tutkimus on osoittanut, että sisarusten päihteiden käyttö lisää nuoren todennäköisyyttä käyttää päihteitä (McDermott, 1984; Needle et al., 1986). Erityisesti miesopiskelijat eivät käyttä-

neet alkoholia, mikäli heidän vanhemmat veljensä tai ystävänsä eivät käyttäneet (Brook et al., 1990). On osoitettu, että sisarusten vaikutus oli kuitenkin vähäisempi kuin ystävien (Ary et al., 1993). On kuitenkin tarkistamatta, missä määrin sisarusten vaikutus riippuu sisarusten välisen vuorovaikutuksen laadusta ja läheisyydestä.

Perhe ja ystävät nähdään usein vastakkaisiin suuntiin vaikuttavina tekijöinä. Ne voivat kuitenkin olla myös toistensa vaikutusta vahvistavia. Perhe vaikuttaa nuoren elämään ehkä pidemmän ajan ja ehkä myös syvällisemmin, ja usein vertaisryhmä kilpaileekin tämän vaikutuksen kanssa.

Lopuksi

Tässä kirjallisuuskatsauksessa on tarkasteltu perhe-elämän yhteyttä nuorten päihteiden käyttöön. On kuitenkin muistutettava, että perhe-elämä on vain yksi niistä monista tekijöistä, jotka ovat yhteydessä siihen, aloittavatko nuoret päihteiden käytön, kuinka runsaaksi heidän käytönsä muodostuu ja mitä riskejä siihen tulee sisältymään.

Kirjallisuus

- Ahlström, S., Metso, L., Haavisto, K. & Tuovinen, E. L. (1996). Nuorten päihteidenkäyttäjien muutokuvia. Päihdenuoretto yhtenäinen ryhmä? Alkoholipoliittikka, 61, 431–445.
- Ahlström, S., Metso, L. & Tuovinen, E. L. (2001). Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö 1995 ja 1999. Espad-tutkimuksen taulukkoraportti. Aiheita 30/2001. STAKES.
- Ahlström, S., Rimpelä, A., Rimpelä, M. & Pykäri, P. (1989). Nuoret ja alkoholi 1973-1989. Nuorten terveystapatutkimus. Julkaisuja 3/1989. Helsingin yliopiston kansanterveystieteen laitos, Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos.
- Anderson, A. R. & Henry, C. S. (1994). Family system characteristics and parental behaviors as predictors of adolescent substance use. *Adolescence*, 29, 405–420.
- Ary, D. V., Tidesley, E., Hops, H. & Andrews, J. (1993). The influence of parent, sibling and peer modeling, and attitudes on adolescent use of alcohol. *International Journal of the Addictions*, 28, 853–880.
- Aseltine, R., JR. (1995). A reconsideration of parental and peer influences on adolescent deviance. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 103–121.
- Baumrind, D. & Moselle, K. A. (1985). A developmental perspective on adolescent drug abuse. *Adv. Alcohol Substance Abuse*, 4, 41–67.
- Beck, K. H., Ko, M. & Scaffa, M. E. (1997). Parental monitoring, acceptance and perceptions of teen misuse. *American Journal of Health Behavior*, 21, 26–32.
- Beck, K. H., Shattuck, T., Haynie, D., Crump, A. D. & Simons-Morton, B. (1999). Associations between parent awareness, monitoring, enforcement and adolescent involvement with alcohol. *Health Education Research*, 14, 765–775.
- Blum, R. W. & Reinhart, P.M. (undated). Reducing the risk: Connections that make differences in the lives of youth. Minneapolis, MN: Division of Pediatrics and Adolescent Health, University of Minnesota.
- Brown, B. B., Clasen, D. R. & Eicher, S. A. (1986). Perceptions of peer pressures, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, 22, 521–530.
- Brook, J. S., Cohen, P., Whiteman, M. & Gourdou, A. S. (1992). Psychosocial risk factors in the transition from moderate to heavy use or abuse of drugs. In: Glanz, M. & Pickens, R. (Eds). *Vulnerability to drug abuse* (3rd ed), 359–388. Washington DC: American Psychological Association Press.
- Brook, J. S., Whiteman, M., Gordon, A. S. & Brook, D. W. (1990) The role of older brothers in younger brothers' drug use viewed in the context of parent and peer influences. *Journal of Genetic Psychology*, 15, 59–75.
- Chilcoat, H. D. & Anthony, J. C. (1996). Impact of parental monitoring on initiation of drug use through late childhood. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 35, 91–100.

Chilcoat, H. D., Dishion, T. J. & Anthony, J. C. (1995). Parent monitoring and the incidence of drug sampling in urban elementary school children. *American Journal of Epidemiology*, 141, 25–31.

Cohen, D. A., Richardson, J. & La Bree, L. (1994). Parenting behaviors and the onset of smoking and alcohol use: A longitudinal study. *Pediatrics*, 94, 368–375.

Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simones, R. L. & Whitebeck, L. B. (1993). Family economic stress and adjustment of early adolescent girls. *Developmental Psychology*, 29, 206–219.

Dishion, T. J. & Loeber, R. (1985). Adolescent marihuana and alcohol use: The role of parents and peers revisited. *American Journal on Drug and Alcohol Abuse*, 11, 11–25.

Dornbusch, S. M., Carlsmith, J. M., Bushwall, S. J., Ritter, P. L., Leiderman, H., Hastort, A. H. & Gross, R. T. (1985). Single parents, extended households, and the control of adolescents. *Child Development*, 56, 326–341.

DuRant, R. H. & Simmons, J. M. (1999). Perceived adult disapproval of substance use, disapproval of peer substance use, family factors and frequency of alcohol and marihuana use by adolescents.

Forehand, R., Miller, K. S., Dutra, R. & Chance, M. W. (1997). Role of parenting in adolescent deviant behavior: Replication across and within two ethnic groups. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65, 1036–1041.

Griffin, K. W., Botvin, G. J., Sheier, L. M., Diaz, T. & Miller, N. L. (2000). Parenting practices as predictors of substance use, delinquency, and aggression among urban minority youth: moderating effects of family structure and gender. *Psychology of Addictive Behaviors*, 14, 174–184.

Grigg, M., Bowman, J. & Redman, J. (1996). Disordered eating and unhealthy weight reduction practices among adolescent females. *Preventive Medicine*, 25, 748–756.

Haynie, D. L., Beck, K. H., Crump, A. D., Shattuck, T. & Simons-Morton, B. (1999). Parenting strategies regarding teen behavior: parent and teen perceptions. *American Journal of Health Behavior*, 23, 403–414.

Hernandez-Guzman, L. & Lopez-Morales, E. G. (1999). Grandparents: An ignored resource in psychological assessment, diagnosis and intervention. *Mexican Journal of Psychology*, 16, 281–290.

Jackson, C., Bee-Gates, D. J. & Henriksen, L. (1994). Authoritative parenting, child competencies, and initiation of cigarette smoking. *Health Education Quarterly*, 21, 103–116.

Jackson, C., Henriksen, L. & Dickinson, D. (1999). Alcohol-specific socialization, parenting behaviors and alcohol use by children. *Journal of Studies on Alcohol*, 60, 362–367.

Jessor, R. & Jessor, S. L. (1977). *Problem behavior and psychosocial development: A longitudinal study of youth*. San Diego, CA: Academic Press.

Kandel, D. (1974). Inter- and intragenerational influences on adolescent marihuana use. *Journal of Social Issues*, 30, 107–135.

Kwakman, A., Zuiker, F., Schippers, G. & Wuffel, F. (1988). Drinking behavior, drinking attitudes, and attachment relationship of adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 17, 247–253.

Lintonen, T. P., Rimpelä, M. K., Vikat, A. & Rimpelä, A. H. (2000). The effect of societal changes on drunkenness trends in early adolescence. *Health Education Research* 15:261–269.

McDermott, D. (1984). The relationship of parental drug use and parents' attitudes concerning adolescent drug use to adolescent drug use. *Adolescence*, 19, 89–97.

Needle, R., McCubbin, H., Wilson, M., Reineck, R., Lazar, A. & Mederer, H. (1986). Interpersonal influences in adolescent drug use: The role of older siblings, parents, and peers. *International Journal of Addiction*, 21, 739–766.

Newman, I. (2001). Multiple Influences on Adolescents. In: Houghton, E. & Roche, A. M. (Eds). *Learning about Drinking*, 57–107, International Center for Alcohol Policies Series on Alcohol in society. Lillington: Edwards Brothers.

Piko, B. (2000). Perceived social support from parents and peers: Which is the stronger predictor of adolescent substance use?. *Substance Use and Misuse*, 35, 617–630.

Rice, K. G. & Mulkeen, P. (1995). Relationships with parents and peers: a longitudinal study of adolescent intimacy. *Journal of Adolescent Research*, 10, 348–357.

Sanchez-Sosa, J. & Poldrugo, F. (2001). Family and Cultural Influences on Alcohol and young People. In: Houghton, E. & Roche, A. M. (Eds). *Learning about Drinking*, 57–107. International Center for Alcohol Policies Series on Alcohol in society. Lillington: Edwards Brothers.

Selnow, G. W. (1987). Parent-child relationships in single- and two-parent families: Implications for substance usage. *Journal of Drug Education*, 17, 315–326.

Steinberg, L. (1987). Single parents, stepparents, and the susceptibility of adolescents to antisocial peer pressure. *Child Development*, 58, 269–275.

Steinberg, L., Fletcher, A. & Darling, N. (1994). Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use. *Pediatrics*, 93, 1060–1064.

Svensson, R. (2000). Risk factors for different dimensions of adolescent drug use. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 9, 67–90.

Villatoro, J. A. & Medina-Mora, M. E. (1998). Drug use pathways among high school students in Mexico. *Addiction*, 93, 1577–1588.

Wills, T. A. & Cleary, S. D. (1996). How are social support effects mediated? A test with parental support and adolescent substance use. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 937–952

Family practices and use of legal and illegal drugs among adolescents: a review

Salme Ahlström

Adolescent use of tobacco, alcohol, and drugs is related to many factors, ranging from genetic and psychological to social and environmental factors. All activities of the human individual start in the family and many of the activities remain within its realm for a long time. Research and theory on the aetiology of problem behaviour in childhood and adolescence often focus on the role of the family in the antisocial behaviour. The family is one of the most important domains influencing adolescent behaviour. The examination of family practices is, therefore, of great importance when we want to know to which factors the use of legal and illegal drugs is related in adolescents. This article reviews the effects of family structure, perceived adult disapproval of adolescent use of alcohol and drugs, the parent-child relationship, parenting practices, gender-related effects, spending money, and the influences of peers and siblings.

Päihdeongelman, identiteetin vai syrjäytymisen hoitamista?

On ilmeisen turha kiistellä siitä, synnyttääkö syrjäytyminen päihdeongelmaa vai runsas päihteiden käyttö syrjäytymistä? Elämänsä kulut ovat moninaisia. Jo päihdeongelman oma luonne ilmiönä on moninainen: Sosiaalinen *väärinkäyttö*, fyysinen *alkoholismisairaus*, psyykkinen *riippuvuus* ja henkis-hengellisen alueen *himo* eli tahdonvapauden menetys painottuvat eri ihmisillä eri tavoin. Samallakin henkilöllä ne voivat painottua eri tavoin eri elämänkaaren vaiheissa.

Päihdetyö joutuu kuitenkin miettimään jatkuvasti omaa tehtäväänsä. Kohdentaako se toimenpiteensä kapeasti päihteiden käyttöön? Vai menneisyyden traumaan tai väärinkäyttöön johtaneeseen oppimisprosessiin? Vai ihmisen verkostojen vähäisyyteen tai tuhoavuuteen, asunnottomuuteen, työttömyyteen ja moniin muihin köyhyysongelmiin? Vai kohdentaako se huomionsa ihmisenä olemisen todellisuuteen: ihmisen identiteetin, eheyden ja itsestä syrjäytymisen kysymyksiin, elämän mielekkyyden ja elämän tarkoituksen kysymyksiin?

Kuitenkin nämä yksilölliset, yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Kehityskulut ovat usein sisäkkäisiä ja ristikkäisiä.

Hallinnon kaavamaisuutta

Kuntoutus käsitteenä ja sosiaaliturvajärjestelmän osana on pyrkinyt rajaamaan päihdetyön kuntoutustoiminnan pelkkään terapeuttiin ja lääketieteelliseen hoitoon. Tällöin on tarve määrittää selkeärajainen, spesifi ongelma, johon ”annetaan hoitoa”. Osa päihdetyöstä asettuu tähän kategoriaan. Tällä alueella voidaan edellyttää myös näyttöön perustuvaa hoitoa.

Hoidon tavoitteena on, että päihteiden käyttö loppuu tai tulee hallintaan. Ihannetapaus on perheellinen, omassa asunnossaan asuva ja työssä käyvä henkilö, jolla on tallella tai ainakin aktivoitavissa oleva vahva ja myönteinen sosiaalinen tukiverkosto.

Tällöin voidaan puhua päihdehoidosta. Kuitenkin Kansaneläkelaitoksen vuonna 1993 antaman tulkinnan mukaan päihdeongelma ei ole sinällään sosiaalivakuutusetuksien myöntämiseksi riittävä sairaus. Kela edellyttää lisäksi lääkärin todistusta työkykyyn vaikuttavista muista sairauksista. Niinikään kuntoutusrahalain merkitys on jäänyt perin merkityksettömäksi päihdeongelman hoidon kannalta. Näin järjestelmä lyö tavaltaan korvalle sitä, että ihmisellä saisi olla ”vain” päihdeongelma. Hänen tulee kehittää vähintään jokin muu sairaus rinnalle.

Tilanne on ollut siis perin ristiriitainen. Viime aikoina Kansaneläkelaitos on pyrkinyt ratkomaan näitä ongelmakohtia. Myös kuntoutusrahan käyttöaluetta kaavaillaan laajennettavaksi päihdekuntoutuksessa.

Elämän kontaktipinnat

Mutta varsin usein päihdeongelman rinnalla on köyhyyttä ja monimuotoisia sosiaalisia, psyykkisiä ja terveydellisiä ongelmia. Nyt tarvitaankin kuntoutuksen käsitteellistä laajennusta. Tarvitaan arkielämän kontaktipintojen luomista sekä kiinteäksi osaksi kuntoutuksen kokonaisuutta että välttämättömiksi edellytyksiksi sille, että terapeutin ja lääketieteellinen, ”varsinainen” kuntoutus voisi olla tuloksellista. Näitä arkielämän kontaktipintoja voidaan luoda kehittämällä

- osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia suhteita (esimerkiksi päiväkeskustoiminnan kautta),
- elämäntilanteeseen ja sen hetkisiin voimavaroihin soveltuvia työmahdollisuuksia (esimerkiksi työllistämishankkeet, eritoten kuntouttava työtoiminta) sekä
- edellytyksiä asumisen onnistumiseen (esimerkiksi tukiasunto-toiminta).

Näilläkin *psykososiaalisen tuen* alueilla voidaan ja tulee edellyttää tuloksellisuutta, mutta arviointikriteereissä on mukana enemmän pehmeämpiä kriteerejä: elämän inhimillisyyttä, kokemuksellisia asioita ja vielä suuremman kurjuuden ehkäisyä.

Näitä toimia tarvitaan tulevaisuudessa entistä enemmän. Talouden globalisaatio, informaatioteknologian kehitys ja kulttuurin muutos sekä niiden myötä työelämän muutos muuttavat yksilöiden ja yhteisöjen

toimintaedellytyksiä ja –tapoja. Osa muodostaa yhteisönsä osittain tai kokonaan virtuaalimaailman kautta. Olemme siirtymässä verkostoyhteiskuntaan, joka luo toisaalta vahvoja talouden, kulttuurin ja vallan rakenteita, mutta joka toisaalta luo entistä ruhjovammalla tavalla osattomien, valtaa ja verkostoja vailla olevat ihmisryhmät (kts. mm. Castells 1997; Hautamäki 2001). Osalla kehittyy päihdeongelma, joka kietoutuu näin laajoihin yhteiskunnallisiin ongelmiin — samalla, kun ongelma on aina samanaikaisesti lähiyhteisön ja yksilön pulma.

Sosiaaliset olohuoneet

Yhdeksi arjen kontaktipinnaksi maahamme on kehittynyt laaja päiväkeskusten verkosto. Niiden toiminnan sisältö vaihtelee kohtaamispisteistä harrastus-, virike- ja aktivointikeskuksiin, sosiaalisista olohuoneista yhdyskuntatyön keskuksiin. Niiden tarpeellisuus usein tunnustetaan, mutta nyt olisi aika liittää tämäntyyppiset palvelumuodot - työllistäminen ja tukiasuminen mukaan lukien – osaksi virallista kuntoutusta. Niihin tuskin voidaan luoda kuntoutuksen edellytyksenä olevia moniammatillisia tiimejä. Moinen päällekkäisyys kuntatasolla ei ole tarpeenkaan. Niiden toiminta voidaan ja tulee liittää a-klinikalla tai sosiaalitoimessa tehtävään asiakaskohtaiseen kuntoutussuunnitelmaan psykososiaalisen tuen tärkeänä osana. Se antaisi toiminnalle myös lisää jäntevyyttä ja tavoitteellisuutta.

Talvella 2001 televisiouutiset kertoivat, kuinka alkoholistien työ kuntoutuksen on todettu olevan tyystin hyödytöntä puuhaa: kognitiivisten häiriöiden vuoksi heitä on turha lähettää atk-kurssille. Ruudussa näytettiin varmemmaksi vakuudeksi huonokuntoista kansalaista. Tuskinpa yksipuolisempaa uutista voitaisiin keksiä. Aivan varmasti osalla on niin pahoja kognitiivisia häiriöitä, että ainut oikea ratkaisu on eläkepäätös. Päihdeongelmaisten joukko on kuitenkin niin moninainen, että joukosta löytyy niitä, jotka ovat tai joista voi tulla kovan tason it-ammattilaisia aivan tavallisille työmarkkinoille. Osan kohdalla monet muut päihdehuollon hankkeet ovat osoittaneet, että työllistäminen onnistuu, jos työtä muutetaan työntekijän mukaan. Tällöin työntekijää ei vaadita, ainakaan heti, muuttumaan työn mukaan.

Päihdehuollon työllistämishankkeiden tavoitteena tulee olla valtavirtaistaminen normaaleille työmarkkinoille. Mutta siellä ei ole joustamisen varaa kaikille niille, joiden kohdalla työtä ja siihen liittyviä normeja pitäisi muuttaa työntekijän ehdoilla. Tällaisten työmahdollisuuksien kehittä-

minen edellyttää taasen sitä, että kovan markkinatalouden rinnalle syntyy pehmeämpi sosiaalitalous. Euroopassa on syntynyt omavaraisia entisten huumeiden käyttäjien ja hiv-positiivisten työyhteisöjä, esimerkiksi monissa eteläisen Euroopan maissa toimiva kristillinen Betel-järjestö (Chevreau 2000).

Asunnottomuuden vähentämishojelman mukaan vuoden 2000 lopussa maassamme oli 10 000 yksinäistä asunnotonta ja noin 800 asunnotonta perhettä. Osa asunnottomista on päihdeongelmaisia. Mikäli alueellinen kehitys riistyytään käsistä — niin kuin näyttää — syntyy entistä enemmän märkiä alueita tai taskuja, joissa päihteen käyttö kasautuu pitkäaikaistyöttömyyden ja köyhyyden kanssa. Näitä kehityssuuntia on sekä muuttotappio- että muuttovoittoalueilla. Valtiovallan ja pääkaupunkiseudun kuntien yhteistyösopimus luo mahdollisuuksia ja edellytyksiä tehokkaille toimille asunnottomuuden poistamiseksi.

Hallitusohjelman mukaisesti Lipposen hallitus edistää hallinnonalojen yhteistyötä huono-osaisimpien väestöryhmien toimeentuloon, työhön, koulutukseen, asumiseen, yhdyskuntarakenteeseen, elinympäristöön ja palvelutarpeisiin liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi, syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Samoin toimenpiteitä asunnottomuuden vähentämiseksi tehostetaan ja kiinnitetään erityistä huomiota sosiaalisen eriytymiskehityksen ennaltaehkäisyyn. Nyt kun uuden hallituksen ohjelmaa aletaan laatia, tulisi näiden tavoitteiden olla edelleen vahvasti mukana.

Kansallisen alkoholiohjelman toimenpideohjelma korostaa sekin päihdeongelmien ehkäisyssä ja hoidossa konkreettisten palveluiden ja hyvän sosiaaliturvan merkitystä.

Itsestä syrjäytyminen ja eheyden etsiminen

Suuret kertomukset eivät ole kuolleet, mutta niiden elämää kantava ja identiteettiä jäsentävä merkitys on heikentynyt. Hyvinvointivaltion rakenteita on murentunut ja yhteiskunta on pirstaloitunut. Institutionaalinen huolehdinta, vastuu ja ohjaus ovat vähentyneet individualisoitumisen myötä. Ihmiset eivät saa entisen lailla yksiselitteisiä vihjeitä siitä, mikä on hyvää ja mikä huonoa. Ammatilliset urat ovat katkonaisia eikä niiden jatkuminen tai katkeaminen ole ennustettavissa.

Isänmaallisuus, työväenliike, kristillisuus tai kunnon kansalaisen idea — kaikki ne ovat pirstaloituneet palasiksi moniaineksista maailmankuvaa. Elämä ei jäsenny enää elämää suurempiin kantaviin ajatuksiin. Kui-

tenkin uudenlainen individualisoitunut verkostoyhteiskunta edellyttää vahvaa ja jatkuvasti uudistettavaa identiteettiä. Baumannilaisittain ollaan jatkuvassa itsensä rakentamisen prosessissa. Se onnistuu vahvoilta, myönteisiä rakennusaineita tarjoavissa verkostoissa eläviltä. Mistä ainesosista muotoutuu sosiaalisesti syrjäytyneen identiteetti ja minuus?

Edellä tarkasteltiin kaikkia kansalaisia koskevia kulttuurin muutoksia, jotka ovat pakottaneet yhä useammat etsimään entistä vähemmällä tuella omaa identiteettiään. Yleisen kehityksen lisäksi on syytä porautua kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien tilanteeseen. Helsinkiläisistä lapsista lähes kolmannes, 29 prosenttia, kuuluu ryhmään, jonka perushoivassa ja henkisessä hyvinvoinnissa on puutteita. He valvovat myöhään, ovat jopa öitä yksin, peseytyvät ja syövät huonosti ja/tai ovat koulukiusattuja. Heidän elämästään puuttuu ilo. He kokevat itsensä yksinäisiksi ja surullisiksi. Näillä lapsilla on pirstaleinen, heikko ja haavoittuva identiteetti, tiivistää tutkija Irmeli Järventie (2002).

Vanhemmuuden ja kasvatuksen kriisi on jo laaja yhteiskunnallinen ongelma. Se ei myöskään rajoitu vain sosiaalisissa ja taloudellisissa vaikeuksissa oleviin perheisiin. Mutta minän särkyminen ja identiteetin haavoittuminen voivat tapahtua myös traumaattisten, lyhytkestoisempien kokemusten kautta. Hylkäämisen, väkivallan tai hyväksikäytön kokenut lapsi saattaa kokea läpi elämänsä sen, että hän ei kykene luottamaan muihin eikä itseensä.

Traumaattisesta kokemuksesta tulee minän muodostuksen kautta joko este yhteyteen ja luottamussuhteisiin tai lähtökohta sosiaalisten verkostojen häikäilemättömään ja tuhoavaan hyväksikäyttöön. Niinikään identiteettiä voidaan lähteä hakemaan jengeistä, rikollis- ja päihdekulttuureista. Tällöin yksilöiden ja yhteisöjen toiminta tuottaa ja kehittää kielteistä sosiaalista pääomaa. Näissä osakulttuureissa on kyllä toimivat verkostot ja normistot, mutta arvot ovat vääristyneet (kts. laajemmin Niemelä 2002).

Sisäinen koti

Pahimmillaan yksikön kehityshistoria on siis alkanut itsestä syrjäytymisellä. Omasta itsestään syrjäytynyt ei pääse käyttämään omia eikä yhteisön voimavaroja elämänsä rakentamiseksi. Inhimillistä pääomaa — osaa mista, tietoa ja taitoa — saattaa olla kosolti, mutta se ei pääse kehittymään tai asianomainen ei osaa tai uskalla sitä hyödyntää. Yhteisön sosiaalinen pääoma jää vaille tämän yksilön täysimittaista panosta. Hän ei kyke-

ne myöskään käyttämään elämänsä rakentamisessa täysimääräisesti yhteisön myönteistä sosiaalista pääomaa. Konkreettinen esimerkki voi olla vaikkapa asunnottomuuden ongelma. Asunnottomuuden poistoon ei kaikkien kohdalla riitä pelkkä asunto. Tarvitaan sisäinen koti, eheyden, elävyyden ja psyykkisen autonomian kokemus – kuten Riitta Granfelt (1998) on todennut. Niinikään työttömyys saattaa muuttua ylisukupolviseksi perheenjäsenten identiteettiä muokkaavaksi sosiaalisesti ongelmaksi.

Sosiaalista syrjäytymistä, marginalisaatiota tai työttömyyttä ei pidä tulkita tai selittää yksilön heikolla identiteetillä, eräänlaisella minän rohkeuden ja kyvykkyyden puutteella. Prosessit ovat sisäkkäisiä ja ristikkäisiä. Epidemiologiset tutkimukset osoittavat, että heikko sosiaalinen asema ja köyhyys lisäävät psyykkisiä ongelmia ja sairastavuutta. Mitä selvemmin työtön kokee olevansa yksin, sitä todennäköisemmin hän sairastuu (Kortteinen ja Tuomikoski 1998). Työttömyys kolauttaa identiteettiä – varsinkin pitkittyessään. Rikollinen alakulttuuri tuottaa identiteettejä, joilla ei ole käyttöä normaalielämässä. Päihdekulttuurit tuottavat erilaisia identiteettejä aina narkkari-identiteettiä myöten.

Ja päinvastoin: Asunnon, koulutuspaikan, työn ja toimeentulon saaminen ovat välttämättömiä ja pääsääntöisesti tukevat identiteetin rakentumista. Sosiaalinen kuntoutuminen saattaa kuitenkin edellyttää syvällisempää itsesuhteen muutosta ja identiteetin vahvistumista. Näiden kautta myös elämänarvot ja luottamussuhteet rakentuvat. Köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen, rakenteisiin ja talouteen liittyvä työ tarvitsee rinnalleen identiteettityötä. Sitä ei voida mestaroida ulkoa käsin. Sille voidaan kuitenkin luoda edellytyksiä.

Oman äänen tuottaminen

Kokemuksen politiikasta väitellyt, entisiä päihde- ja mielenterveysongelmaisia, nykyisiä vaikuttajahahmoja haastatellut Susanna Hyväri (2001) kuvaa vastayhteisöllisyyttä. Hänen tutkimansa yhteisöt ovat niiden perustamia, joilla itsellään on aikaisemmin ollut päihde-, rikollisuus- ja/tai mielenterveysongelmia. Niissä etsitään valtavirroista poikkeavia hoito- ja hallinnointimalleja. Vastayhteisöjen kautta voidaan purkaa marginaaliin ajautumisen johdosta sisäistettyä kielteistä identiteettiä ja sen tuomaa leimaa. Myönteistä identiteettiä rakennetaan yhteisösuhteiden avulla. Samalla sosiaalista pääomaa kehitetäänkin – ylimenokauden tai pysyvästi – valtavirroista poikkeavissa yhteisöissä: harjoitellaan verkostojen rakentamista ja osoittaudutaan niissä luottamuksen arvoisiksi.

Hyväri kuvaa vastayhteisöllisyyttä seuraavien elementtien kautta: Marginaaliin ajautumisen johdosta sisäistettyä kielteistä roolia, minäkuva ja niiden tuomaa leimaa puretaan. Myönteistä minäkuva rakennetaan yhteisösuhteiden avulla. Oman identiteetin luomisessa oman äänen ”tuottamista” harjoitetaan yhdessä. Yhteisön synnyssä jäsenten selviytymistarinoilla on keskeinen yhteisyyttä rakentava merkitys ja niitä käytetään uuden identiteetin rakentamisen välineinä. Normaalista elämästä ja ajattelusta otetaan etäisyyttä luomalla yhteisön omintakeista kulttuuria ja yhteisyyden muotoja. Jäsenten yksityiselämä ja yhteisössä toimiminen limittyvät toisiinsa. Sääntöjä on vähän, ja toimintamuodot ovat ajallisesti ja paikallisesti joustavia.

Hyväri vaatii, että tämä kokemuksen politiikka, yksilöllisistä tilanteista nouseva ja niistä yhteisesti ja yhteisöllisesti jaettu tulkinta, tulisi ottaa sosiaalipolitiikan toteutuksessa huomioon. Kokemuspoliittinen tietäminen korostuu tilanteissa, joissa toiminnan kohteena tai sisältönä on ihmisen itsemääräytymisen asteen, identiteettimuodostuksen, yhteisön jäsenyyden sekä tietyn elämäntavan turvaaminen tai edistäminen.

Valtiollisen ja kunnallisen sosiaalityön ja palvelun tulee olla aidosti ”hajutonta, mautonta ja väritöntä”, se ei voi olla ideologisesti sitoutunutta. Kokemuksen politiikka ottaa kantaa myös hyvän elämän kysymykseen ja se voi aidosti ideologisoitua. Kunnan viranomaisena toimiva sosiaalityöntekijä ei voi määrätä, että juopon pitää liittyä a-kiltaan tai paikalliseen helluntaiseurakuntaan, vaikka sosiaalityöntekijä tietäisikin niiden turvaavan raittiita päiviä. Mutta a-kiltalainen ja helluntailainen voivat kutsua yhteisönsä toimintaan mukaan.

Vastayhteisöllisyydessä oleellista on, että syrjäytymiseen ja marginalisaatioon liittynyt identiteetti otetaan yhteisöllisen työstämisen kohteeksi. Rasittava menneisyys käännetään voimaksi. Identiteettityö on hyvän elämän etsintää ja luonteen kasvatusta, eräällä tavalla moraalitöitä. Tällaisissa vastayhteisöissä hoito ja kuntoutus poikkeavat perinteisestä tehtävästään ja toteutustavastaan. Hoitoyhteisöihin ei tulisi enää kuntoutumaan tai paranemaan sairaudesta tai poikkeavuudesta ja tervehtymään ”normaaliksi kunnon kansalaiseksi”. Kuntoutuminen olisikin uuden elämäntavan ja identiteetin etsintää.

Identiteetin kasvualusta

Identiteetin perustan kehittyminen tapahtuu lapsuudessa. Stakesin julkaisussa ”Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsi-

poliittiseen keskusteluun” Marjatta Bardy (2001) nostaa esille myös ole-massaoloa pohtivat peruskysymykset: keitä me olemme, mihin me kuu-lumme ja kuinka me elämme? Bardyn mielestä valistusrationalismin, kilpailun ja suorittamisen keskellä eksistentiaalistien kysymysten ja nii-hin liittyvien moraalisten näkökohtien viljely on suljettu yksityisiksi asi-oiksi. Toisin sanoin lapsipoliittisessa toiminnassa tulisi luoda edellytyk-siä identiteettityölle (kuka olen?), yhteisöllisyydelle (mihin kuulun?) ja normiston kehittymiselle (kuinka elän?).

Sosiaali- ja diakoniatyössä on alettu kiinnittää uudella tavalla huomi-ota lapseen. Perheisiin kohdistuva työ on usein keskittynyt vain vanhem-pien ongelmien ratkomiseen. Kati-Pupita Mattilan (2002) kehittämä lap-sidiakonia nostaa lapsen ja lapsen tarpeet näkyväksi. Lapsen yksinäisyy-den ja turvattomuuden näkeminen mahdollistaa haavoittuneen sukupol-vien ketjun eheytyksen. Perinteisesti lapsen hätään on kiinnitetty huomi-ota vasta, kun lapsen käyttäytyminen on häirinnyt aikuisia. Tällainen malli on edellyttänyt lapselta tai nuorelta päihteidenkäytön ja rikollisuu-den kaltaista elämänmuotoa ennen kuin hänen hätänsä on tullut nähdyk-si. Silti ja siksi vanhemmuuden tukeminen on yhtä keskeinen tavoite. Se on sosiaali- ja talouspoliittinen mutta myös kulttuurinen kysymys.

Erityisen luonteva paikka identiteettityölle on kolmas sektori. Esimer-kiksi erityisjärjestöjen merkitys voi olla ratkaiseva identiteetin luomises-sa sellaisissa tilanteissa, joissa se kriisiytyy sairastumisen, vammautumi-sen, työttömyyden, päihdeongelman kehittymisen tai muun kriisin yhtey-dessä. Alan järjestöstä ei saa vain tietoa ja/tai palvelua, vaan myös materi-aalin tai vertaistuen kautta ainesosia identiteetin uudelleen rakentami-seen. Se on kokemuksellista tietoa siitä, miten kohtaan ja hyväksyn uu-den elämäntilanteen ja miten ja minkälaisen kipujen ja tunteiden kera ja kanssa siihen sopeudun.

Kaikkein selkeimmin tämä toteutuu oma-apuryhmissä ja vertaistuki-ryhmissä. Yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden loimet kutoutuvat yhteen: yksilöt tukevat toisia yksilöitä ja yksilö vaikuttaa yhteisöön ja päinvas-toin. Erityisen tärkeitä nämä yhteydet ovat tilanteissa, jossa luonnolliset perhe-, suku-, naapuruus-, ystävyys-, työtoveruus- ja muut senkaltaiset verkostot eivät toimi, niitä ei ole tai ne toimivat tuhoavasti.

Hoidon alueella on kokeiltu identiteettityötä päihde- ja mielenterveys-ongelmaisten (Niemelä 1999; Hyväri 2001) kuin myös erityisesti hiv-po-sitiivisten narkomaanien (Chevreau 2000) kohdalla – kuitenkin niin, että toiminta ei tapahdu identiteettityön nimellä. Nils Holmbergin tutkimus

(1995) nostaa esille sosiaalisen mallioppimisen ja rooleihin samaistumisen merkityksen raittiutta ennustavana tekijänä. Alkoholin ja huumeiden käyttäjille suunnatuissa terapeuttisissa yhteisöissä joskus jopa rajulla ja suoralla konfrontaatiolla pyritään purkamaan haitalliset ja valheelliset naamiot. Yhteisön hyväksynnällä ja arvostuksen osoittamisella pyritään luomaan pitävä pohja identiteetin rakentamiseen ryhmän jäsenenä (Murto 1997).

Psykoterapian piirissä yleisesti tunnustetaan, että pysyvä muutos ongelmakäyttäytymisessä ei voi tapahtua ilman muutosta ihmistä itseään koskevissa perususkomuksissa. Monissa hoitomalleissa ajatellaan, että muutos identiteetissä tapahtuu kuin itsestään. Anja Koski-Jännes (1998) toteaaakin tämän perusteella, että ”identiteettiä ja ihmisen perusarvoja koskeviin kysymyksiin tulisi hoidossa kiinnittää enemmän huomiota”. Näyttäisi siltä, että identiteettityö voi tapahtua terapian rinnalla tai suorastaan sen sijasta joissakin tapauksissa.

Identiteetin työstäminen voi tapahtua monin tavoin. Omassa väitöskirjatyössäni (Niemelä 1999) tarkastelin uskonnollisen itsesuhteen muutoksen kautta tapahtuvaa identiteettityötä.

Elämää kannattelemaan

Konkreettisten sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä eriytyneiden päihdepalveluiden lisäksi tarvitaan yhteisöllisyyden, vuorovaikutuksen ja sosiaalisen pääoman kehittämistä. Tarvitaan elämää suurempia arvoja ja ihanteita. Niiden kautta syntyy elämää kannattelevaa ja identiteetin rakentamiselle aineksia antavaa elämänpolitiikkaa. Tässä seurakunnilla, järjestöillä, oma-apuliikkeillä ja koko kansalaisyhteiskunnalla on suuri haaste.

Teemmekö siis päihdetyötä, identiteettityötä vai köyhyystyötä? Pelkkä päihdeongelman hoito jonkinlaisena rajattuna, selkeänä erillisongelmana ei onnistu, jos ihminen on kadoksissa itseltään ja koko elämänjäsennys on hatara. Toipuminen ja kuntoutuminen ovat osa ihmisenä kasvamista, itsensä ja identiteettinsä löytämistä sekä elämän tarkoituksen ja mielekkyyden jäsentymistä. Elämänsä eheyden puolesta taistelee tänä päivänä moni hyvässäkin sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa oleva.

Niin ikään päihdeongelman hoito rajattuna erillisongelmana ei onnistu, jos päihdeongelma on kietoutunut moninaisiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin. Usein tarvittavat toimenpiteet ovatkin enemmän köyhyyden ja syrjäytymisen vastaista toimintaa kuin varsinaista päihdetyötä.

Viitteet

- Bardy, Marjatta** (2002): Lasten osallisuus – keitä me olemme, mihin me kuulumme ja kuinka me elämme? Teoksessa **Bardy, Marjatta, Salmi, Minna ja Heino, Tarja**: Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Saarijärvi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Raportteja 263. Sivut 123-134.
- Castells, Manuel** (1997): The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume II. Padstow, Cornwall. Blackwell Publishers.
- Chevreau, Guy** (2000): Pilvetön tanssi. Jyväskylä. Päivä Oy.
- Granfelt, Riitta** (1998): Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 702.
- Hautamäki, Antti** (2001): Suomi muutosten edellä. Raportti Suomen haasteista. Kuopio. Sitran raportteja 6.
- Holmberg, Nils** (1995): Identifikationsprocesser och behandling av alkoholproblem. Helsinki. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos.
- Hyväri, Susanna** (2001): Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vammala. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/2001. Tietosanoma Oy.
- Koski-Jännes, Anja** (1998): Miten riippuvuus voitetaan? Keuruu. Otava.
- Järventie, Irmeli** (2002): Kaksi lapsuuden muotokuva. Teoksessa Marjatta Bardy, Minna Salmi ja Tarja Heino: Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Saarijärvi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Raportteja 263. Sivu 9.
- Kortteinen, Matti ja Tuomikoski, Hannu** (1998): Miten työttömät selviytyvät? Yhteiskuntapolitiikka 63: 1. Sivut 5-13.
- Mattila, Kati-Pupita** (2002): Lapsen näkeminen yksilöllisenä persoonana. Teoksessa Simula, Helena (toim.): Hynttyyt yhdessä. Pohdintaa päihdeperheiden eheytymisestä. Helsinki. Sininauhaliitto.
- Murto, Kari** (1997): Yhteisöhoidon suuntauksia. Jyväskylä. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.
- Niemelä, Jorma** (1999): Usko, hoito ja toipuminen. Tutkimus kääntymyksestä ja kristillisestä päihdehoidosta. Jyväskylä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Tutkimuksia 96.
- Niemelä, Jorma** (2002): Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Petri Ruuskanen (toim.). Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä / Keuruu. PS-kustannus.

Are we treating addiction, lack of identity, or social exclusion?

Jorma Niemelä, Ph.D.

The phenomenon of alcohol and drug abuse can be a case of social misuse, a physical disease of addiction, psychological dependence, or spiritual craving – or all of these together. Substance abuse treatment and care has to decide whether it is going to focus its work on one's identity or on the meaning of life.

The development of treatment facilities in Finland in recent decades has led to different contact surfaces with everyday life. For instance, day centres are providing a ground for social relations and possibilities for participating. Employment services give special opportunities to work at one's own current level of skills and abilities. Supported housing gives an opportunity to live in an apartment despite severe addiction problems.

In our modern society, the question of identity has become more and more important. Contemporary culture no longer gives a clear and single identification opportunity to each individual as his or her heritage: instead the information society gives a huge range of identification opportunities both in the real world and virtually. The lack of safe surroundings or some traumatic experiences in childhood can block the development of identity.

“Identity work” (helping the individual develop a clear sense of identity) can happen in communes of resistance, in treatment or therapy, in the work of voluntary organisations, and in spiritual awakening.

Treatment, identity work, and actions against poverty and social exclusion are not combating each other; on the contrary, they work synergistically. But the results of treatment and social work are difficult to maintain, if the client has lost his or her identity.

Ritva Hein & Lennart Wahlfors

Tilastotietoa alkoholista ja huumeista

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus STTV ja Tilastokeskus tuottavat ja julkaisevat tietoja alkoholijuomien ja huumausaineiden sekä päihtymistarkoituksiin käytettävien lääkeaineiden kulutuksesta ja käytöstä, päihteiden aiheuttamista sosiaalisista ja terveydellisistä haitoista sekä päihteiden käytön yhteiskunnalle aiheuttamista kustannuksista. Tietoja kerätään kaikkien päihdeasiakkaiden asioinneista sosiaali- ja terveydenhuollon päihdepalveluissa sekä erityiskysymyksenä päihdepalvelujen huumehoitoasiakkaista, päihteiden kysynnän ja tarjonnan vähentämistoimenpiteistä alkoholijuomien saatavuudesta jakeluverkoston kehittymisen kannalta, alkoholijuomien tuotannosta ja kaupasta, alkoholiveroista ja -tuloista sekä alkoholin kauppaan liittyvistä valvontatoimenpiteistä.

Päihdetilastollinen vuosikirja

Stakes kerää vuosittain yhteistyössä STTV:n kanssa keskeiset tilastotiedot alkoholista ja huumeista Stakesin julkaisuihin.

Päihdetilastollinen vuosikirja 2001, Alkoholit ja huumeet, SVT Sosiaaliturva 2001:2. Vuosikirja on kokoomajulkaisu alkoholista ja huumeista. Se on samalla käsikirja. Siinä julkaistaan vuosittain Suomen viralliset alkoholi- ja huume-tilastot. Sen alussa on lyhyt katsaus edellisen vuoden keskeisistä tapahtumista ja päihdeolojen kehityksestä, mikä auttaa lukijaa tilastojen tulkinnessa. Julkaisussa esitetään myös kansainvälisiä vertailuja. Se on kolmikielinen: suomi, ruotsi ja englanti. Vuosikirja sopii erinomaisesti käytettäväksi niin opetustyössä kuin päätöksenteosakin.

Taskumatti

Tiivis lyhennelmä Päihdetilastollisesta vuosikirjasta, Taskumatti, julkaistaan sähköisessä muodossa. Se on saatavissa osoitteesta *Taskumatti*: <http://info.stakes.fi/taskumatti2002-suomi.pdf>

Alkoholi ja huumeet alueittain

Aluekohtaista tilastoa, suuralueet, maakunnat, kunnat on kerätty Stakesin ja STTV:n toimesta tilastoraporttiin *Alkoholi ja huumeet alueittain 2000. Tilastoraportti 4/2002* (Ritva Hein, Paula Ruuth, Ari Virtanen ja Lennart Wahlfors).

Alkoholi- ja huumeolot

Alkoholi ja huumeet -tilastoraporttisarjassa julkaistaan joka toinen vuosi katsaus alkoholi- ja huumeoloista. Tuorein raportti on: *Alkoholi ja huumeet 2000. Tilastoraportti 4/2001* (Ritva Hein, Ari Virtanen toim.). Raportissa kerrotaan perustilastojen avulla alkoholin ja huumeiden kulutuksesta ja käytöstä sekä ongelmakäytöstä ja haitoista. Lisäksi raportti sisältää alkoholi- ja huumeekysymystä eri näkökulmista lähestyviä tema-artikkeleita, joissa alan asiantuntijat esittävät syvällisempää tietoa ja tulkintoja perustilastojen eräistä osa-alueista.

Pohjoismainen alkoholitilasto

Tietoja eri pohjoismaiden alkoholitilanteesta on saatavilla pohjoismaiden yhteistyönä toimittamasta raportista *Pohjoismainen alkoholitilasto*. Raportti julkaistaan Nordisk alkohol- och narkotikatidskrift -lehdessä. Lehden artikkeleita voi selata sähköisesti osoitteessa: <http://www.stakes.fi/nat/nat01/nr.5/alkoholstatistik.htm>

Suomenkielisenä pohjoismaiset tilastot julkaistaan sähköisesti osoitteessa: <http://www.stakes.fi/stakestieto/pdf/pohj98.pdf>

Huumausainetilanne Suomessa

Stakesissa toimiva huumausaineiden seurantakeskus tuottaa raportteja huumeista. Vuosittain ilmestyvä raportti *Huumausainetilanne Suomessa. Tilastoraportti 1/2001* (Ari Virtanen), kuvaa Suomen huumausainehallintoa, -lainsäädäntöä ja -politiikkaa, arvioi suomalaista huumausaine-

tietojärjestelmää, kuvaa Suomen huumausaine-tilannetta vuosittain sekä esittelee huumausaineiden kysynnän ja tarjonnan rajoittamisen toimia Suomessa. Raportin on koonnut Stakesiin sijoitettu kansallinen huumaus-aineiseurantakeskus. Raportti on myös sähköisessä muodossa osoitteessa. *Huumausainetilanne vuonna 2000:* <http://www.stakes.fi/tilastot/pdf/huumeraportti.pdf>

Raportin englanninkielinen versio on *National Report on the Drug Situation in Finland*.

Vuosiraportti Euroopan Unionin huumeongelmasta

Vuosiraportti 2001 Euroopan Unionin huumeongelmasta on EMCDD:n web-sivuilla (<http://www.emcdda.org>) kaikilla 11 EU-kielellä. Laajennettu englanninkielinen versio raportista tulee myös olemaan ladattavissa sivuilta. Tiedot tähän raporttiin Suomen osalta on saatu kahdesta yllä olevasta raportista (TR 1/2001 tai TR 7/2001).

Linkkejä/lisätietoja: Reitox: <http://www.stakes.fi/reitox/fin>

EMCDDA: <http://www.emcdda.org>

Selvitys amfetamiinien ja opiaattien käyttäjien määrästä

Selvitys amfetamiinien ja opiaattien käyttäjien määrästä pääkaupunkiseudulla ja koko maassa vuonna 1997 (Päivi Partanen, Aarne Kinnunen, Pauli Leinikki, Olli Nylander, Timo Seppälä, Jussi Simpura, Ari Virtanen, Jouni Välkki), Aiheita-sarja 19/1999.

Stakes, Kansanterveyslaitos, Poliisi ja Jyväskylän yliopisto ovat tehneet yhteistutkimuksen, jossa arvioidaan 15 – 55 -vuotiaiden joukossa kovien huumausaineiden (amfetamiinien ja opiaattien) käyttäjien määrää pääkaupunkiseudulla ja koko Suomessa vuonna 1997.

Vuoden 1999 tilanteen pohjalta tehtyjä tilastollisia arvioita koskeva artikkeli on julkaistu Lääkärilehdessä 43/2001 (Partanen Päivi et al).

Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja

Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2001, SVT Sosiaali-turva 2001:4. Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja on käsikirja, joka sisältää keskeiset tilastotiedot maamme sosiaali- ja terveyspalveluista, niiden tarjoajista, henkilöstöstä sekä kustannuksista. Lisäksi esitetään tietoja lisääntymisterveydestä, alkoholista ja huumeista sekä

toimeentulotuesta. Tiedot esitetään pitkinä aikasarjoina. Vuosikirjan tiedot ovat pääosin valtakunnallisia, mutta myös maakuntakohtaisia lukuja esitetään. Tuoreimmat tiedot ovat vuodelta 2000. Vuosikirja sopii erinomaisesti käytettäväksi niin opetustyössä kuin päätöksenteossakin.

Taskutieto

Taskutieto 2002, Tilastotietoa sosiaali- ja terveydenhuollosta. Taskutieto sisältää keskeisiä tilastotietoja Suomen sosiaali- ja terveydenhuollosta. Tietoja on kerätty sekä Stakesin että muiden tiedontuottajien aineistoista. Kunnallisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen lisäksi tietoja on myös yksityisistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Internet: <http://stakes.fi/stakestieto/julkaisut2002/Tasku2002.htm>

Stakesin kuntatilasto

Stakesin kuntatilasto – jänavertailu 2000. Raportti sisältää tilastotietoa kuntien elinoloista, taloudesta, sosiaali- ja terveystoimesta sekä päihdehuollosta. Tässä raportissa on kunnan tietoja verrattu koko maan lukuihin ja toisen valinnaisen kunnan tai maakunnan, sairaanhoitopiirin tai seutukunnan tietoihin. Lyhennelmä kuntatilastosta on sähköisesti osoitteessa: <http://info.stakes.fi/kuntatilasto/>

Muita www-linkkejä alkoholista ja huumeista

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes on asiantuntijakeskus, jonka ydintoimintoja ovat tutkimus, kehittäminen ja tietovarannot. StakesTieto toimii sosiaali- ja terveydenhuollon tilastoviranomaisena sekä ylläpitää valtakunnallisia sosiaali- ja terveydenhuollon tilastoja ja rekistereitä tilasto- ja tutkimustarkoituksiin.

<http://www.stakes.fi/tietoa/organis/stakesti.html>

Stakesin alkoholi- ja huumeetutkimusryhmä tuottaa tutkimustietoa alkoholista ja huumeista. <http://www.stakes.fi/hyvinvointi/ahtu/index.html>

Stakesin Neuvoa-antavat -portaali

Stakesin ehkäisevän päihdetyön ryhmä ylläpitää *Neuvoa-antavat* -portaalia. Portaali sisältää monipuolista tietoa alkoholista ja huumeista. Sivuilla on myös tilastoja ja kuvioita. Osoite: <http://www.fi/neuvoa-antavat>

Tuotevalvontakeskuksen tietopalvelu

Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen toimialaan kuuluvat alkoholijuomat ja alkoholipitoiset aineet sekä tupakka ja kemikaalit. Viraston toiminta-ajatuksena on lupahallinnon ja elinkeinotoiminnan valvonnan sekä riskinarvioinnin keinoin ehkäistä näistä tuotteista ja niiden käytöstä aiheutuvia yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja ja varmistaa niitä koskevien määräysten noudattaminen. STTV julkaisee kotisivuillaan mm. kuukausittaiset alkoholijuomien myynti- ja kapasiteettitilastot. <http://www.sttv.fi/>

Tilastokeskuksen tietopalvelu

Tilastokeskus yhdistää kootut perustiedot ja asiantuntemuksen tilastoiksi ja tietopalveluiksi kansalaisten, julkishallinnon, elinkeinoelämän, kansainvälisten organisaatioiden ja tutkimustoiminnan tarpeita varten, toimii julkisen alan tilastotoimen kehittäjänä, kansakunnan muistina ja aktiivisena tiedon levittäjänä. <http://www.stat.fi/tk/organisaatio.html>

Jukka Lindeman

Alkoholi- ja huume tutkimus Suomessa 2001

Alkoholipolitiikka-lehdessä julkaistiin vuoteen 1992 saakka luetteloa "Alkoholikirjallisuus Suomessa", joka perustui Alkon tietopalvelun kirjallisuuden seurantaan. Luettelo ilmestyi kahden vuosikymmenen ajan. Ajatus nyt käsillä olevan luettelon tekemisestä kymmenen vuoden tauon jälkeen heräsi tämän vuosikirjan suunnittelun yhteydessä.

Luetteloon on kerätty suomalaisten tutkijoiden vuonna 2001 julkaisemia tutkimusartikkeleita. Luettelo on ryhmitelty aihepiireittäin. Siksi sama artikkeli saattaa esiintyä luettelossa useampaan kertaan.

Luettelo on koottu seuraavista tietokannoista:

- Medic (<http://www.terkko.helsinki.fi/medic>)
- Arto (<http://arto.linneanet.fi>)
- MEDLINE (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/>)
- ETOH (<http://etoh.niaaa.nih.gov/>)
- Science Citation Index (<http://wos.isiglobalnet2.com>)
- Social Sciences Citation Index (<http://wos.isiglobalnet2.com>)
- PsycINFO (<http://www.apa.org/psycinfo/>)

Lisäksi on tutkittu suomalaisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten julkaisuluetteloita.

Mahdolliset täydennykset ja muut luetteloa koskevat huomautukset pyydetään osoittamaan *Jukka Lindemanille*, Kansanterveyslaitos, Kirjasto ja tietopalvelu. Mannerheimintie 166, 00300 Helsinki. Sähköposti: jukka.lindeman@ktl.fi ja puh. 4744 8627.

Alcohol and drug studies in Finland: 2001

The former journal, Alkoholipolitiikka, published the bibliography “Alcohol Studies in Finland” between 1972 and 1992. The editorial board of the Year Book have agreed to publish this bibliography again after a gap of 10 years.

In this bibliography you will find the research articles by Finnish scientists published in 2001. The bibliography is structured into subject groups. That’s why same article can appear more than once in the bibliography.

The bibliography is gleaned from the following data bases:

- Medic (<http://www.terkko.helsinki.fi/medic>)
- Arto (<http://arto.linneanet.fi>)
- MEDLINE (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/>)
- ETOH (<http://etoh.niaaa.nih.gov/>)
- Science Citation Index (<http://wos.isiglobalnet2.com>)
- Social Sciences Citation Index (<http://wos.isiglobalnet2.com>)
- PsycINFO (<http://www.apa.org/psycinfo/>)

In addition, the publication catalogues of the Finnish universities and research institutes were checked.

Comments should be addressed to *Mr. Jukka Lindeman*, National Public Health Institute, Mannerheimintie 166, FIN-00300 Helsinki, Finland. Email: jukka.lindeman@ktl.fi, phone +358 9 4744 8627.

Alkoholi- ja päihdepolitiikka • Alcohol and drug policy

1. Suomi ja huumeet. Tietopaketti huumeista. 3. uudistettu painos ed. Helsinki: Irti Huumeista ry, Keskusrikospoliisi, Opetushallitus, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ja Stakes; 2001.
2. Huumausaineiden ongelmakäyttäjien hoitoa kehittäneen työryhmän muistio. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö; 2001.
3. Huumetestityöryhmän väliraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö; 2001.
4. Opioidiriippuvaisten lääkkeellisiä hoitoja kehittäneen työryhmän muistio. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö; 2001.
5. **Anttila AH, Sulkunen P.** Inflammable alcohol issue: Alcohol policy argumentation in the programs of political parties in Finland, Norway and Sweden from the 1960s to the 1990s. *Contemporary Drug Problems* 2001;28(1):49-86.
6. **Bothas H.** Tarvitaanko yrityksissä huumetestausta? *Tiimi* 2001(6).
7. Finnish Foundation for Alcohol Studies. Report on activities 2000. Helsinki: Finnish Foundation for Alcohol Studies; 2001.
8. **Hein R, Österberg E.** Alkoholijuomien kulutus vuonna 2000. In: **Hein R, Virtanen A, editors.** Alkoholi ja huumeet 2000. Helsinki: STAKES; 2001. p. 1-10.
9. **Hein R, Virtanen A, Wahlfors L.** Alkoholi ja huumeet alueittain 1999. Helsinki: STAKES; 2001.
10. **Hein R, Virtanen A.** Alkoholi ja huumeet 2000. Helsinki: STAKES; 2001.
11. **Hein R, Virtanen A, Wahlfors L.** Päihdetilastollinen vuosikirja 2001: alkoholi ja huumeet = *Rusmedelsstatistik årsbok 2001 : alkohol och narkotika* = *Yearbook of alcohol and drug statistics 2001*. Helsinki: Stakes; 2001.
12. **Hippi K.** Päihteet ja valistus. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(6):558-566.
13. **Hippi K.** Päihdevalistusprojektisuunnitelmien arviointia – STM:n ja RAY:n vuonna 1998 rahoittamat projektit [Lisensiaatintutkimus]. Turku: Turun yliopisto; 2001.
14. **Järvi U.** Alkoholin haitat yhteiskunnalle yhä moninkertaiset huumeisiin verrattuna. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:2666-2668.
15. **Järvinen K.** Huumeet ovat arkipäivää : lintukoto murtuu. *SLAL : Suomen lastenhoitoalan liiton julkaisu* 2001;35(1):8-10.
16. **Kalant H, Poikolainen K.** Taking money from the drinks industry does not necessarily set up a conflict. *Addiction* 2001;96(10):1511.
17. **Karlsson T.** Onks tietoo? -arviointi. *Promo* 2001(2):35.
18. **Ketola K.** Taipaleella eläkkeelle. *Nuori lääkäri* 2001;38:45-47.
19. **Kinnunen A.** Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; 2001.
20. **Kopomaa T.** Det takförsedda vindskyddet som utepub. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 2001;18(3):270-282.
21. **Leino A, Saarimies J, Grönholm M, Lillsunde P.** Comparison of eight commercial on-site screening devices for drugs-of-abuse testing. *Scandinavian Journal of Clinical and Laboratory Investigation* 2001;61:325-332.
22. **Mäkelä K, Poikolainen K.** Promemoria av arbetsgruppen med uppgift att utveckla vården av narkotikamissbrukare i Finland. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 2001;18(3):303-310.
23. **Mäkelä K, Poikolainen K.** Näkökohtia huumausaineiden ongelma käyttäjien hoitoa kehittäneen työryhmän muistioista. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(4):360-365.
24. **Mustonen H, Mäkelä P, Metso L, Simpura J.** Muutokset suomalaisten juomatavoissa: toiveet ja todellisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(3).
25. **Norström T, Simpura J.** Yhtenevätkö Euroopan alkoholiot? Vertaileva eurooppalainen tutkimus valmistuu. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(1):34-42.
26. **Nuorvala Y, Metso L.** Huvikäyttäjiä vai kurjalistoa? Huumausaineiden käyttäjät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. *Tiimi* 2001(3-4):6-7.
27. **Ollikainen H.** Virittävän alkoholivalistuksen yksilöllinen ylösnousemus? : kuusi vuotta 10 kysymystä -kampanjaa. Helsinki: Stakes; 2001.
28. **Onnela T, editor.** Pyhä huumesota. Huumepolitiikan pelkoja ja utopioita. Helsinki: Vihreä sivistysliitto; 2001.
29. **Österberg E.** Vallitsevalla alkoholipolitiikalla väestön tuki. In: **Hein R, Virtanen A, editors.** Alkoholi ja huumeet 2000. Helsinki: STAKES; 2001. p. 21-24.
30. **Peltonen M.** Skötsamhetsplikt eller rätt att dricka? Debatten kring motboken i Sverige och Finland under 1950-talet. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 2001;18(4):359-370.
31. **Piispa M.** Sanomalehtien tarjoamat huumeviestit. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(5):463-470.

32. **Rantanen P, Mäkelä M, Alaja R, Luotonen K, Seppä K.** Päihitteet ja ajokortti. Rattijuoppojen hoitoon-ohjausprojektin loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö; 2001.
33. **Seppälä T.** Yleisimmin käytettyjä huumausaineita. In: **Jaakkola T, Mustalampi S, Peltonen M, editors.** Suomi ja huumeet. Helsinki: Irti Huumeista ry; 2001. p. 10-28.
34. **Soikkeli M.** Kampanja suomalaisen oluen puolesta. Yhteiskuntapolitiikka 2001;66(5):457-462.
35. **Sulkunen P.** De liberala argumenten. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 2001;18(1):48-65.
36. **Törrönen J.** The concept of subject position in empirical social research. Journal for the Theory of Social Behaviour 2001;31(3):313-329.
37. **Törrönen J.** Between public good and the freedom of the consumer: negotiating the space, orientation and position of us in the reception of alcohol policy editorials. Media Culture & Society 2001;23(2):171-+.
38. **Warpenius K, Sutton C.** Det alkoholfria samhället som ideal. Nor- disk alkohol- & narkotikatidskrift 2001;18(1):24-40.

Alkoholismi • Alcoholism

39. **Aalto M, Seppä K, Mäkilä P, Mustonen H, Ruuth K, Hyvärinen H, et al.** Brief intervention for male heavy drinkers in routine general practice: A three-year randomized controlled study. Alcohol and Alcoholism 2001;36(3):224-230.
40. **Aalto M, Pekuri P, Seppä K.** Primary health care nurses' and physicians' attitudes, knowledge and beliefs regarding brief intervention for heavy drinkers. Addiction 2001;96(2):305-311.
41. **Allen JP, Litten RZ, Fertig JB, Sillanaukee P.** Carbohydratedeficient transferrin: An aid to early recognition of alcohol relapse. American Journal on Addictions 2001;10:24-28.
42. **Enberg N, Wolf J, Ainamo A, Alho H, Heinälä P, Lenander-Lumikari M.** Dental diseases and loss of teeth in a group of Finnish alcoholics: a radiological study. Acta Odontologica Scandinavica 2001;59:341-347.
43. **Mäkelä P, Fonager K, Hibell B, Nordlund S, Sabroe S, Simpura J.** Episodic heavy drinking in four Nordic countries: a comparative survey. Addiction 2001;96(11):1575-88.
44. **Preedy VR, Adachi J, Peters TJ, Worrall S, Parkkila S, Niemelä O, et al.** Recent advances in the pathology of alcoholic myopathy. Alcoholism-Clinical and Experimental Research 2001;25(5):54S-59S.

Biolääketieteellinen alkoholi- ja huume tutkimus • Biomedical alcohol and drug research

45. **Ahonen PP, Tapper U, Kauppinen EI, Joubert JC, Deschanvres JL.** Aerosol synthesis of Ti-O powders via in-droplet hydrolysis of titanium alkoxide. Materials Science and Engineering a-Structural Materials Properties Microstructure and Processing 2001;315(1-2):113-121.
46. **Alexandrov YI, Grinchenko YV, Shevchenko DG, Averkin RG, Matz VN, Laukka S, et al.** A subset of cingulate cortical neurones is specifically activated during alcohol-acquisition behaviour. Acta Physiologica Scandinavica 2001;171(1):87-97.
47. **Allen JP, Litten RZ, Strid N, Sillanaukee P.** The role of biomarkers in alcoholism medication trials. Alcoholism-Clinical and Experimental Research 2001;25(8):1119-1125.
48. **Allen JP, Litten RZ, Fertig JB, Sillanaukee P.** Carbohydrate- deficient transferrin: An aid to early recognition of alcohol relapse. American Journal on Addictions 2001;10:24-28.
49. **Andersen JM, Hedström J, Kemppainen E, Finne P, Puolakkainen P, Stenman UH.** The ratio of trypsin-2-alpha(1)-antitrypsin to trypsinogen-1 discriminates biliary and alcohol-induced acute pancreatitis. Clinical Chemistry 2001;47(2):231-236.
50. **Arkkila PET, Koskinen PJ, Kantola IM, Ronnema T, Seppänen E, Viikari JS.** Diabetic complications are associated with liver enzyme activities in people with type 1 diabetes. Diabetes Research and Clinical Practice 2001;52(2):113-118.
51. **Boening JAL, Lesch OM, Spanagel R, Wolffgramm J, Narita M, Sinclair D, et al.** Pharmacological relapse prevention in alcohol dependence: From animal models to clinical trials. Alcoholism-Clinical and Experimental Research 2001;25(5):127S-131S.
52. **Bras APM, Jänne J, Porter CW, Sitar DS.** Spermidine/spermine N-1-acetyltransferase catalyzes amantadine acetylation. Drug Metabolism and Disposition 2001;29(5):676-680.
53. **Caberlotto L, Thorsell A, Rimondini R, Sommer W, Hyytiä P, Heilig M.** Differential expression of NPY and its receptors in alcohol preferring AA and alcohol avoiding ANA rats. Alcohol Clin Exp Res 2001;25:1564-1569.
54. **Christiansen L, Karjalainen N, Serimaa A, Lönnroth N, Paakkari T, Yliruusi J.** Phase behaviour of beta-sitosterol-cholesterol and beta-sitostanol-cholesterol co-precipitates. Stp Pharma Sciences 2001;11(2):167-173.

55. **Enberg N, Alho H, Loimaranta V, Lenander-Lumikari M.** Saliva flow rate, amylase activity, and protein and electrolyte concentrations in saliva after acute alcohol consumption. *Oral Surgery Oral Medicine Oral Pathology Oral Radiology and Endodontics* 2001;92(3):292-298.
56. **Eriksson CJP.** The role of acetaldehyde in the actions of alcohol (Update 2000). *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):15S-32S.
57. **Eriksson CJP, Fukunaga T, Sarkola T, Chen WJ, Chen CC, Ju JM, et al.** Functional relevance of human ADH polymorphism. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):157S-163S.
58. **Grönholm M, Leino A, Saarimies J, Lillsunde P.** Huumeepikatestien luotettavuuden ja käyttökelpoisuuden arviointi virtsa- ja sylkinäytteistä. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56(8):871-878.
59. **Grönholm M, Lillsunde P.** A comparison between on-site immuno-assay drugtesting devices and laboratory results. *Forensic Science International* 2001;121:37-46.
60. **Grönholm M, Leino A, Saarimies J, Lillsunde P.** Huumeepikatestit. In: **Jaakkola T, Mustalampi S, Peltonen M, editors.** Suomi ja huumeet. Helsinki: Irti Huumeista ry; 2001. p. 126-129.
61. **Hall PDM, Lieber CS, DeCarli LM, French SW, Lindros KO, Järveläinen H, et al.** Models of alcoholic liver disease in rodents: A critical evaluation. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):254S-261S.
62. **He ZJ, Eriksson CJP, Alho H, Harmoinen A, Nordback I.** Effects of endogenous acetaldehyde production by disulfiram and ethanol feeding on rat pancreas. *Journal of Gastrointestinal Surgery* 2001;5:531-539.
63. **Heinälä P, Alho H, Kiianmaa K, Lönnqvist J, K. K, Sinclair JD.** Targeted use of naltrexone without prior detoxification in the treatment of alcohol dependence: a factorial double-blind, placebo-controlled trial. *Journal of Clinical Psychopharmacology* 2001;21:287-292.
64. **Heinälä P, Kuoppasalmi K, Sinclair D, Alho H.** Kohdistettu naltreksonihoito alkoholiriippuvuuteen. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:2749-2752.
65. **Hyytiä P, Kiianmaa K.** Suppression of ethanol responding by centrally administered CTOP and naltrindole in AA and Wistar rats. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(1):25-33.
66. **Iivaskoski E, Kajander OA, Lehtimäki T, Kunnas T, Karhunen PJ, Heinälä P, et al.** Association of neuropeptide Y polymorphism with the occurrence of type 1 and type 2 alcoholism. *Alcohol Clin Exp Res* 2001;25:1420-1422.
67. **Jakovljevic D, Sivenius J, Sarti C, Torppa J, Mähönen M, Immonen-Räihä P, et al.** Socioeconomic inequalities in the incidence, mortality and prognosis of subarachnoid hemorrhage: The FINMON-ICA Stroke Register. *Cerebrovascular Diseases* 2001;12(1):7-13.
68. **Järveläinen HA, Lukkari TA, Heinaro S, Sippel H, Lindros KO.** The antiestrogen toremifene protects against alcoholic liver injury in female rats. *Journal of Hepatology* 2001;35(1):46-52.
69. **Järveläinen HA, Orpana A, Perola M, Savolainen VT, Karhunen PJ, Lindros KO.** Promoter polymorphism of the CD14 endotoxin receptor gene as a risk factor for alcoholic liver disease. *Hepatology* 2001;33(5):1148-1153.
70. **Kähkönen S, Kesäniemi M, Nikouline VV, Karhu J, Ollikainen M, Holi M, et al.** Ethanol modulates cortical activity: Direct evidence with combined TMS and EEG. *Neuroimage* 2001;14(2):322-328.
71. **Kajander O.** Genetic and environmental factors in alcoholic heart muscle disease [Dissertation]. Tampere: University of Tampere; 2001.
72. **Kakko S, Tamminen M, Päivänsalo M, Kauma H, Rantala AO, Lilja M, et al.** Variation at the cholesteryl ester transfer protein gene in relation to plasma high density lipoproteins cholesterol levels and carotid intima-media thickness. *European Journal of Clinical Investigation* 2001;31(7):593-602.
73. **Kankaanpää A, Meririnne E, Ellermaa S, Ariniemi K, Seppälä T.** Detection and assay of cis- and trans-isomers of 4-methylaminorex in urine, plasma and tissue samples. *Forensic Sci Int* 2001;121(1-2):57-64.
74. **Kankaanpää A, Meririnne E, Ariniemi K, Seppälä T.** Oxalic acid stabilizes dopamine, serotonin, and their metabolites in automated liquid chromatography with electrochemical detection. *J Chromatogr B Biomed Sci Appl* 2001;753(2):413-9.
75. **Kankaanpää A, Meririnne E, Ellermaa S, Ariniemi K, Seppälä T.** Detection and assay of cis- and trans-isomers of 4-methylaminorex in urine, plasma and tissue samples. *Forensic Sci Int* 2001;121(1-2):57-64.
76. **Koistinen M, Tuomainen P, Hyytiä P, Kiianmaa K.** Naltrexone suppresses ethanol intake in 6-hydroxydopamine-treated rats. *Alcohol Clin Exp Res* 2001;25:1605-1612.
77. **Korpi ER, Mäkelä R, Romeo E, Guidotti A, Uusi-Oukari M, Furnari C, et al.** Increased behavioral neurosteroid sensitivity in a rat line selectively bred for high alcohol sensitivity. *European Journal of Pharmacology* 2001;421(1):31-38.
78. **Laakso MP, Vaurio O, Koivisto E, Savolainen L, Eronen M, Aronen HJ, et al.** Psychopathy and the posterior hippocampus. *Behavioural Brain Research* 2001;118(2):187-193.
79. **Laine P.** Dopamine transporter in alcoholism : a SPET study [Dissertation]. Oulu: University of Oulu; 2001.

80. **Le AD, Kiianmaa K, Cunningham CL, Engel JA, Ericson M, Söderpalm B, et al.** Neurobiological processes in alcohol addiction. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):144S-151S.
81. **Leino A, Saarimies J, Grönholm M, Lillsunde P.** Comparison of eight commercial on-site screening devices for drugs-of-abuse testing. *Scandinavian Journal of Clinical and Laboratory Investigation* 2001;61:325-332.
82. **Lintunen M, Hyytiä P, Sallmen T, Karlstedt K, Tuomisto L, Leurs R, et al.** Increased brain histamine in an alcohol-preferring rat line and modulation of alcohol consumption by H3 receptor mechanisms. *FASEB Journal* 2001;15:1074-1076.
83. **Malin R, Laine S, Rantalaiho V, Wirta O, Pasternack A, Jokela H, Alho H, Koivula T, Lehtimäki T.** Lipid peroxidation is increased in paraoxonase L55 homozygotes compared with m-allele carriers. *Free Radical Research* 2001;34:477-484.
84. **Meririnne E, Kankaanpää A, Seppälä T.** Rewarding properties of methylphenidate: sensitization by prior exposure to the drug and effects of dopamine D1- and D2-receptor antagonists. *J Pharmacol Exp Ther* 2001;298(2):539-50.
85. **Mikkola JAV, Honkanen A, Piepponen TP, Kiianmaa K, Ahtee L.** Effects of repeated morphine treatment on metabolism of cerebral dopamine and serotonin in alcohol-preferring AA and alcohol-avoiding ANA rats. *Alcohol and Alcoholism* 2001;36(4):286-291.
86. **Mikkola JAV, Honkanen A, Piepponen TP, Kiianmaa K, Ahtee L.** Effects of repeated cocaine treatment on striatal dopamine release in alcohol-preferring AA and alcohol-avoiding ANA rats. *Naunyn-Schmiedeberg's Archives of Pharmacology* 2001;363(2):209-214.
87. **Mustonen H, Kiviluoto T, Kivilaakso E.** Ethanol increases intracellular free calcium, closes gap junctions and decreases cell volume in primary cultured rabbit gastric epithelial cell monolayers. *Gastroenterology* 2001;120(5):774.
88. **Naveilhan P, Canals JM, Valjakka A, Vartiainen J, Arenas E, Ernfors P.** Neuropeptide Y alters sedation through a hypothalamic Y-1- mediated mechanism. *European Journal of Neuroscience* 2001;13(12):2241-2246.
89. **Nikkari ST, Koivu TA, Kalela A, Strid N, Sundvall J, Poikolainen K, et al.** Association of carbohydrate-deficient transferrin (CDT) and gamma-glutamyl-transferase (GGT) with serum lipid profile in the Finnish population. *Atherosclerosis* 2001;154(2):485-492.
90. **Podkletnova I, Rothstein JD, Helen P, Alho H.** Microglial response to the neurotoxicity of 6-hydroxydopamine in neonatal rat cerebellum. *International Journal of Developmental Neuroscience* 2001;2001:47-52.
91. **Porras SP, Jyske P, Riekkola ML, Kenndler E.** Mobility and ionization constant of basic drugs in methanol. Application of nonaqueous background electrolytes for capillary zone electrophoresis based on a conventional pH scale. *Journal of Microcolumn Separations* 2001;13(4):149-155.
92. **Rintala J, Jaatinen P, Kiianmaa K, Riikonen J, Kemppainen O, Sarviharju M, et al.** Dose-dependent decrease in glial fibrillary acidic protein- immunoreactivity in rat cerebellum after lifelong ethanol consumption. *Alcohol* 2001;23(1):1-8.
93. **Sarkola T, Adlercreutz H, Heinonen S, von der Pahlen B, Eriksson CJP.** The role of the liver in the acute effect of alcohol on androgens in women. *Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism* 2001;86(5):1981-1985.
94. **Sarkola T, Eriksson CJP.** Effect of 4-methylpyrazole on endogenous plasma ethanol and methanol levels in humans. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(4):513-516.
95. **Sarkola T, Ahola L, von der Pahlen B, Eriksson CJP.** Lack of effect of alcohol on ethinylestradiol in premenopausal women. *Contraception* 2001;63(1):19-23.
96. **Sarkola T, Adlercreutz H, Heinonen S, Eriksson CJP.** Alcohol intake, androgen and glucocorticoid steroids in premenopausal women: an interventional study. *Journal of Steroid Biochemistry and Molecular Biology* 2001;78:157-165.
97. **Sarviharju M, Jaatinen P, Hyytiä P, Hervonen A, Kiianmaa K.** Effects of lifelong ethanol consumption on drinking behavior and motor impairment of alcohol-preferring AA and alcohol- avoiding ANA rats. *Alcohol* 2001;23(3):157-166.
98. **Sato N, Lindros KO, Baraona E, Ikejima K, Mezey E, Järveläinen HA, et al.** Sex difference in alcohol-related organ injury. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):40S-45S.
99. **Shukla SD, Sun GY, Wood WG, Savolainen MJ, Alling C, Hoek JB.** Ethanol and lipid metabolic signalling. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):33S-39S.
100. **Sillanaukee P, Olsson U.** Improved diagnostic classification of alcohol abusers by combining carbohydrate-deficient transferrin and gamma- glutamyltransferase. *Clinical Chemistry* 2001;47(4):681-685.
101. **Sillanaukee P, Strid N, Allen JP, Litten RZ.** Possible reasons why heavy drinking increases carbohydrate- deficient transferrin. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(1):34-40.
102. **Sommer W, Arlinde C, Caberlotto L, Thorsell A, Hyytiä P, Heilig M.** Differential expression of diacylglycerol kinase α and L18A mRNAs in the brains of alcohol-preferring AA and alcohol- avoiding ANA rats. *Molecular Psychiatry* 2001;6(1):103-108.

103. **Tacke U, Wolff K, Finch E, Strang J.** The effect of tobacco smoking on subjective symptoms of inadequacy ("not holding") of methadone dose among opiate addicts in methadone maintenance treatment. *Addiction Biology* 2001;6(2):137-145.
104. **Tarkka IM, Karhu J, Kuikka J, Paakkonen A, Bergström K, Partanen J, et al.** Altered frontal lobe function suggested by source analysis of event-related potentials in impulsive violent alcoholics. *Alcohol and Alcoholism* 2001;36(4):323-328.
105. **Tuomainen P, Patsenka A, Grinevich V, Kiianmaa K.** Accumbal dopamine overflow after local application of ethanol into the nucleus accumbens and ventral tegmental area in alcohol-preferring AA and alcohol-avoiding ANA rats. In: O'Connor WT, Lowry JP, O'Connor JJ, editors. *Monitoring molecules in neuroscience*. Dublin: National University of Ireland; 2001. p. 276-277.
106. **Tupala E, Kuikka JT, Hall H, Bergström K, Särkioja T, Räsänen P, et al.** Measurement of the striatal dopamine transporter density and heterogeneity in type 1 alcoholics using human whole hemisphere autoradiography. *Neuroimage* 2001;14(1):87-94.
107. **Tupala E, Hall H, Bergström K, Särkioja T, Räsänen P, Mantere T, et al.** Dopamine D-2/D-3-receptor and transporter densities in nucleus accumbens and amygdala of type 1 and 2 alcoholics. *Molecular Psychiatry* 2001;6(3):261-267.
108. **Tupala E.** Dopamine receptors and transporters in type 1 and 2 alcoholism measured with postmortem human whole hemisphere autoradiography [Dissertation]. Kuopio: University of Kuopio; 2001.
109. **Turpeinen U, Methuen T, Alfthan H, Laitinen K, Salaspuro M, Stenman UH.** Comparison of HPLC and small column (CDTect) methods for disialotransferrin. *Clinical Chemistry* 2001;47(10):1782-1787.
110. **Väkeväinen S, Tillonen J, Salaspuro M.** 4-methylpyrazole decreases salivary acetaldehyde levels in ALDH2-deficient subjects but not in subjects with normal ALDH2. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(6):829-834.
111. **Väkeväinen S, Tillonen J, Blom M, Jousimies-Somer H, Salaspuro M.** Acetaldehyde production and other ADH-related characteristics of aerobic bacteria isolated from hypochlorhydric human stomach. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(3):421-426.
112. **Vanakoski J, Virkkunen M, Naukkarinen H, Goldman D.** No association of CCK and CCKB receptor polymorphisms with alcohol dependence. *Psychiatry Research* 2001;102(1):1-7.
113. **Vanakoski J, Seppälä T, Strömberg C, Näveri L, Hammett J, Ford N.** Effects of ceronapril alone or in combination with alcohol on psychomotor performance in healthy volunteers: A placebo-controlled, crossover study. *Current Therapeutic Research, Clinical and Experimental* 2001;62:699-708.
114. **Vanhaecke T, Lindros KO, Oinonen T, Vercruysse A, Rogiers V.** Triiodothyronine suppresses the periportal expression of alpha class glutathione S-transferases in rat liver. *FEBS Letters* 2001;487(356-360).
115. **Vekovischeva OY, Zamanillo D, Echenko O, Seppälä T, Uusi-Oukari M, Honkanen A, et al.** Morphine-induced dependence and sensitization are altered in mice deficient in AMPA-type glutamate receptor-A subunits. *J Neurosci* 2001;21(12):4451-9.
116. **Virkkunen M.** Plenary lecture: Biochemical and molecular genetic factors in habitual violence and antisocial alcoholism: Control and preventive interventions. *Aggressive Behavior* 2001;27(3):173-173.
117. **Weitemier AZ, Woerner A, Bäckström P, Hyytiä P, Ryabinin AE.** Expression of c-Fos in alko alcohol rats responding for ethanol in an operant paradigm. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):704-710.
118. **Westerlund T, Vuorinen V, Röyttä M.** Same axonal regeneration rate after different endoneurial response to intraneural glycerol and phenol injection. *Acta Neuropathologica* 2001;102(1):41-54.
119. **Worrall S, Niemelä O, Parkkila S, Peters TJ, Preedy VR.** Protein adducts in type I and type II fibre predominant muscles of the ethanol-fed rat: preferential localisation in the sarcolemmal and subsarcolemmal region. *European Journal of Clinical Investigation* 2001;31(8):723-730.

Historia, päihdekulttuuri ja perinne • History, drug culture and tradition

120. **Alavaikko M.** Alkoholi- ja huumeekenttien muutos paikallisesta näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(2):159-168.
121. **Alho H.** Synteettisiin huumeisiin ja niiden käyttöön liittyviä erityispiirteitä. *Tiimi* 2001(6).
122. **Anttila AH, Sulkunen P.** Inflammable alcohol issue: Alcohol policy argumentation in the programs of political parties in Finland, Norway and Sweden from the 1960s to the 1990s. *Contemporary Drug Problems* 2001;28(1):49-86.
123. **Apo S.** Folklig reglering av alkoholbruket i Finland. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 2001;18(4):350-358.
124. **Apo S.** Viinan voima : näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; 2001.
125. **Heinonen H.** Oluella ottelussa? : alkoholi ja urheilun seuraaminen. *Liikunta ja tiede* 2001;38(1):29-33.

126. **Hippi K.** Päihteet ja valistus. Yhteiskuntapolitiikka 2001;66(6):558-566.
127. **Peltonen M.** Skötsamhetsplikt eller rätt att dricka? Debatten kring motboken i Sverige och Finland under 1950-talet. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 2001;18(4):359-370.
128. **Warpenius K, Sutton C.** Det alkoholfria samhället som ideal. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 2001;18(1):24-40.

Liikenne • Traffic

129. **Lillsunde P, Luntiala P, Penttilä A, Seppä H.** Huumaussaineiden tunnistaminen tieliikenteessä. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu; 2001.
130. **Rantanen P, Mäkelä M, Alaja R, Luotonen K, Seppä K.** Päihteet ja ajokortti. Rattijuoppojen hoitoon-ohjausprojektin loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö; 2001.
131. **Sauvola A, Miettunen J, Järvelin MR, Räsänen P.** An examination between single-parent family background and drunk driving in adulthood: Findings from the Northern Finland 1966 Birth Cohort. Alcoholism-Clinical and Experimental Research 2001;25(2):206-209.
132. **Seppä K, Rantanen P.** Rattijuopon arviointi : valtakunnallinen toimintamalli ja kehittämistarpeet. Suomen Lääkärilehti 2001;56:4427-4429.

Päihdeongelmien ennaltaehkäisy ja hoito • Prevention and treatment of substance abuse

133. **Aalto M.** Prevalence and brief intervention of heavy drinkers in primary health care : Lahti project study [Dissertation]. Tampere: University of Tampere; 2001.
134. **Aalto M, Seppä K, Mittilä P, Mustonen H, Ruuth K, Hyvärinen H, et al.** Brief intervention for male heavy drinkers in routine general practice: A three-year randomized controlled study. Alcohol and Alcoholism 2001;36(3):224-230.
135. **Aalto M, Pekuri P, Seppä K.** Primary health care nurses' and physicians' attitudes, knowledge and beliefs regarding brief intervention for heavy drinkers. Addiction 2001;96(2):305-311.
136. **Aalto M, Seppä K.** At which drinking level to advise a patient? General practitioners' views. Alcohol & Alcoholism 2001;36(5):431-433.
137. **Aira M, Kauhanen J, Larivaara P.** Alkoholiongelmiin käsittely terveyskeskuslääkärin vastaanotolla. Suomen Lääkärilehti 2001;56:3033-3036.
138. **Alho H.** Vastaanotolla uusien huumeiden käyttäjiä. Kunnallislääkäri 2001(2):106-108.
139. **Alho H, Järvenpää ES, Seppälä T.** Uudet synteettiset huumeet ja päihdetarkoituksessa käytetyt psykotrooppiset aineet. Suomen Lääkärilehti 2001;56:1005-1007.
140. **Alho H.** Synteettisiin huumeisiin ja niiden käyttöön liittyviä erityispiirteitä. Tiimi 2001(6).
141. **Allen JP, Litten RZ, Fertig JB, Sillanaukee P.** Carbohydrate-deficient transferrin: An aid to early recognition of alcohol relapse. American Journal on Addictions 2001;10:24-28.
142. **Arminen I, Perälä R.** Det multiprofessionella teamet i Minnesotamodellen och omvandlingen av missbrukare till alkoholister. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 2001;18(2):138-152.
143. **Arminen I, Perälä R.** Myllyhoidon moniammatillinen tiimi ja päihdeongelmaisten muokkaaminen alkoholisteiksi. Yhteiskuntapolitiikka 2001;66(1):22-33.
144. **Boening JAL, Lesch OM, Spanagel R, Wolffgramm J, Narita M, Sinclair D, et al.** Pharmacological relapse prevention in alcohol dependence: From animal models to clinical trials. Alcoholism-Clinical and Experimental Research 2001;25(5):127S-131S.
145. **Cunningham JA, Sdao-Jarvie K, Koski-Jännes A, Breslin FC.** Using self-help materials to motivate change at assessment for alcohol treatment. Journal of Substance Abuse Treatment 2001;20(4):301-304.
146. **Halonen V, Lampinen T.** Huumehoitoon tuovat kasautuvat ongelmat ja pelko terveyden menettämisestä. Tiimi 2001(5):10-12.
147. **Heinälä P, Alho H, Kiianmaa K, Lönnqvist J, K. K, Sinclair JD.** Targeted use of naltrexone without prior detoxification in the treatment of alcohol dependence: a factorial double-blind, placebo-controlled trial. Journal of Clinical Psychopharmacology 2001;21:287-292.
148. **Heinälä P, Kuoppasalmi K, Sinclair D, Alho H.** Kohdistettu naltreksonihoito alkoholiriippuvuuteen. Suomen Lääkärilehti 2001;56:2749-2752.
149. **Holmila M.** Changing field of preventing alcohol and drug problems in Finland: Can community-based work be the solution? Contemporary Drug Problems 2001;28(2):203-220.
150. **Holopainen K, Käär M-L.** Huono hoitotasapaino ja riippuvuus - päihteiden vakituiset seuralaiset. Diabetes 2001;52(1-2):14-15.

151. **Kääriäinen J, Sillanaukee P, Poutanen P, Seppä K.** Opinions of alcohol-related issues among professionals in primary, occupational, and specialized health care. *Alcohol and Alcoholism* 2001;36(2):141-146.
152. **Kaivola T, Tammisto M, Ristola M.** Interventiomahdollisuudet huumeiden käyttäjien päihdeongelmiin somaattisen sairaalahoidon aikana. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus; 2001.
153. **Kajander OA, Kupari M, Laippala P, Penttilä A, Karhunen PJ.** Coronary artery disease modifies left ventricular remodelling due to heavy alcohol consumption. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(2):246-252.
154. **Kallio T.** Verkosto - huumeperheiden voimavara. *Tiimi* 2001(5):14-16.
155. **Koski-Jännes A, Cunningham J.** Interest in different forms of self-help in a general population sample of drinkers. *Addictive Behaviors* 2001;26(1):91-99.
156. **Koski-Jännes A.** Hengelliset kokemukset muutoksessa. *Tiimi* 2001(5):6-8.
157. **Kuokkanen M, Teirilä J.** Alkoholin suurkuluttajien mini-interventio työterveysasemalla: kokeilu S-Työterveyspalveluissa Helsingissä. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:3489-3493.
158. **Laapio M-L.** Kalkkers - Kallion paras mesta? Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu; 2001.
159. **Lönnqvist J, Marttunen M.** Nuorten päihdeongelmien hoito. *Duodecim* 2001;117:1585-1590.
160. **Mäkelä K.** Effekttudier, långtidsförloppet vid alkohol- och narkotikaberoende och vårdstrategiska överväganden. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 2001;18(5-6):506-509.
161. **Nuorvala Y, Metso L.** Huvikäyttäjiä vai kurjalistoa? Huumausaineiden käyttäjät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. *Tiimi* 2001(3-4):6-7.
162. **Partanen A.** Huumehoitoon tullaan entistä yleisemmin opiaattien vuoksi. Huumehoitotiedon keruu valmistunut Stakesissa. *Tiimi* 2001(5):4-7.
163. **Pienimäki A.** Päihdehoidon menetelmien kartoitus. In: Hein R, Virtanen A, editors. *Alkoholi ja huumeet* 2000. Helsinki: STAKES; 2001. p. 35-39.
164. **Poikolainen K.** "Tohtori, ottaisinko alkoholia terveyteni hyväksi?" *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:3345-3347.
165. **Puhakka A.** Hoitoonohjaus - auttamistako? *Tiimi* 2001(2):9-11.
166. **Puhakka A.** Hoitoonohjaus hoitoon ohjatun silmin : subjektiivinen totuus ja sen tulkinta [Dissertation]. Joensuu: Joensuun yliopisto; 2001.
167. **Saarnio P.** Mitkä tekijät vaikuttavat terapiasuhteen keskeyttämiseen avopäihdehoidossa? Yhteiskunta-politiikka 2001;66(3):224-232.
168. **Seppä K, Aalto M.** Alkoholisairauksien sekundaaripreventio perusterveydenhuollossa. *Kunnallislääkäri* 2001;16(3):15-17.
169. **Seppä R, Aalto M, Pekuri P, Antila S, Lahtinen T, Alaja R.** Päihdepotilaat päivystyspoliklinikalla : ongelmasta toimintamallin kehittämiseen. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:2249-2253.
170. **Seppä K, Aalto M, Kuokkanen M.** Tietoa alkoholin suurkuluttajien mini-interventiosta WHO:n projektin uudelta kotisivulta. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:4909-4911.
171. **Sinclair JD.** Evidence about the use of naltrexone and for different ways of using it in the treatment of alcoholism. *Alcohol and Alcoholism* 2001;36(1):2-10.
172. **Sinclair D.** Näyttää naltrexonin käytöstä ja sen eri käyttötavoista alkoholismien hoidossa. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56(42):4273-4277.
173. **Tourunen J.** Terapeuttinen hoitoyhteisö vankilassa. *Tiimi* 2001(2):4-7.
174. **Ursinus K.** Arvoista apu addiktioon? *Tiimi* 2001(5):8-9.
175. **Väyrynen S.** "Ollakko ilman?" : kertomuksia päihdekeskeisestä elämäntavasta ja irtautumispyrkimyksistä [Pro gradu]. Rovaniemi: Lapin yliopisto; 2001.

Sukupuoli ja päihteet • Substance abuse and gender

176. **Ahlström S, Bloomfield K, Knibbe R.** Gender differences in drinking patterns in nine European countries: Descriptive findings. *Substance Abuse* 2001;22(1):69-85.
177. **Autti-Rämö I.** Päihteet ja raskaus - syylliset ja syytön: pääkirjoitus. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:1099-1100.
178. **Bloomfield K, Gmel G, Neve R, Mustonen H.** Investigating gender convergence in alcohol consumption in Finland, Germany, The Netherlands, and Switzerland: A repeated survey analysis. *Substance Abuse* 2001;22(1):39-53.
179. **Cipriani F, Landucci S, Bloomfield K.** Alcohol-related mortality in Europe: A tentative analysis from the EU project "Alcohol Consumption and Alcohol Problems among Women in European countries". *Substance Abuse* 2001;22(1):55-67.

180. Erkkola M, Karppinen M, Javanainen J, Räsänen L, Knip M, Virtanen SM. Validity and reproducibility of a food frequency questionnaire for pregnant Finnish women. *American Journal of Epidemiology* 2001; 154(5):466-476.
181. Heinonen S, Saarikoski S. Reproductive risk factors of fetal asphyxia at delivery: A population based analysis. *Journal of Clinical Epidemiology* 2001;54(4):407-410.
182. Helse S, Vuorela P, Carpen O, Hornig C, Weich H, Halmesmäki E. Expression of vascular endothelial growth factor receptors 1, 2 and 3 in placentas from normal and complicated pregnancies. *Molecular Human Reproduction* 2001;7(2):205-210.
183. Holmila M. Perhe, päihteet ja sukupuoli. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(1):55-62.
184. Järveläinen HA, Lukkari TA, Heinaro S, Sippel H, Lindros KO. The antiestrogen toremifene protects against alcoholic liver injury in female rats. *Journal of Hepatology* 2001;35(1):46-52.
185. Kivimäki M, Kuisma P, Virtanen M, Elovainio M. Does shift work lead to poorer health habits? A comparison between women who had always done shift work with those who had never done shift work. *Work and Stress* 2001;15(1):3-13.
186. Laine M. Anomia, serotoniini ja yksinäinen mies. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(1):63-70.
187. Laukkanen ER, Shemeikka SL, Viinamäki HT, Polkki PL, Lehtonen JO. Heavy drinking is associated with more severe psychosocial dysfunction among girls than boys in Finland. *Journal of Adolescent Health* 2001;28(4):270-277.
188. Laukkanen JA, Lakka TA, Rauramaa R, Kuhanen R, Venäläinen JM, Salonen R, et al. Cardiovascular fitness as a predictor of mortality in men. *Archives of Internal Medicine* 2001;161(6):825-831.
189. Laukkanen ER, Shemeikka SL, Viinamäki HT, Pölkki PL, Lehtonen JO. Heavy drinking is associated with more severe psychosocial dysfunction among girls than boys in Finland. *Journal of Adolescent Health* 2001;28(4):270-277.
190. Martikainen P, Valkonen T, Martelin T. Change in male and female life expectancy by social class: decomposition by age and cause of death in Finland 1971-95. *Journal of Epidemiology and Community Health* 2001;55(7):494-499.
191. Mäkelä P, Ripatti S, Valkonen T. Alue-erot miesten alkoholikuolleisuudessa. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:2513-2519.
192. Pajulo M, Savonlahti E, Sourander A, Ahlqvist S, Helenius H, Piha J. An early report on the mother-baby interactive capacity of substance-abusing mothers. *Journal of Substance Abuse Treatment* 2001;20(2):143-151.
193. Roos G, Prättälä R, Koski K. Men, masculinity and food: Interviews with Finnish carpenters and engineers. *Appetite* 2001;37(1):47-56.
194. Sarkola T, Adlercreutz H, Heinonen S, von der Pahlen B, Eriksson CJP. The role of the liver in the acute effect of alcohol on androgens in women. *Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism* 2001; 86(5):1981-1985.
195. Sarkola T, Ahola L, von der Pahlen B, Eriksson CJP. Lack of effect of alcohol on ethinylestradiol in premenopausal women. *Contraception* 2001;63(1):19-23.
196. Sarkola T, Adlercreutz H, Heinonen S, Eriksson CJP. Alcohol intake, androgen and glucocorticoid steroids in premenopausal women: an interventional study. *Journal of Steroid Biochemistry and Molecular Biology* 2001;78:157-165.
197. Sarkola T, Eriksson CJ, Halmesmäki E. Alkoholin ja huumeiden käytön vaikutus raskauteen: prospektiivinen seurantatutkimus 1996-1997. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:1111-1114.
198. Sarkola T. Effect of alcohol on hormones in women [Dissertation]. Helsinki: Helsinki University; 2001.
199. Sato N, Lindros KO, Baraona E, Ikejima K, Mezey E, Järveläinen HA, et al. Sex difference in alcohol-related organ injury. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):40S-45S.

Nuoret ja päihteet • Substance abuse and adolescence

200. Aalto-Setälä T, Marttunen M, Tuulio-Henriksson A, Poikolainen K, Lönnqvist J. One-month prevalence of depression and other DSM-IV disorders among young adults. *Psychological Medicine* 2001;31(5):791-801.
201. Ahlström S, Metso L, Tuovinen EL. Alkoholi edelleen suomalaisten nuorten valtapäihde. In: *Alkoholi ja huumeet 2000*. Helsinki: STAKES; 2001. p. 14-18.
202. Ahlström S, Metso L, Tuovinen EL. Ungdomars bruk av rusmedel i Europa 1995 och 1999. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 2001;18(3):283-295.
203. Ahlström S, Metso L, Tuovinen EL. Nuorten päihteiden käyttö Euroopassa 1995 ja 1999. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(2):149-158.
204. Ahlström S. Keskikaljasta ekstaasiin: 30 vuotta päihteitä nuoren elämässä. *Tiimi* 2001(1):17-19.

205. **Äijänseppä S, Jormanainen V, Sahi T.** Varusmiesten tupakointi, suunuuskan ja alkoholin käyttö 1900-luvun lopulla. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:1487-1492.
206. **Hannesdottir H, Tyrfingsson T, Piha J.** Psychosocial functioning and psychiatric comorbidity among substance-abusing Icelandic adolescents. *Nordic Journal of Psychiatry* 2001;55(1):43-48.
207. **Holmila M, Helasti K.** Sallia vai kieltää? Vanhempien käyttämät keinot 15-vuotiaitten päihdekasvatuksessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(2):169-172.
208. **Huttunen M.** Nuori ja päihteiden käyttö. *Duodecim* 2001;117:1577-1578.
209. **Laukkanen E, Korhonen V, Peiponen S, Nuutinen M, Viinamäki H.** A pessimistic attitude towards the future and low psychosocial functioning predict psychiatric diagnosis among treatment-seeking adolescents. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 2001;35(2):160-165.
210. **Laukkanen ER, Shemeikka SL, Viinamäki HT, Pölkki PL, Lehtonen JO.** Heavy drinking is associated with more severe psychosocial dysfunction among girls than boys in Finland. *Journal of Adolescent Health* 2001;28(4):270-277.
211. **Laukkanen ER, Shemeikka SL, Viinamäki HT, Pölkki PL, Lehtonen JO.** Heavy drinking is associated with more severe psychosocial dysfunction among girls than boys in Finland. *Journal of Adolescent Health* 2001;28(4):270-277.
212. **Lintonen T.** Drinking patterns among Finnish fourteen year-olds from 1977 to 1999 [Dissertation]. Tampere: University of Tampere; 2001.
213. **Lönnqvist J.** Nuoret ja huumeet: yksi ei kokeilekaan, toinen jää koukkuun. *Kansanterveys* 2001(8-9):6-12.
214. **Lönnqvist J, Marttunen M.** Nuorten päihdeongelmien hoito. *Duodecim* 2001;117:1585-1590.
215. **Marttunen M, Lönnqvist J.** Nuorten päihdehäiriöiden luonne ja kulku. *Duodecim* 2001;117:1579-1584.
216. **Ollikainen H.** Juoko melkein joka toinen nuori aikuinen liikaa? *Tiimi* 2001(3-4):8-10.
217. **Paavola M, Vartiainen E, Puska P.** Smoking cessation between teenage years and adulthood. *Health Education Research* 2001;16(1):49-57.
218. **Pirkola S, Marttunen M.** Päihteitä käyttävän nuoren tahdosta riippumattoman hoidon edellytykset. *Duodecim* 2001;117:1591-1597.
219. **Poikolainen K, Tuulio-Henriksson A, Aalto-Setälä T, Marttunen M, Anttila T, Lönnqvist J.** Correlates of initiation to cannabis use: a 5-year follow-up of 15-19-year-old adolescents. *Drug and Alcohol Dependence* 2001;62(3):175-180.
220. **Poikolainen K, Tuulio-Henriksson A, Aalto-Setälä T, Marttunen M, Lönnqvist J.** Predictors of alcohol intake and heavy drinking in early adulthood: A 5-year follow-up of 15-19-year-old Finnish adolescents. *Alcohol and Alcoholism* 2001;36(1):85-88.
221. **Ravaja N, Keltikangas-Järvinen L.** Cloninger's temperament and character dimensions in young adulthood and their relation to characteristics of parental alcohol use and smoking. *Journal of Studies on Alcohol* 2001;62(1):98-104.
222. **Rose RJ, Dick DM, Viken RJ, Kaprio J.** Gene-environment interaction in patterns of adolescent drinking: Regional residency moderates longitudinal influences on alcohol use. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):637-643.
223. **Rose RJ, Dick DM, Viken RJ, Pulkkinen L, Kaprio J.** Drinking or abstaining at age 14? A genetic epidemiological study. *Alcohol Clin Exp Res* 2001;25(11):1594-604.
224. **Saarenpää-Heikkilä O, Laippala P, Koivikko M.** Subjective daytime sleepiness and its predictors in Finnish adolescents in an interview study. *Acta Paediatrica* 2001;90(5):552-557.
225. **Torikka A, Kaltiala-Heino R, Rimpelä A, Rimpelä M, Rantanen P.** Depression, drinking, and substance use among 14- to 16-year-old Finnish adolescents. *Nordic Journal of Psychiatry* 2001;55(5):351-357.
226. **Turpeinen P.** Outcome of drug abuse in a 20-year follow-up study of drug-experimenting schoolchildren in Finland. *Nordic Journal of Psychiatry* 2001;55:263-270.
227. **Vainikainen T.** Stressi ja opiskelun pullonkaulat usein terveysongelmien taustalla : iloinen opiskelija-elämä on kosteaa. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:1103-1105.

Terveysongelmat, kuolleisuus • Health problems and mortality

228. **Andersen JM, Hedström J, Kemppainen E, Finne P, Puolakkainen P, Stenman UH.** The ratio of trypsin-2-alpha(1)-antitrypsin to trypsinogen-1 discriminates biliary and alcohol-induced acute pancreatitis. *Clinical Chemistry* 2001;47(2):231-236.
229. **Arkkila PET, Koskinen PJ, Kantola IM, Ronnema T, Seppänen E, Viikari JS.** Diabetic complications are associated with liver enzyme activities in people with type 1 diabetes. *Diabetes Research and Clinical Practice* 2001;52(2):113-118.

230. **Cipriani F, Landucci S, Bloomfield K.** Alcohol-related mortality in Europe: A tentative analysis from the EU project "Alcohol Consumption and Alcohol Problems among Women in European countries". *Substance Abuse* 2001;22(1):55-67.
231. **Enberg N, Wolf J, Ainamo A, Alho H, Heinälä P, Lenander-Lumikari M.** Dental diseases and loss of teeth in a group of Finnish alcoholics: a radiological study. *Acta Odontologica Scandinavica* 2001;59:341-347.
232. **Haavisto R.** Alkoholijuomien lisäaineista allergisia oireita : lasillinen viiniä vaiko pullo rommia? *Allergia & astma* 2001;31:16-18.
233. **Hakkarainen P.** Turun huumekuolemat monen tekijän summa. In: Hein R, Virtanen A, editors. *Alkoholi ja huumeet 2000*. Helsinki: STAKES; 2001. p. 48-53.
234. **Hakkarainen P, Metso L.** Onko huumeiden käytön yleistymisen taittumassa? Vuoden 2000 huumeekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 2001;66(3):277-283.
235. **Halonen V, Lampinen T.** Huumehoitoon tuovat kasautuvat ongelmat ja pelko terveyden menettämisestä. *Tiimi* 2001(5):10-12.
236. **Hannesdottir H, Tyrfinngsson T, Piha Js.** Psychosocial functioning and psychiatric comorbidity among substance-abusing Icelandic adolescents. *Nordic Journal of Psychiatry* 2001;55(1):43-48.
237. **Hannuksela ML, Ellahham S.** Benefits and risks of sauna bathing. *American Journal of Medicine* 2001;110(2):118-126.
238. **Hartman TJ, Woodson K, Stolzenberg-Solomon R, Virtamo J, Selhub J, Barrett MJ, et al.** Association of the B-vitamins pyridoxal 5'-phosphate (B-6), B-12, and folate with lung cancer risk in older men. *American Journal of Epidemiology* 2001;153(7):688-694.
239. **Heinonen S, Saarikoski S.** Reproductive risk factors of fetal asphyxia at delivery: A population based analysis. *Journal of Clinical Epidemiology* 2001;54(4):407-410.
240. **Helenius J, Tatlisumak T, Soinne L, Valanne L, Kaste M.** Marchiafava-Bignami disease: two cases with favourable outcome. *European Journal of Neurology* 2001;8(3):269-272.
241. **Helske S, Vuorela P, Carpen O, Hornig C, Weich H, Halmesmäki E.** Expression of vascular endothelial growth factor receptors 1, 2 and 3 in placentas from normal and complicated pregnancies. *Molecular Human Reproduction* 2001;7(2):205-210.
242. **Hiltunen LA, Keinänen-Kiukaanniemi SM, Laara EM.** Glucose tolerance and cognitive impairment in an elderly population. *Public Health* 2001;115(3):197-200.
243. **Holmila M.** Läheisriippuvuus - mitä sillä ymmärretään? *Tiimi* 2001(3-4):12-15.
244. **Holmila M.** Changing field of preventing alcohol and drug problems in Finland: Can community-based work be the solution? *Contemporary Drug Problems* 2001;28(2):203-220.
245. **Holopainen K, Käär M-L.** Huono hoitotasapaino ja riippuvuus - päihteiden vakituiset seuralaiset. *Diabetes* 2001;52(1-2):14-15.
246. **Homann N, Tillonen J, Rintamäki H, Salaspuro M, Lindqvist C, Meurman JH.** Poor dental status increases acetaldehyde production from ethanol in saliva: a possible link to increased oral cancer risk among heavy drinkers. *Oral Oncology* 2001;37(2):153-158.
247. **Hämäläinen J, Kaprio J, Isometsä E, M, Poikolainen K, Lindeman S, et al.** Cigarette smoking, alcohol intoxication and major depressive episode in a representative population sample. *Journal of Epidemiology and Community Health* 2001;55(8):573-576.
248. **Jakovljevic D, Sivenius J, Sarti C, Torppa J, Mähönen M, Immonen-Räihä P, et al.** Socioeconomic inequalities in the incidence, mortality and prognosis of subarachnoid hemorrhage: The FINMONICA Stroke Register. *Cerebrovascular Diseases* 2001;12(1):7-13.
249. **Järveläinen HA, Orpana A, Perola M, Savolainen VT, Karhunen PJ, Lindros KO.** Promoter polymorphism of the CD14 endotoxin receptor gene as a risk factor for alcoholic liver disease. *Hepatology* 2001;33(5):1148-1153.
250. **Jokelainen M, Majuri J.** Pistokävely. *Duodecim* 2001;117(5):517-519.
251. **Kauppinen S, Hein R.** Alkoholijuomien käytöstä aiheutuvat haitat. In: Hein R, Virtanen A, editors. *Alkoholi ja huumeet 2000*. Helsinki: STAKES; 2001. p. 25-30.
252. **Kentala E, Pyykkö I.** Clinical picture of vestibular schwannoma. *Auris Nasus Larynx* 2001;28(1):15-22.
253. **Kivimäki M, Kuisma P, Virtanen M, Elovainio M.** Does shift work lead to poorer health habits? A comparison between women who had always done shift work with those who had never done shift work. *Work and Stress* 2001;15(1):3-13.
254. **Kivimäki M, Sutinen R, Elovainio M, Vahtera J, Räsänen K, Töyry S, et al.** Sickness absence in hospital physicians: 2 year follow up study on determinants. *Occupational and Environmental Medicine* 2001;58(6):361-366.

255. **Kivipelto M, Helkala EL, Laakso MP, Hänninen T, Hallikainen M, Alhainen K, et al.** Midlife vascular risk factors and Alzheimer's disease in later life: longitudinal, population based study. *British Medical Journal* 2001;322(7300):1447-1451.
256. **Knekt P, Reunanen A, Alfthan G, Heliövaara M, Rissanen H, Marniemi J, et al.** Hyperhomocystinemia - A risk factor or a consequence of coronary heart disease? *Archives of Internal Medicine* 2001; 161(13):1589-1594.
257. **Koivumaa-Honkanen H, Honkanen R, Viinamäki H, Heikkilä K, Kaprio J, Koskenvuo M.** Life satisfaction and suicide: A 20-year follow-up study. *American Journal of Psychiatry* 2001;158(3):433-439.
258. **Kuoppasalmi K, Heinälä P, Lönnqvist J.** Päihteisiin liittyvät häiriöt. In: **Lönnqvist J, Heikkinen M, Henriksson M, editors.** *Psykiatria*. Helsinki: Duodecim; 2001. p. 392-452.
259. **Kuusisto J, Lempiäinen P, Mykkänen L, Laakso M.** Insulin resistance syndrome predicts coronary heart disease events in elderly type 2 diabetic men. *Diabetes Care* 2001;24(9):1629-1633.
260. **Laakso O, Haapala M, Jaakkola P, Laaksonen R, Luomanmäki K, Nieminen J, et al.** FT-IR breath test in the diagnosis and control of treatment of methanol intoxications. *Journal of Analytical Toxicology* 2001;25(1):26-30.
261. **Latvala J, Parkkila S, Melkko J, Niemelä O.** Acetaldehyde adducts in blood and bone marrow of patients with ethanol-induced erythrocyte abnormalities. *Molecular Medicine* 2001;7(6):401-405.
262. **Laukkanen E, Korhonen V, Peiponen S, Nuutinen M, Viinamäki H.** A pessimistic attitude towards the future and low psychosocial functioning predict psychiatric diagnosis among treatment-seeking adolescents. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 2001;35(2):160-165.
263. **Laukkanen JA, Lakka TA, Rauramaa R, Kuhanen R, Venäläinen JM, Salonen R, et al.** Cardiovascular fitness as a predictor of mortality in men. *Archives of Internal Medicine* 2001;161(6):825-831.
264. **Li JJ, Benesova M, Goette K, Fiehn W, Conratt C, Hoermann K, Salaspuro, M.** Enhanced risk of upper alimentary tract cancer in patients with the alcohol dehydrogenase 3*1 allele due to increased salivary acetaldehyde following ethanol ingestion. *Gastroenterology* 2001;120(5):851.
265. **Lichtermann D, Ekelund J, Pukkala E, Tanskanen A, Lönnqvist J.** Incidence of cancer among persons with schizophrenia and their relatives. *Archives of General Psychiatry* 2001;58(6):573-578.
266. **Lindqvist C.** Haavauma suussa - onko se suusyöpä? *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:3697-3702.
267. **Lunetta P, Penttilä A, Sarna S.** The role of alcohol in accident and violent deaths in Finland. *Alcoholism: Clinical & Experimental Research* 2001;25(11):1654-1661.
268. **Luostarinen LK, Collin P, Peräaho MJ, Mäki MJ, Pirttilä TA.** Coeliac disease in patients with cerebellar ataxia of unknown origin. *Annals of Medicine* 2001;33(6):445-449.
269. **Martikainen P, Ishizaki M, Marmot MG, Nakagawa H, Kagamirnor S.** Socioeconomic differences in behavioural and biological risk factors: a comparison of a Japanese and an English cohort of employed men. *International Journal of Epidemiology* 2001;30(4):833-838.
270. **Mustonen H, Kiviluoto T, Kivilaakso E.** Ethanol increases intracellular free calcium, closes gap junctions and decreases cell volume in primary cultured rabbit gastric epithelial cell monolayers. *Gastroenterology* 2001;120(5):774.
271. **Ostamo A, Lahelma E, Lönnqvist J.** Transitions of employment status among suicide attempters during a severe economic recession. *Social Science & Medicine* 2001;52(11):1741-1750.
272. **Ostamo A, Lönnqvist J.** Excess mortality of suicide attempters. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 2001;36(1):29-35.
273. **Paananen I, Hellström P, Leinonen S, Merikanto J, Perälä J, Päivänsalo M, et al.** Treatment of renal cysts with single-session percutaneous drainage and ethanol sclerotherapy: Long-term outcome. *Urology* 2001;57(1):30-33.
274. **Patja K, Iivanainen M, Raitasuo S, Lönnqvist J.** Suicide mortality in mental retardation: a 35-year follow-up study. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 2001;103(4):307-311.
275. **Penttinen J.** Risk of suicide and accidental death among subjects visiting a doctor because of mental disorder: A matched case-control study in Finnish farmers. *Journal of Occupational Health* 2001;43(3):107-110.
276. **Perheentupa U, Laukkanen P, Veijola J, Joukamaa M, Järvelin MR, Laitinen J, et al.** Increased lifetime prevalence of dental trauma is associated with previous non-dental injuries, mental distress and high alcohol consumption. *Dental Traumatology* 2001;17(1):10-16.
277. **Poikolainen K.** Needle fixation - what is the prevalence? *Addiction* 2001;96(8):1211.
278. **Preedy VR, Adachi J, Peters TJ, Worrall S, Parkkila S, Niemelä O, et al.** Recent advances in the pathology of alcoholic myopathy. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):54S-59S.
279. **Saloheimo P, Juvela S, Hillbom M.** Use of aspirin, epistaxis, and untreated hypertension as risk factors for primary intracerebral hemorrhage in middle-aged and elderly people. *Stroke* 2001;32(2):399-404.
280. **Seitz HK, Matsuzaki S, Yokoyama A, Homann N, Väkeväinen S, Wang XD.** Alcohol and cancer. *Alcoholism-Clinical and Experimental Research* 2001;25(5):137S-143S.

281. **Sillanaukee P, Strid N, Jousilahti P, Vartiainen E, Poikolainen K, Nikkari S, et al.** Association of self-reported diseases and health care use with commonly used laboratory markers for alcohol consumption. *Alcohol and Alcoholism* 2001;36(4):339-345.
282. **Stolzenberg-Solomon RZ, Pietinen P, Barrett MJ, Taylor PR, Virtamo J, Albanes D.** Dietary and other methyl-group availability factors and pancreatic cancer risk in a cohort of male smokers. *American Journal of Epidemiology* 2001;153(7):680-687.
283. **Stolzenberg-Solomon RZ, Blaser MJ, Limburg PJ, Perez-Perez G, Taylor PR, Virtamo J, et al.** *Helicobacter pylori* seropositivity as a risk factor for pancreatic cancer. *J Natl Cancer Inst* 2001;93(12):937-41.
284. **Tabak C, Smith HA, Räsänen L, Fidanza F, Menotti A, Nissinen A, et al.** Alcohol consumption in relation to 20-year COPD mortality and pulmonary function in middle-aged men from three European countries. *Epidemiology* 2001;12(2):239-245.
285. **Timonen M, Viilo K, Hakko H, Väisänen E, Räsänen P, Särkioja T.** Psychiatric disorders are more severe among suicide victims of higher occupational level. *BMJ: British Medical Journal* 2001;323(7306):232.
286. **Voutilainen S, Rissanen TH, Virtanen J, Lakka TA, Salonen JT.** Low dietary folate intake is associated with an excess incidence of acute coronary events - The Kuopio Ischemic Heart Disease Risk Factor Study. *Circulation* 2001;103(22):2674-2680.
287. **Vuori E, Poikolainen K, Kontula O, Virtanen A.** Suomalainen huumekuolema 1990-1996. *Suomen Lääkärilehti* 2001;56:2635-2640.

Opinnäytteet • Theses

288. **Aalto M.** Prevalence and brief intervention of heavy drinkers in primary health care : Lahti project study [Dissertation]. Tampere: University of Tampere; 2001.
289. **Hippi K.** Päihdevalistusprojektisuunnitelmien arviointia - STM:n ja RAY:n vuonna 1998 rahoittamat projektit [Lisensiaatintutkimus]. Turku: Turun yliopisto; 2001.
290. **Kajander O.** Genetic and environmental factors in alcoholic heart muscle disease [Dissertation]. Tampere: University of Tampere; 2001.
291. **Laine P.** Dopamine transporter in alcoholism : a SPET study [Dissertation]. Oulu: University of Oulu; 2001.
292. **Lintonen T.** Drinking patterns among Finnish fourteen year-olds from 1977 to 1999 [Dissertation]. Tampere: University of Tampere; 2001.
293. **Puhakka A.** Hoitoonohjaus hoitoon ohjatun silmin : subjektiivinen totuus ja sen tulkinta [Dissertation]. Joensuu: Joensuun yliopisto; 2001.
294. **Sarkola T.** Effect of alcohol on hormones in women [Dissertation]. Helsinki: Helsinki University; 2001.
295. **Sauvola A.** The association between single-parent family background and physical morbidity, mortality, and criminal behaviour in adulthood [Dissertation]. Oulu: University of Oulu; 2001.
296. **Tupala E.** Dopamine receptors and transporters in type 1 and 2 alcoholism measured with postmortem human whole hemisphere autoradiography [Dissertation]. Kuopio: University of Kuopio; 2001.
297. **Väyrynen S.** "Ollakko ilman?": kertomuksia päihdekeskeisestä elämäntavasta ja irtautumispyrkimyksistä [Pro gradu]. Rovaniemi: Lapin yliopisto; 2001.

Kirjoittajaluettelo

Aalto, M. 39, 40, 133, 134, 135, 136, 168, 169, 170

Aalto-Setälä, T. 200, 219, 220, 288

Adlercreutz, H. 93, 96, 194, 196

Ahlqvist, S. 192

Ahlström, S. 176, 201, 202, 203, 204

Ahola, L. 95, 195

Ahonen, P. P. 45

Ahtee, L. 85, 86

Ainamo, A. 42, 231

Aira, M. 137

Alaja, R. 32, 130, 169

Alavaikko, M. 120

Alfthan, G. 256

Alfthan, H. 109

Alhainen, K. 255

Alho, H. 42, 55, 62, 63, 64, 83, 90, 121, 138, 139, 140, 147, 148, 231

Allen, J. P. 41, 47, 48, 101, 141

Alling, C. 99

Andersen, J. M. 49, 228

Antila, S. 169

Anttila, A. H. 5, 122

Anttila, T. 219

Apo, S. 123, 124

Arenas, E. 88

Ariniemi, K. 73, 74, 75

Arkkila, P. E. T. 50, 229

Arlinde, C. 102

Arminen, I. 142, 143

Aronen, H. J. 78

Autti-Rämö, I. 177

Äijänseppä, S. 205

Bergström, K. 104, 106, 107

Blaser, M. J. 283

Blom, M. 111

Bloomfield, K. 176, 178, 179, 230

Boening, J. A. L. 51, 144

Bothas, H. 6

Bras, A. P. M. 52

Breslin, F. C. 145

Bäckström, P. 117

Caberlotto, L. 53, 102

Canals, J. M. 88

Carpen, O. 182, 241

Chen, C. C. 57

Chen, W. J. 57

Christiansen, L. 54

Cipriani, F. 179, 230

Collin, P. 268

Conradt, C. 264

Cunningham, C. L. 80

Cunningham, J. A. 145, 155

DeCarli, L. M. 61

Deschanvres, J. L. 45

Dick, D. M. 222, 223

Echenko, O. 115

Ekelund, J. 265

Ellahham, S. 237

Ellermaa, S. 73, 75

Elovainio, M. 185, 253, 254

Enberg, N. 42, 55, 231

Engel, J. A. 80

Ericson, M. 80

Eriksson, C. J. P. 56, 57, 62, 93, 94, 95, 96, 194, 195, 196, 197

Erkkola, M. 180

Ernfors, P. 88

Eronen, M. 78

Fertig, J. B. 41, 48, 141

Fidanza, F. 284

Fiehn, W. 264

Finch, E. 103

Finne, P. 49, 228

Finnish Foundation for Alcohol Studies 7

Fonager, K. 43

Ford, N. 113

French, S. W. 61

Fukunaga, T. 57

Furnari, C. 77

Gmel, G. 178

Goette, K. 264

Goldman, D. 112

Grinchenko, Y. V. 46

Grinevich, V. 105

Grönholm, M. 21, 58, 59, 60, 81

Guidotti, A. 77

Haapala, M. 260

Haavisto, R. 232

Hakkarainen, P. 233, 234

Hakko, H. 285

Hall, H. 106, 107

Hall, P. D. M. 61

Hallikainen, M. 255

Halmesmäki, E. 182, 197, 241

Halonen, V. 146, 235

Hämäläinen, J. 247

Hammett, J. 113

Hannedottir, H. 206, 236

Hänninen, T. 255

Hannuksela, M. L. 237

Harmoinen, A. 62

Hartman, T. J. 238

He, Z. J. 62

Hedström, J. 49, 228

Heikkilä, K. 257

Heikkinen, M. 247, 258

Heilig, M. 53, 102

Hein, R. 8, 9, 10, 11, 29, 251

Heinaro, S. 68, 184

Heinonen, H. 125

Heinonen, S. 93, 96, 181, 194, 196, 239

Heinälä, P. 42, 63, 64, 66, 147, 148, 231, 258

Helasti, K. 207

Helen, P. 90

Helenius, H. 192

Helenius, J. 240

Heliövaara, M. 256

Helkala, E. L. 255

Hellström, P. 273

Helske, S. 182, 241

Henriksson, M. 258

Hervonen, A. 97

Hibell, B. 43

Hillbom, M. 279

Hiltunen, L. A. 242

Hippi, K. 12, 13, 126, 289

Hoek, J. B. 99

Hoermann, K. 264

Holi, M. 70

Holmila, M. 149, 183, 207, 243, 244, 249

Holopainen, K. 150, 245

Homann, N. 246, 280

Honkanen, A. 85, 86, 115

Honkanen, R. 257

Hornig, C. 182, 241
Huttunen, M. 208
Hyvärinen, H. 39, 134
Hyytiä, P. 53, 65, 76, 82, 97, 102, 117
Iivanainen, M. 274
Ikejima, K. 98, 199
Ilveskoski, E. 66
Immonen-Räihä, P. 67, 248
Ishizaki, M. 269
Isometsa, E. 247
Jaakkola, P. 260
Jaakkola, T. 33, 60,
Jaatinen, P. 92, 97
Jakovljevic, D. 67, 248
Javanainen, J. 180
Järveläinen, H. 61, 68, 69, 98, 184, 199, 249
Järvelin, M. R. 131, 276
Järvenpää, E. S. 139
Järvi, U. 14
Järvinen, K. 15
Jokela, H. 83
Jokelainen, M. 250
Jormanainen, V. 205
Joubert, J. C. 45
Joukamaa, M. 276
Jousilahti, P. 281
Jousimies-Somer, H. 111
Ju, J. M. 57
Juvela, S. 279
Jyske, P. 91
Kagamirnoru, S. 269
Kahkonen, S. 70
Kaivola, T. 152
Kajander, O. A. 66, 71, 153, 290
Kakko, S. 72
Kalant, H. 16
Kalela, A. 89
Kallio, T. 154
Kaltiala-Heino, R. 225
Kankaanpää, A. 73, 74, 75, 84
Kantola, I. M. 50, 229
Kaprio, J. 222, 223, 247, 257
Karhu, J. 70, 104
Karhunen, P. J. 66, 69, 153, 249
Karjalainen, N. 54

Karlsson, T. 17
Karlstedt, K. 82
Karppinen, M. 180
Kaste, M. 240
Kauhanen, J. 137
Kauma, H. 72
Kauppinen, E. I. 45
Kauppinen, S. 251
Keinänen-Kiukaanniemi, S. M. 242
Keltikangas-Järvinen, L. 221
Kempainen, E. 49, 228
Kempainen, O. 92
Kenndler, E. 91
Kentala, E. 252
Kesäniemi, M. 70
Ketola, K. 18
Kiianmaa, K. 63, 65, 76, 80, 85, 86, 92, 97, 105, 147
Kinnunen, A. 19
Kivilaakso, E. 87, 270
Kiviluoto, T. 87, 270
Kivimäki, M. 185, 253, 254
Kivipelto, M. 255
Knekt, P. 256
Knibbe, R. 176
Knip, M. 180
Koistinen, M. 76
Koivikko, M. 224
Koivisto, E. 78
Koivu, T. A. 89
Koivula, T. 83
Koivumaa-Honkanen, H. 257
Kontula, O. 287
Kopomaa, T. 20
Korhonen, V. 209, 262
Koskenvuo, M. 257
Koski, K. 193
Koski-Jännes, A. 145, 155, 156
Koskinen, P. J. 50, 229
Kuhanen, R. 188, 263
Kuikka, J. 104
Kuikka, J. T. 106
Kuisma, P. 185, 253
Kunnas, T. 66
Kuokkanen, M. 157, 170
Kuoppasalmi, K. 64, 148, 258

Kupari, M. 153
Kuusisto, J. 259
Käär, M. L. 150, 245
Kääriäinen, J. 151
Laakso, M. 259
Laakso, M. P. 78, 255
Laakso, O. 260
Laaksonen, R. 260
Laapio, M-L. 158
Laara, E. M. 242
Lahelma, E. 271
Lahtinen, T. 169
Laine, M. 186
Laine, P. 79, 291
Laine, S. 83
Laippala, P. 153, 224
Laitinen, J. 276
Laitinen, K. 109
Lakka, T. A. 188, 263, 286
Lampinen, T. 146, 235
Landucci, S. 179, 230
Larivaara, P. 137
Latvala, J. 261
Laukka, S. 46
Laukkanen, E. 209, 261
Laukkanen, E. R. 187, 189, 210
Laukkanen, J. A. 188, 263
Laukkanen, P. 276
Lehtimäki, T. 66, 83
Lehtonen, J. O. 187, 189, 210
Leino, A. 21, 58, 60, 81
Leinonen, S. 273
Lempiäinen, P. 259
Lenander-Lumikari, M. 42, 55, 231
Lesch, O. M. 51, 144
Leurs, R. 82
Li, J. J. 264
Lichtermann, D. 265
Lieber, C. S. 61
Lilja, M. 72
Lillsunde, P. 21, 58, 59, 60, 81, 129
Limburg, P. J. 283
Lindeman, S. 247
Lindqvist, C. 246, 266
Lindros, K. O. 61, 68, 69, 98, 114, 184, 199, 249

Lintonen, T. 212, 292
 Lintunen, M. 82
 Litten, R. Z. 41, 47, 48, 101, 141
 Loimaranta, V. 55
 Lowry, J. P. 105
 Lukkari, T. A. 68, 184
 Luntiala, P. 129
 Luomanmäki, K. 260
 Luostarinen, L. K. 268
 Luotonen, K. 32, 130
 Lönnqvist, J. 63, 147, 159, 200, 213, 214, 215, 219, 220, 258, 265, 271, 272, 274
 Lönnroth, N. 54
 Majuri, J. 250
 Malin, R. 83
 Mantere, T. 107
 Marniemi, J. 256
 Martelin, T. 190
 Martikainen, P. 190, 269
 Marttunen, M. 159, 200, 214, 215, 218, 219, 220
 Matz, V. N. 46
 Melkko, J. 261
 Menotti, A. 284
 Merikanto, J. 273
 Meririnne, E. 73, 74, 75, 84
 Methuen, T. 109
 Metso, L. 24, 26, 161, 201, 202, 203, 234
 Meurman, J. H. 246
 Mezey, E. 98, 199
 Miettunen, J. 131
 Mikkola, J. A. V. 85, 86
 Mittilä, P. 39, 134
 Mustalampi, S. 33, 60
 Mustonen, H. 24, 39, 87, 134, 178, 270
 Mykkänen, L. 259
 Mähönen, M. 67, 248
 Mäkelä, K. 22, 23, 160
 Mäkelä, M. 32, 130
 Mäkelä, P. 24, 43, 191
 Mäkelä, R. 77
 Mäki, M. J. 268
 Nakagawa, H. 269
 Narita, M. 51, 144
 Naukkarinen, H. 112
 Naveilhan, P. 88

Neve, R. 178
 Niemelä, O. 44, 119, 261, 278
 Nieminen, J. 260
 Nikkari, S. 281
 Nikkari, S. T. 89
 Nikouline, V. V. 70
 Nissinen, A. 284
 Nordback, I. 62
 Nordlund, S. 43
 Norström, T. 25
 Nuorvala, Y. 26, 161
 Nuutinen, M. 209, 262
 Näveri, L. 113
 O'Connor, J. J. 105
 O'Connor, W. T. 105
 Oinonen, T. 114
 Ollikainen, H. 27, 216
 Ollikainen, M. 70
 Olsson, U. 100
 Onnela, T. 28
 Orpana, A. 69, 249
 Ostamo, A. 271, 272
 Österberg, E. 8, 29
 Paakkari, T. 54
 Paakkonen, A. 104
 Paananen, I. 273
 Paavola, M. 217
 Pajulo, M. 192
 Parkkila, S. 44, 119, 261, 278
 Partanen, A. 162
 Partanen, J. 104
 Pasternack, A. 83
 Patja, K. 247
 Patsenka, A. 105
 Peiponen, S. 209, 262
 Pekuri, P. 40, 135, 169
 Peltonen, M. 30, 33, 60, 127
 Penttilä, A. 129, 153, 267
 Penttinen, J. 275
 Peräaho, M. J. 268
 Perälä, J. 273
 Perälä, R. 142, 143
 Perez-Perez, G. 283
 Perheentupa, U. 276
 Perola, M. 69, 249
 Peters, T. J. 44, 119, 278

Pienimäki, A. 163
 Piepponen, T. P. 85, 86
 Pietinen, P. 282
 Piha, J. 192, 206, 236
 Piispa, M. 31
 Pirkola, S. 218
 Podkletnova, I. 90
 Pohjalainen, K.
 Poikolainen, K. 16, 22, 23, 89, 164, 200, 219, 220, 247, 277, 287
 Porras, S. P. 91
 Porter, C. W. 52
 Poutanen, P. 151
 Prättälä, R. 193
 Puhakka, A. 165, 166, 293
 Pukkala, E. 265
 Pulkkinen, L. 223
 Puolakkainen, P. 49, 228
 Pyykkö, I. 252
 Päivänsalo, M. 72, 273
 Raitasuo, S. 274
 Rantala, A. O. 72, 83
 Rantalaiho, V. 83
 Rantanen, P. 32, 130, 132, 225
 Räsänen, K. 254
 Räsänen, L. 180, 284
 Räsänen, P. 106, 107, 131, 285
 Rauramaa, R. 188, 263
 Ravaja, N. 221
 Reunanen, A. 256
 Riekkola, M. L. 91
 Riikonen, J. 92
 Rimondini, R. 53
 Rimpelä, A. 255
 Rimpelä, M. 255
 Rintala, J. 92
 Rintamäki, H. 246
 Ripatti, S. 191
 Rissanen, H. 256
 Rissanen, T. H. 286
 Ristola, M. 152
 Rogiers, V. 114
 Romeo, E. 77
 Roos, G. 193
 Rose, R. J. 222, 223
 Ryabinin, A. E. 117
 Röyttä, M. 118

Saarikoski, S. 181, 239
Saarimies, J. 21, 58, 60, 81
Saarnio, P. 167
Sabroe, S. 43
Sahi, T. 205
Salaspuro, M. 109, 110, 111, 246, 264
Sallmen, T. 82
Saloheimo, P. 279
Salonen, J. T. 286
Salonen, R. 188, 263
Sarkola, T. 57, 93, 94, 95, 96, 194, 195, 196, 197, 198, 294
Sarna, S. 267
Sarti, C. 67, 248
Sarviharju, M. 92, 97
Sato, N. 98, 199
Sauvola, A. 131, 295
Savolainen, L. 78
Savolainen, M. J. 99
Savolainen, V. T. 69, 249
Savonlahti, E. 192
Sdao-Jarvie, K. 145
Seitz, H. K. 280
Selhub, J. 238
Seppä, K. 32, 39, 40, 130, 132, 134, 135, 136, 151, 168, 170
Seppälä, T. 33, 73, 74, 75, 84, 113, 115, 139
Seppänen, E. 50, 229
Seppä, H. 129
Seppä, R. 169
Serimaa, A. 54
Shemeikka, S. L. 187, 189, 210, 211
Shevchenko, D. G. 46
Shukla, S. D. 99
Sillanaukee, P. 41, 47, 48, 100, 101, 141, 151, 281
Simpura, J. 24, 25, 43
Sinclair, J. D. 51, 63, 64, 144, 147, 148, 171, 172
Sippel, H. 68, 184,
Sitar, D. S. 52
Sivenius, J. 67, 248
Smith, H. A. 284
Söderpalm, B. 80
Soikkeli, M. 34
Soinne, L. 240
Sommer, W. 53, 102

Sourander, A. 192
Spanagel, R. 51, 144
Stenman, U. H. 49, 109, 228
Stolzenberg-Solomon, R. 238
Stolzenberg-Solomon, R. Z. 282, 283
Strang, J. 103
Strid, N. 47, 89, 101, 281
Strömberg, C. 113
Sulkunen, P. 5, 35, 122
Sun, G. Y. 99
Sundvall, J. 89
Sutinen, R. 254
Sutton, C. 38, 128
Särkioja, T. 106, 107, 285
Tabak, C. 284
Tacke, U. 103
Tamminen, M. 72
Tammisto, M. 152
Tanskanen, A. 265
Tapper, U. 45
Tarkka, I. M. 104
Tatlisumak, T. 240
Taylor, P. R. 282, 283
Teirilä, J. 157
Thelle, D. S.
Thorsell, A. 53, 102
Tillonen, J. 110, 111, 246
Timonen, M. 285
Torikka, A. 225
Torppa, J. 67, 248
Tourunen, J. 173
Tuomainen, P. 76, 105
Tuomisto, L. 82
Tuovinen, E. L. 201, 202, 203
Tupala, E. 106, 107, 108, 296
Turpeinen, P. 226
Turpeinen, U. 109
Tuulio-Henriksson, A. 200, 219, 220
Tyrfingsson, T. 206, 236
Törrönen, J. 36, 37
Töyry, S. 254
Ursinus, K. 174
Uusi-Oukari, M. 77, 115
Vahtera, J. 254
Vainikainen, T. 227
Valanne, L. 240

Valjakka, A. 88
Valkonen, T. 190, 191
Vanakoski, J. 112, 113
Vanhaeche, T. 114
Vartiainen, E. 217, 281
Vartiainen, J. 88
Vaurio, O. 78
Väyrynen, S. 175, 297
Veijola, J. 276
Vekovischeva, O. Y. 115
Venäläinen, J. M. 188, 263
Vercruysse, A. 114
Viikari, J. S. 50, 229
Viilo, K. 285
Viinamäki, H. T. 187, 189, 209, 210, 211, 257, 262
Viken, R. J. 222, 223
Virkkunen, M. 112, 116
Virtamo, J. 238, 282, 283
Virtanen, A. 8, 9, 10, 11, 29, 163, 287
Virtanen, J. 286
Virtanen, M. 185, 253
Virtanen, S. M. 180
von der Pahlen, B. 93, 95, 194, 195
Voutilainen, S. 286
Vuorela, P. 182, 241
Vuori, E. 287
Vuorinen, V. 118
Väisänen, E. 285
Väkeväinen, S. 280
Wahlfors, L. 9, 11
Wang, X. D. 280
Warpenius, K. 38, 128
Weich, H. 182, 241
Weitemier, A. Z. 117
Westerlund, T. 118
Wirta, O. 83
Woerner, A. 117
Wolf, J. 42, 231
Wolff, K. 103
Wolffgramm, J. 51, 144
Wood, W. G. 99
Woodson, K. 238
Worrall, S. 44, 119, 278
Yliruusi, J. 54
Yokoyama, A. 280
Zamanillo, D. 115